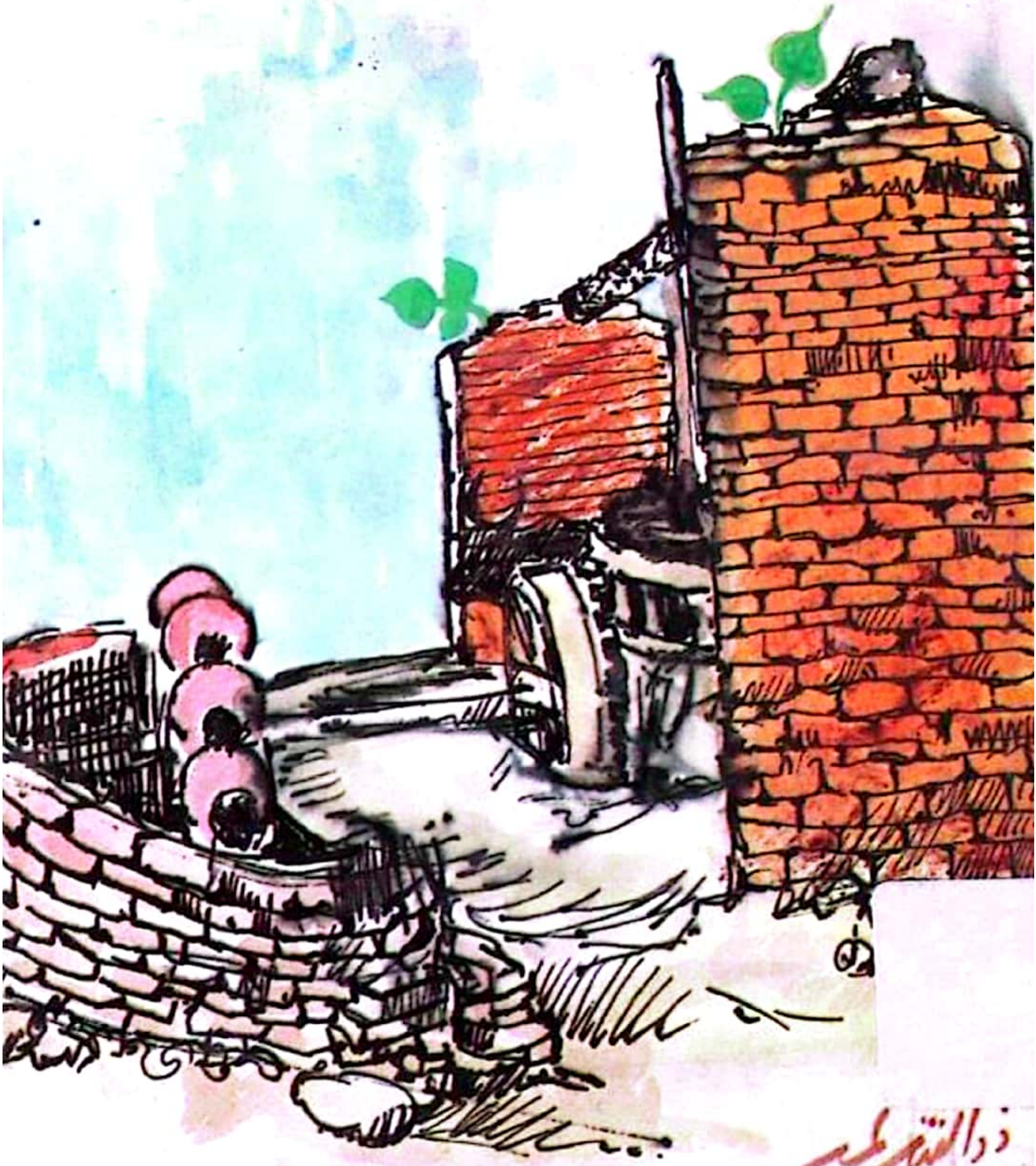

جھلار

(سرائیکی انشائیے)

ذوالفقار محمد
۹۱۳۰

ڈاکٹر محمد سلیم ملک

جھلار

(سرائیکی انشائیے)

ڈاکٹر محمد سلیم ملک

سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور

(سبھے حق سانہیے پن)

جھلار	کتاب:
سرائیکی	زبان:
انشائیہ	صنف:
ڈاکٹر محمد سلیم ملک	لکھاری:
نایاب گرافکس، ملتان	لکھت:
ذوالفقار علی بھٹی	ٹائٹل:
ٹرورپرنٹ - لاہور	چھاپ گھر:
سید دین محمد شاہ	چھپینڈر:
صدر سرائیکی ادبی مجلس	
سرائیکی چوک بہاول پور	
۱۹۹۳ء	جدواں چھپی:
بینج سو	گنتری:
۶۰ روپے	مُل:

اے کتاب اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد
دے تعاون نال چھاپی گئی اے

انتساب

میڈٹنے ابا سائیں تے اماں سنیں دے ناں

چنہاں میکوں

اپنی اے من بھانوریں زبان سکھائی اے

مہاگ

میں جڈاں دا بہاول پور اِچ آن دیرا لائتم تڈاں توں ریڈیو
پاکستان بہاول پور کیتے سمرائیکی اِچ انشایے لکھدا پیاں پرمیڈمی بے عقلی
جو انھاں کوں سنبھال تے نم رکھیندا گیا۔ ہن سنڈکیں یاریں دے آکھن
تے انھاں کوں کٹھا کرتے کتاب چھاپن دا ترول کیستم تاں ۱۹۸۰ء توں اِج
۱۹۹۳ء تائیں پچھلے تیرھاں ورہیں اِچ نشر تھیون آ لے برود بلا انشائیں
وچوں چھڑے ایسے ویہہ انشایے، ہتھیں این۔ انھاں وچوں گجھ انشایے ہٹ
کڑاک دیں آزاد سلسلین اِچ نشر تھیے ہن۔ جینویں جو ”کنٹرن“ دے
تقریری سلسلے اِچ چھی انشایے ”میں ہک مہمان آں، میں ہک استاد آں، میں
ہک ملازم آں، میں ہک ووٹر آں، میں ہک راہک آں“ تے ”میں ہک
میزبان آں“ نشر تھیے ہن۔ ”مشورہ مفت اے“ دے سلسلے وار پروگرام

وچوں ترے انشائیے ”کیا تساں مشورہ کرن چاہندو (صلا حیں)، کرائے دار
 کوں مشورے“ تے ”علج معالجہ“ ہتھیں آین۔ ”اینویں کینویں“ تے
 ”سچ سیانے آہدن“ دی سیریز وچوں ہک ہک انشائیے ”وٹہ سٹہ“ تے ”ہک
 بھانڈانی۔۔۔“ بل نگین۔ میں طرح پروگرام ”وسدیاں جھوکاں“ اچ نشر
 تھیون آلاہک انشائیے ”پھوار (جھلار)“ تے پروگرام ”پھوار“ اچ نشر تھیون
 آلاہک انشائیے ”شاعری دا ہنر“ ہتھیں آے۔ ”زبان“ کلھا انشائیے اے
 جیہڑا ریڈیو توں نشر فی تھیا۔ میں لکھ تے چا گیا ہم پر آگوں ریڈیو دے
 مزاج کوں نہ بھانڑاں۔ بچدے انشائیں دے ریڈیائی ناں کیا ہن تے اے
 کیرھیں سلسلیں اچ نشر تھیں ہن؟ میکوں کجھ یادنی پوندا۔

بعض انشائیں دے کجھے موندھے تے، میڈیاں گناہیں آلی
 کار، انہاں دی ریڈیو توں نشر تھیون دی تاریخ پاتی پی اے۔ او میں انہاں
 انشائیں دے چھیکڑ تے لکھ چھوڑی ام۔ انہاں وچوں کجھ انشائیے جینویں جو
 ”بال، پابندی، شاعری، شوق دا مل، صلا حیں، مل مہانگ، میربان“ تے
 ”وٹہ سٹہ“ سرائیکی دیں کجھ رسالیں جینویں جو ”الفرید“ بہاول پور، سہ ماہی
 ”سرائیکی“ بہاول پور تے ماہنامہ ”سرائیکی ادب“ ملتان اچ چھپ چکیں۔
 میں ایں کتاب دا سمل بدھم تاں ان انشائیں دے ریڈیو
 آلے درگھے ناں چھل گھڑ تے چھوٹے کیتھم۔ تندیر اچ پہلوں متفرق تے
 بعد اچ شخصیں تے لکھے انشائیے آندم۔ آپڑاں نو یکل انشائیے ”جھلار“ منڈھ
 اچ رکھیم تے ایں کتاب دا ناں وی ہیں انشائیے دے ناں تے ”جھلار“
 رکھیم۔

انہاں انشانیں دے ناں ریڈیو آلیں آپ رکھیے ہن تے
 پنہاں دے چنڑیے نانویں تے لکھن کوں ضروری نی جو طبیعت منگے۔
 اینویں پیاں سنے مجبوریاں ریڈیو دی گالہ مہار کوں گنجا گورٹا کر ڈیندین۔
 ہیں سانگوں ان انشانیں اچ اخلاق دا شورہ کتھانیں پتلا ہووے یا نصیحت دی
 بھاجی بے سوادی نظرے تاں اونگوں حلال رزق سمجھ تے کھا گھنسی جو۔
 اونویں میں کتاب اچ پانوں توں پہلے ان انشانیں دیں حرفیں کوں ولا ولا
 چھلیم۔ لفظیں کوں موچھے ڈتم۔ ترکیبیں دی ترپانی کیتی ام۔ فقریں کوں
 گنڈھوں ڈتیم۔ جملیں اچ گانڈھے پاتم تے ہر انشانے کوں چست چالاک
 کرتے گھروں پٹھیم۔

انشانے دی شکل کھسار دے آوی تے پکائے تھان آلی کار
 نی جو ذریعہ ٹنر کا لگا تے پھیکری پھیکری تھیا۔ اے پانی آلی کار اے جیندی
 آپڑیں کوئی شکل نی۔ جینویں پانی اچار توں دھار بھنڑ تے ڈھنڈے۔ سدھا
 نم تے سدھا و ہنڈے تے جھکاڑ تے کٹھا تھی ویندے۔ اینویں انشانے دی
 ہیئت وی اونویں بھنڑ ویندی اے جینویں موضوع آپڑیں مونہو
 کڈھیندے۔ "جھلار" اچ نائک آنگوں چھی مکالے سلہڑ گن۔ "پک بھاندا
 نی۔۔" اچ نظم آنگے ٹیپ دا مصرعہ ولاولا آئے۔ "زبان" اچ تاریخ دا تریڑا
 پئے نگے۔ کہیں انشانے دے منڈھ اچ ایرا بدھے، کتھانیں اینویں دھو
 کڈھانے۔ چھیکڑ اچ کتھانیں نتیجہ کڈھے کتھانیں ایں مکانے جو اوزر کا نکل
 ویندے۔ جتھاں کوئی واقعہ ڈسیے اونگوں ریڈیو، ٹی وی آلی کار سکھڑیں خبر
 نی بھنڑایا تے نہ اخبار آنگوں اوندا خلاصہ لکھیے۔ اونگوں اتنا کھول کھول تے

ڈسائے جو پڑھن آ لے دیں اکھیں اچ منظر آونچے تے اونڈے دل اچ ایس
ماونچے جو ایس واقعے کوں او آپڑاں تجربہ سمجھے۔

میں موضوع دا ڈگ فی بھلدا تے مقصد کوں رکھل تے فی

ونجیندا۔ میڈے نزدیک ایس نہ ہووے جو دھچر مقصد فن دیں دھیریں
بھینڑیں اچ گلوں او گھارا ودا پھرے تے نہ اصلوں تھوری بنڑونچے جو
انشائے دی وستی اچ پہنڈا وچے تے نقاد اوں تے گتے بچھا ڈیوں۔ ایس
سانگوں ان انشائیں اچ مقصد کتھائیں آپڑاں نظر دے۔ کتھائیں او پراڈس
دے۔ کتھائیں منہ لکسی کھڑے۔ کتھائیں جھاتی پسی کھڑے۔ کتھائیں ٹنڑک
مرینڈا پے۔ کتھائیں منول کرینڈا پے۔ کتھائیں اگوں زیٹا تھیا وینڈے۔
کتھائیں پچھوں پیرپٹی آندے۔ کتھائیں سڈ مرینڈا پے۔ کتھائیں ولدی
ڈینڈا پے۔

میڈا جتھاں واہ لگے میں ایس تل دے ڈکھ سکھ وند پیم۔

انہاں دی حیاتی دے نکٹے چھکیم تے سرائیکی وس وسیب کوں ہتھیکا
کیتیم۔ میں چایا پلایا وستی اچ آں۔ جتھاں ہوائیں ہاں نال لینڈیاں ہن۔
پیریں تلوں در بھیں آ لے بنے ہونڈے ہن۔ وہنڈے واڑتوں گھر تے
لنگھدے ہاے۔ ہتھ اچ گبھا ہووے ہاتاں کال کھسینڈا ہئی۔ ہوا جھلورے
تے کھلے موندھے کرینڈے ہاے۔ کونجیں کوں سخی سرور دا پھیرا ڈینڈے
ہاے۔ میہنہ دی مد کوں کھمبیاں گولوں ہا۔ جھریں تے بوٹیں اچ تیر
لبھوں ہا۔ ڈوپہریں کوں لگریں تے گیرے گھوگدے ہن۔ پیشیں کوں
منھے تے جھار ہکلینڈے ہاے۔ سنجے کوں سنگلتیں نال لک چھپ کھید دے

ہاے۔ انہاں ڈینہیں دی موبجھ قلم تو آپوں آپ لکھج ویندی اے۔

سرا سیکی نثر دا بوٹا اچ ہر پاسوں انگر دا پنے۔ ہیں سانگوں رنج

سرا سیکی لکھن دی جیجھی لوڑ اچ اے پہلوں کڈا ہوں نہ ہسی۔ پنھاں زبانیں

دے "تد بھو" لفظ جیرھے سرا سیکی اچ رس رس نگر۔ او اچ اسیدھے

وادھے گھاٹے دے سنگتی ان تے اسان تاں منگیے پنیے "تت سم" لفظیں

توں وی بونی کریندے جو سرا سیکی انھاں نال کل گوں ودھ سے پی تے

ویم سے پی پر بلی جیں گالھ کیتے سرا سیکی دے آپڑیں چھلیے گھر ٹیے لفظ

مل وچن اتھاں بن دے ڈلھ ڈکرے ڈھوون دی کیا لوڑاے؟

پہلے زمانے اچ فارسی تے اردو، ڈونھاں زبانیں اچ لفظیں

کوں کٹھے لکھیندے ہن۔ سرا سیکی انھاں توں ایہو سبق گدھا۔ اچ فارسی اچ

چھڑے فعل جاڑے لکھیندین تے اردو اچ سارے لفظ کھے کھے آندین۔ پر

سرا سیکی لفظیں کوں گندھوں ڈیون آلے، پیو ڈاڈے دی ٹور ہالی تائیں نی

چھوڑی۔ انھاں جاڑیں لفظیں کوں ہن کھا کھا لکھن دی لوڑاے۔ میں اے

نی آہا جو "سنگتی" تے "سانول" کوں سندھ بند کر چھوڑوں پر بلی لفظ گنجھ

تاں جدے تھی تے آپڑیں پیریں تے کھرین تاں جو پڑھن آلے دی دید

کتھائیں نہ اڑے۔ اینویں بس تروی ونجے۔

اسان سرا سیکی جینویں پولیندوں اونگوں اونویں لکھوں۔

پنھاں زبانیں دیاں کئی ہکو جیاں آوازاں ہجھیاں ان جھناں کوں سرا سیکی

اچ چھڑی ہک آوازاں پولیندوں۔ جینویں جو (دزضظ) کوں چھڑا (ز) نال

پولیندوں۔ (ث س ص) دی جاہ تے (س) پولیندوں، اینویں (اعء) دی

جاہ تے (ا)، (ت ط) دی جاہ تے (ت)، (ح ہ) دی جاہ تے (ہ)، (ق ک) دی جاہ تے (ک)، تے (ژ) دی جاہ تے (می) پولیندوں۔ اے یارھاں آوازاں (ث ح ذ ژ ص ض ط ظ ع ق ء) پولیندے کئے ناسے ول انھاں کوں سرانیکی اِلا اِچ لکھن دی کیا لوڑاے؟ اے اُردو اِچ ای وِدیھیک اِن پَر او، بیس سانگوں جِستری وِدِن جو اے علامتاں نہ ہووِن تاں او لفظ دے ترے حرفی مادے تائیں نی پُج نِگدے۔ اوں داماناں نی چان نِگدے تے ہوں مادے دے بن لفظیں کوں نی سنجان نِگدے پَر سرانیکی اِچ ایجھے لفظ کزانے آندِن جن دیاں اشتقاقی صورتاں وی ورتیندیاں ہووِن۔ بیس سانگوں انھاں وِدیھیک علامتیں کوں سرانیکی اِلا توں کدھہ ڈیوں تاں مانیں دی سنجان نِگدے نہ بِنِٹے۔ بیس طرح اسیدھے سیانے سرانیکی دیں (SOUNDS IMPLOSIVE) (پ ج ڈ گب) کوں علامتیں نال رِشا بَر کرتے جِڈاں وانڈے تھیون تاں ایس زبان دے صوتیاتی نظام کوں وی رِسمُ الخط اِچ سَلھا رِن۔ کیوں جو نِکا جہا مِصوتہ بتلے تاں لفظ داماناں تے فعل دا زمانہ بتل ویندے تے ایجھے اوھے، سَمورے، پِڈے، وِرگھے، پِٹ تے ترٹ مصوتیں دی سرانیکی اِچ پار لگی پی اے۔ آجھی زبان دی اِلا کوں چھوڑی زیر زبَر تے نہ چھوڑی جے متاں پیش آونجے۔

اِج اِنشایے دار معیار جیں ٹوشی تے چرٹھ گے۔ اونڈے تکینداں تاں میڈے حوصلے دے سر توں پٹھا ڈھہ پونڈے تے دل کریندے اے کتاب اینویں پِلال اِچ پوری رہاں پَر جِڈاں سرانیکی اِنشایے دی اجوکی ٹور ڈہداں تاں دل آہدے اے کتاب کل دی چھپ دی اِج

اے ماٹھی گالھ ہو سے جے میں آپڑیں کجھ سند کیں یاریں دا
 اتھاں تھورا نہ لہانواں۔ میر اے انٹایسے کڈا ہوں نہ لکھ سنگاں ہا جے ریڈیو
 دے میڈے پُرانے سند کی انھاں کوں لکھن کیتے آپنی فرمائش ولا ولا نہ
 پانوں ہا۔ انھاں بھرانویں دے سٹے نال ان جیرھے کتاب دے ور تے
 تے فی آنگدے، دل دے پنے تے مانگدین۔ میں انھاں ساریں دا
 تھوریت آں۔ میں سراسیکی لکھداں تاں اُردو دے محاورے تے روزمرے
 آپوں آپ ترجمہ کروینداں۔ میڈی گھر آلی انھاں کوں دال چاول آلی کار
 چنڑ دی اے تے کڈا ہوں سراسیکی دے ہکو جے لفظیں دا لہجہ سنھاں فرق
 ڈسیندی اے جو میکوں جھوٹے آویندین۔ میں اوندا وی تھوریت آں۔
 بہاول پور دی سراسیکی ادبی مجلس دے صدر سائیں دین محمد شاہ، ایں کتاب
 کوں چھاپن کیتے ابھے اُپہلے ان جو میڈی دیر سیر کوں ڈیکھ تے انھاں کئی
 واری اے تڑھی ڈتی اے جو میں ہک ڈینہ آواز آر تھی تے تائیں کنوں ایں
 کتاب دا کچا بستہ چاویساں۔ اے انھاں دی حُب اے جیندا شکریہ میں
 کینویں آکھ سنگداں۔ سراسیکی ادبی مجلس دیں کتابیں چھاپن دے ریڈیو
 سائیں نواز کاوش نال میڈے ڈھیر گانڈھے ان۔ اے انھاں دی دھرک بھج
 اے جو "جھلار" چھپائی دا چولہ پیندی پی اے ناتاں پتانی میں کتنے تائیں
 ایں کوں پال ڈتی رہاں ہا۔ سائیں ذوالفقار علی بھٹی آپڑیں اُصیل کمپیوٹر
 توں سو نھڑیں لفظ کڈھ تے ڈس ڈتے جو لکھت و نگارنی ہوندی شیکری
 کاندھا ہونڈے تے میں انھاں ساریں سنجانڑوں ان سنجانڑوں بھرانویں دا

ل

وی تھورٹ آں جیرھے ایں کتاب کوں چھاپن اچ شام سویر مونڈھا ڈتی
رہین۔

اے پرکھ پرچول میں پڑھن آلیں تے چھوڑیم جو میدا
پوہریا لایا سجایا تھی سے یا کوناں؟ میں ایں کتاب اچ آپڑیں تل دی چھڑی
ڈا تری ماری ام یا بیلی سرا سیکي وِس و سب دے پیلھوں چنڑیم۔ ڈکھیں
دے گاچے کسیم، کھل منول دے کھل و سارم تے سو جھلے دی بار لاتی ام۔

ڈاکٹر محمد سلیم ملک

۸ فروری ۱۹۹۳ء

۱۹۳ سی

سیدلانسٹ ٹاؤن، بہاول پور

فون: ۵۰۱۳

تندیر

صفحہ		صفحہ	
۵۴	۱۱- شوقِ دامل	۱	۱- جملار
۵۹	۱۲- موسیقی	۹	۲- صلاحیں
۶۴	۱۳- اُستاد	۱۵	۳- بل مہانگ
۶۸	۱۴- مُلازم	۲۰	۴- ہک بجاندانی
۷۳	۱۵- کرائے دار	۲۵	۵- پابندی
۷۸	۱۶- راکب	۳۰	۶- زبان
۸۳	۱۷- مہمان	۳۵	۷- علاج
۸۸	۱۸- میزبان	۴۰	۸- فیشن
۹۲	۱۹- بال	۴۵	۹- وٹہ سٹہ
۹۵	۲۰- ووٹر	۴۹	۱۰- شاعری دا ہنر

جھلار

میںہ دی پھوارتاں اندوسے گالہ اے تھی تھی ناتاں اینویں
سکدے رہوں۔ فریدن سائیں جدٹاں دے پردہ پانگن روہی توں بارشاں
وی تڈاں دیاں مکلانگن۔ ٹوبھیں دی ترہہ ڈیکھ تے ہنہوں آوندن پر کیا
کری جے حیاتی دی اے جھلار اینویں وہندی پی اے۔ لوٹیاں ان جو بھریج
بھریج تے آندیاں پن تے ویج ویج تے وندیدیاں پن۔ پارچھے تائیں
بجیدین تاں ولاوی ترمدیاں آندین۔ رسار توں چوکھا پانی وہ گے تے چوکھا بیا
وہے۔ کوئی حد حساب کوئے نی۔ دھرتی دی ترہہ مک سے تاں جھلار امی
ونج رک سے۔ ہیں جھلار اچ مادے صدقے گھولے وی رل ویندن۔ اماں
واری دیں ان تپاشیں اچ نصیحت دالون رلیا ہونڈے۔ پال پھتک پھتک
تے گوڈھی توں نکل ویندے تے ماوٹھ وٹھ تے اونگول ولا پھیندی اے۔

اوندے سردیاں لیکھاں بڈدی اے ویندی تے آپڑاں ترلہ وی سُنڑندی
اے ویندی:-

"ابا! بھین دی گت نہ چھکی کر۔ شدی دے وال کیا ودھن۔
بلی دیاں مچھیاں نہ پٹیاں کر۔ نلا مریسی۔ گکڑ دے بگے چوچے
کوں چاچا تے اسلوں مندھوڑ کر ڈتی شدا کیا ودھے۔ بکری دے
کنیں کوں کیوں گنڈھ چا بڈندیں؟ شدی سارا بڑنہ پاکدی
اے ودی۔ گودے اچ چدیاں تے غول کیوں بھری رہندیں؟
کوٹ دی کندھی تے نہ ریا کر۔ بڑہہ پیوں تاں جنگھ بانہ کوں
گجھ تھی نہ ونجی۔ میں تیکوں کھینٹن توں فی جھلیندی پر دھوڑ مٹی
اچ نلے مار مار تے گور پٹ نہ بنڑیا کر۔ چلوکک چھپ کھید
گدھی کر پر کھوٹے اچ نہ لکا کر۔ کہیں چا بڑ چا بڑتاں ساہ منجھ
وہیسی۔"

ایہو ساہ منجھیا جیں ویلھے بستہ کچھ اچ تختی ہتھ اچ سکول آ لے پاسے منہ
کرنڈے تاں ما منجھ صبا جیں اوندیاں داریاں کرنڈی اے۔ تے پراٹھے
تے مکھن دا پیرا تکلدے ویندا۔ مگے کریلے تے سو بھڑے دی بھاجی
کندوری اچ بدھ بڈندی اے تے آہدی اے۔ "ابا! ادھی چھٹی ویلھے چا
کھانویں۔" پال کھید کھوڑ تے شام کوں ولدے تاہا اونکوں شربتاں پلیندی
اے تے ستو کھویندی اے۔ ڈو چار سال اینویں لنگھ ویندن تے چھو کرا
پڑھائی آ لے پاسے دھیان بڈیوں پے ویندے تاں وت ما اوندے پچھو

نصیحتیں دی بڈنگلی جسی ودی ہونڈی اے تے این لولی مریندی اے:
"ابا! توں تاں اسلوں سکولی بنڑنگیں۔ ہر ویلھے کتاب منہ تے

لئی وِدیں۔ پُتر کھم کار آلے پاسے وی دید بھنوا۔ پیشیں گول
 جیں ویلھے سہی کتاب چاتے رڑھ آلے پاسے نکل ویندیں
 تے بنے تے چریں آنگے وات ودا مریندیں۔ رہیں بھٹاری
 مینہ کول وی نال چھوڑی گیا کر۔ اے لگ دام کینہ کول
 پٹیندی اے کھڑی؟ اے چرے وِدی توں پڑھ سیں ودا۔ شام
 کول جو ویانا نکل دی پٹاک کھن کپی آیا۔ وارٹیں آلے پاسے
 تاں سن میں حرام جو تیکوں پٹھاں۔ ہوں پڑینہ ساوڑی تاں
 تائیں کیا پٹی کانہے جج پے ماری تے توں بھٹاں گول گول
 تے وِدیاں کھا دیے نی۔ سارے وارڈا پھ آئیں۔ مال کول کھو
 ہی توں پانی پلا گدھا۔ ڈانڈیں کول کھل بھوں کر چھوڑی۔ بیلی
 درو گڑے کول جھٹی مار گدھی۔ رڑھ کول پھیرا چا ماریا۔ آپنے
 بیگانے کول کیرھا چا کر بچے تاں ہر کھیں دے کن کیٹے تھی
 ویندین جو اے ابادی نے کی کوئے نی۔ ایندا وی کوئی ولی
 وارث ہے۔“

ایہو ولی وارث نینگر جو ان تھی گے۔ الاہول پیو آنگے بارا تھی گے۔ ڈارھی
 پھیاں نسر گن۔ ہڈ قد شیریں آلا نکل آئے۔ سمدھے تاں کھٹ چیکدی
 اے۔ کڈاہوں تاں فرزدی نماز وی قصا کر ڈیندے۔ ما اونکوں ڈہدی اے
 تے گنتری دی پونڑیں دل اچ کتیندی اے۔ آخر پک ڈینہ اونکوں آپ
 دے سڈیندی اے۔ چرخہ پاسے تے سور رکھیندی اے تے اوندے اگول
 آپنی کالہ دی تندا ایں چھکیندی اے:-

”ابا! ہن کجھ آپنی وی گن۔ آپ جوگا تھی۔ آپناں گھروسا۔ پر
 اگول پچھوں سوچیں ضرور۔ چاچا تیدا تائیں ڈوں منہ رکھی پیٹھے

پُر حق حقوق مامے دا زیادہ بن دے۔ کوئی اُچ جھک تھی پوے
 تاں پکرو اتاں ماماے۔ سیا نڑاں بٹنڑیں تے پیو دیں لہریں اِج
 نہ آویں۔ سانگے واسطے اونویں تاں پے وی ڈھیر الویندے
 کھڑن پر پتر آپنے ول ای آپنے ہونڈین۔ سیا نڑیں آہن
 آپناں مار تے ول ای چھاں تے سٹے۔“

جیہیں ویلھے آپناں مار تے چھاں تے سٹ ویندے۔ ول دول نغارے وی
 چپ کر ویندین۔ ہن تیل مسیگ نال شام تھیندی اے تے مسی لالی نال
 سور آندی اے۔ سرے کجھل دی دوہری دھار کوہیندی اے تے ربیل
 دے ہار گل گھن ویندین۔ کدھاپوں چیکوں کھٹاپے تے کدھاپوں عطر دی
 دنگی مکی پی اے۔ کنوار دیاں فرمائشاں ہتھ پیر لبھن پے ویندین تے پاپیے
 داسیا پہ شروع تھی ویندے۔ ہن ملیر اے راگنی گاندی اے:

”تساں میڈی کوئی بگالھ تاں پہلی واری من ای رگدھی کرو۔
 بستیاں بنواون دے ناں آکھ آکھ تے میں تاں ہرگی آں۔
 مرکھیاں تساں ہالی تائیں نہ گل وایاں جو کوئی چھلا مندری بن
 ونجے ہا۔ بس تو ایڈی ہا بھلا تھیوی، ڈیکھوں۔“ فی مگدی تے
 مرکھیاں سنار کئے کتواں مہینہ اے بخ پیماں مریندین۔ شادی
 آلاکھہ اے تاں اوندیاں وت کھریاں کپیندین۔ پیندی آں
 تاں تپاشیں تے پیر رکھنڑیں پونڈین۔ سینگیاں منول
 کریندین۔ ”رٹی! شادی دے بعد تیدی ٹور کول کیا تھی
 گے؟“ میں کھیا۔ شہری سینڈل: اوے گھنا ڈیندے۔ کوئی
 بھید بکری دے ملھ تھوڑی آندی ہو۔ سے۔ اچھا پیا تاں جینویں
 پر میکوں ہک بیسیر ریشمی ضرور گھنا ڈیو۔ بوچھن میں کئے ہن

پے۔ مسات دی شادی سر تے آنگی اے۔ ٹو اے کوں تاں
پتا اے پچھلے ڈے پتر آلے جہاڑے گن گن۔ ڈکھیندے دی
جوڑی کوں باقی جہاڑے چوکھے رہ گن۔“

جوڑی دا اے چندر، ذال دیں فرمائشیں کُنوں اک نک تھی تے سائھ کُنوں
سر کڈھیندے تے انگوں بڈیڈھی اچ بڈھڑی ما جھپ گھندی اے۔ جیں
ڈیسہ دا بڈھڑی کوں ابھاسی داروگ لگے کہیں آکھیں، اکین دیں پاڑیں
دے دھویں اچ ساہ گدھا کر۔ اوہر ویلھے دھواں دُکھی بیٹھی رہندی اے۔ ما
بہن واسطے آہدی اے۔ اے عذر بہانہ کریندے۔ ”اماں! دھواں میڈیں
آکھیں اچ پوندے۔“ پر ما اے آکھ تے ”ہا! میں چاڑدی آں۔ سس تیکوں
جتنی حُب ڈیندی اے۔“ نلی توں پکڑ کولہوں چا بلھیندی اے تے آپنے
ویرے ایں ویندی اے:-

”پتر! بہن اکھ پٹ۔ تیڈے پیو دے پڈ جتے تائیں چکدے بہن
اوں کمانے تے توں ڈا پے ڈاندی پٹھ تے بیٹھا رہیں۔ بہن
پیو تید اکب گے۔ او غریب ڈلی بھک تے پیٹھے۔ حن آپ
سیاڑاں تھی۔ وادھا گھٹا ڈیکھ۔ زانے دی ٹور سمجھ۔ اللہ
وسائے دی کانہن ڈوسالہیں توں سینڑھی دے کھڈے اچ جج
پی مریندی ہسی اسان چا تے کم چالاتی اے سے تاں بہن اونکوں
پیاری لگ گی اے کہیں کنونی جھلیندا۔ آہدے کانہن ڈیو یا

اوندا اہل رساؤ۔ زینداریں دی بکری موئی خداؤں تے پیسے اسان
کُنوں دھروئین جو تو ایڈے گھر جو موئی اے۔ ذال دیں
خرچیں تے ہستہ ہولار کھ۔ پال دا عقیقہ وی کرنا ای۔ پیو دی دوا

مکی پی اے۔ کہیں اُدے ویندے دے ہتھ گھن ڈے۔ زری
 بنک دے قرضے دی میا دیر تے آگی اے۔ تیدے نانا
 وی ہک واری ایہو سنجائ پسا کڈھایا ہا۔ توں ہوں ویلھے میڈی
 کچھڑتے ہاویں۔ نانا تیدا بنک دا لہنڑاں بھر نہ نگیا ہاتے
 میکوں آج آنگے یاد اے جو گھر اچ جو مال زناور ہئی سرکار سارا
 کڑک کر گدھا ہا۔ اسیدھ اتاں مول توں ویاہ و دھیا پیا ہوئے۔ ابا!
 میں تاں ول ول پٹیندی آں۔ اے بیگانہ پیسہ اے۔ ایندے
 در حق ضرور اُہل کر۔“

ایں اُہلے پترتے جو اُنی تاں اُہلی جیرھی آئی پر بلی پدھیسے وی آون اچ
 دیر نہ لائی۔ پدھڑی مادیوں ارداساں ہالی دگ اچ ودیاں ہن کہ آپنے پدھنگن
 پے گے۔ کھو ہی توں پانی دا بو کافی نکل دا ڈھے ڈھے پوندے۔ کھوہ بارا
 تھی گے کلھیں نی رگڑا۔ ڈاند زور مار تے پنجالی توں نکل ویندن۔ ڈینہہ کوں
 کھی نال بنہ چھلے تاں سینے اچ ساہ فی ممد۔ رات کوں پانی دا وار اچھلے تاں واٹر
 اچ آپ ڈھے ڈھے پوندے۔ ڈینہہ کوں ہو کُن تے رات کوں کھنگن کار
 ہوندی اے۔ اوڈوں ذال دے سر اچ پلے پے رگن۔ اوں غریب دا سر
 کھدے۔ ہیں واروں چرخہ کتن چھوڑ ڈتس۔ اکھیں کنوں پانی آندے۔
 ڈوجھ سال اے سمبر دن جو اوندی دید بھماون سوجہ بادونجن پر کیا کرن کوئی
 سنگت نی بن دی۔ شدی ولای کم کار اچ لگی رہندی اے۔ واندی تھیندی
 اے تاں تڈی بہہ وٹیندی اے۔ اے اوندے پاسے نال آن بہندے۔
 ساہی کڈھیندے پیٹھا تے ڈھیرا وٹیندے پیٹھا۔ ہن پدھڑی ذال آپنی
 جھلار ایں ویندی اے:-

”سُونھارے دا پیو آ۔ ہن اکھ کھول۔ میں بچدی آں توں وودا
 کیر حیں خیالیں راج ایس؟ بارڑی کول کتے تائیں پلما سنگدوں۔
 چھو کرے آلے ڈینہہ منگدے کھڑن۔ کوئی چھلا مندری آج
 بنڑیا پیا ہووے ہاتاں ایڈوں تاں بے فکری ہووے ہا۔ سُونھارا
 ڈو جھی دفعہ فیل پیا تھیندے جے اگلی واری زور لاتے ڈھویں
 وچوں نکل وی گیا تاں ول کیر حاتمَن دار لگ ویے۔ بس ڈھیر
 پڑھ گدھس۔ ہن آپے نال کھم راج لا۔ پچھلے ساون ٹچھت ترمی
 رہی ہسی۔ اول تے ہنباہ سٹھیں ہا۔ بھویں لپیا ڈیواویں ہا۔ پی

گاٹھ سُنڑی۔ نمبردار دا کراوا بنڑیں تیدے اگول پھیرا ماری
 ویندے۔ آہدا ہسی شام تائیں مطالبہ نہ ڈتووے تاں اسان
 سرکار کول رانکاری لکھ ڈیسوں۔ پاجھری واسطے منساں بنڑا نوں
 ہا پر جھار ہک لیے کون؟ سمجھ پو تھی کدھ تھیندے تے ہال سکول
 دے ٹرویندن۔ حرمت کول میں آپ گھروں باہر نم نکلن
 ڈیندی جو آج زمانے دا کوئی اعتبار نی۔ توں اپنے کھمیں راج پوتا
 پیں۔ میں منہیں تے چڑھ نم سنگدی۔ لتاں کھبدریں۔ تیکوں
 گھل آگی اے سُونھارے دا پیو آ؟ میں بچدی آں اسیدی جھار
 کون ہک لے سے؟“

کھیں دی جھار کون ہک لے سے؟ ہر کوئی اپناں ترہ آپ کریے پر
 سُونھارے دے پیو کول اے گال سمجھ نی آندی۔ ہیں واروں اونکوں
 گھلاں آون پے ویندین یا جھردے منہ ڈے ویندے یا وت جھلار تے ورنج
 ہندے تے لوٹیاں بہہ گڑیندے۔ کھیں لوٹی تے نشانی چالیندے تے ول

ہیں بحال راج بیٹھار ہندے جو اوبالوٹی چوکھی دیر بعد ترپے۔

(۱۳ ستمبر ۱۹۹۱)

صَلاَحیں

مُلمہ مہانگ دے ایس زمانے اِچ پکاشے مَفْت پی بلدی اے
تے اوہے صَلاَح۔ تَساں مَکان بَسنڑا نورٹاں ہووے یا کھوہ کھٹا نورٹاں
ہووے۔ وِپار اِچ سِر مارٹاں ہووے یا سِت بِسْم اللہ آکھ تے وِسدے
ہَمسائے تے دَعویٰ ٹورنا ہووے۔ بَسنڑیجے دا عَقیقہ کرنا ہووے یا پال دی
شادی اِچ ہِتھ پانورٹاں ہووے۔ صَلاَحیں ڈیون آ لے ہر موقعے تے کھکھڑ
آلی کار وِٹھ وِسنڈن۔ سِیالے دے کوسے آنگوں چَسنڑ وِسنڈن۔ اسیڈی
ایہا ذری بھوری عَقَل جیرھی رَمکدی وِدی اے اونکوں حُرِیاں تے پَرِشان
کر ڈِسنڈن۔ لالہ! چیتا گردان کر ڈِسنڈن۔ صَلاَحیں دے ہوا جھلوڑے اِچ بندہ
کھلے آنگوں موندھا تھی وِسنڈے۔ کڈاہوں ایڈے وِبل دے، کڈاہوں
اوڈے پَختک دے۔ بہہ بہہ تے ٹھڈے شکارے بھریںڈے تے وِل

آہدے۔ "یاروہن میں کراں تاں کیا کراں؟"

نکل دے، سیالے دی گالھ اے۔ میڈا مسات سو بجا کنڑ
کیں دے گاہ گھاتے واندا تھیا تاں پال کول اسکول اچ سٹنڑ وا خیال
آیوس۔ نہ جان جو پک ڈینہ کچاری اچ پچھ پیٹھا۔ "ہاں سائیں! اے ڈساؤ۔
میں اپنے پال کول داخل کراواں تاں کتھاں کراواں؟" اللہ ڈتہ تاں توے
کول پتا اے جھٹ ولدی ڈیندے آکھن لگا۔ "سائیں! ہیں آپنے درٹی آلے
سکول اچ چاسٹ۔ پیا کتھاں گھن ویسیں؟ ماسٹر حمید ہوں ویلھے داخل چا
کریے۔ داخلہ بے ملومہ اے تے فیس امی بس ملامت اے۔ اللہ اللہ خیر
سلا۔" پٹواری آپنی بندی ویڑھ تے بستے اچ رکھی تے آکھن لگا۔

"سو بجا جو میڈی گالھ ہٹھ لگی تاں پال کول شہر پٹھ تے کہیں اچے سکول
اچ پڑھا۔ اتھاں انگریزی دی کٹ مٹ مارن سکھ گیا تاں کل کول خدا کیتا
کہیں زوی نوکری کول چنباونج مریے۔"

مولوی صاحب وی اے گالھیں سنڑوے پیٹھے ہن۔ او
کینویں چپ رہن ہا۔ پہلے تاں انھاں وڈا سارا "جزاکم اللہ" آکھ تے آپنی
مندی آلی ڈاڑھی تے ہتھ پھیریا تے ول ایں تسبیح پڑھیونے۔
"سو بجا! اے ساری دنیا داری اتھانیں پی جح مریے۔ کہیں اتھاوں گھہ فی
چاؤنچنڑاں۔ میڈی منیں تاں پال کول مدرسہ فرقانیہ اچ سٹ۔ اینکول
دین دار علم سکھا جو ایہا اصل شے ہے۔ باقی سب کورٹاے۔ دین ہر ہمیش
کم آون آلی شے ہے۔"

چوہدری صاحب حقتے دا گڑھاٹ کرتے آپڑیاں چچیاں آکھیں

چاموٹیاں تے مُکھی طور تے فرمایونے:

”سو بھا، سُنڑیں سبھ دی پر کریں اوہا جیرھی میں اکھاں۔ گالہا نہ تھیویں۔
کہیں دیں لہریں راج نہ آویں تے پال کول سکول راج نہ سُنڑیں۔ پال کول
پڑھاون آلاورقہ پھاڑ چھوڑ۔ کیوں جو چھو کرے چار حرف پڑھے فی تے رول
تھیے فی۔ تیدھا کیرھا پالیں دا اجڑاے ایہو پکو پترودا ٹمکدی۔ اے وی شہری
سیندھاں کڈھ تے کڈاہیں مُنہ ڈے گیاتاں تیدھا پھکا نہ بچ سی۔ زمین دا ایہو
پارہ اتھانیں رُل ویسی تے توں چریا تھی ویسیں۔“

ہر کوئی مشورے دی اے رائد اینویں رسائی بیٹھا ہاتے
صلاہیں داگھا کپیندا پیا ہاتے میکوں آپنی وستی دی مانی جنڈل یاد آگی۔
جیں دی آل اولاد کوئی نہ ہسی تے اوند اگھر آلاوی پچھلیں کنڑکیں کول رُنا
تھی گیا ہا۔ تیدھے میدھے مُگر تے نانی جنڈل دی گزراں ہسی۔ پوہ مہینے دی
ہک رات کول، حکم خدا دا ایں تھیا جو مینہ جو وسیاتاں ساری رات ہکی تار
کھڑ گیا۔ نانی جنڈل دا کوٹھا کچا ہا۔ پلال دی چھت مینہ کول کیا جھلے ہا پڈھڑھی

شُدی ساری رات پُندی رہی تے سی کنوں ”سی سی“ کریندی رہی۔
سویرے سبھ بو تھی کڈھی۔ لوک پرنا لے ٹھاوون کنڈھیں کوٹھیں چڑھے
تاں ڈیکھن تاں کیا ڈیکھن جو نانی جنڈل اپنے اگوار راج وات پی مریندی
اے۔ لوکیں کول صلاہیں ڈیون دا بہانہ مل گیا۔ ہک اکھیا اینکوں کارٹھا پلاؤ
جوہی دا سٹکا لگے۔ بے اکھیا مارھی چٹاؤ بت اکریج گے۔ کہیں شغان ماری
جنگلی کبوتر دی بھاچی کھواؤ ادھ رنگ سٹ پیا مریندے۔ کوئی آکھے دم
کراؤ تے مولوی صاحب کنوں تعویز گھن آؤ۔ ایں تے اللہ لوک دا اثر تھی

گے۔ بڑھدے ناوے کینویں وات پی مریندی اے۔ منشی نور مند نور و بین
دے ٹیکے دی گالھ پیا کرے تے جاناں مراسی جو شانڈے دی مرلی پیٹھا
و جاوے۔ یار: بیلی انہاں صلاحیں اچ سمبر دے رہ گے تے ہڈھڑھی شدی دم
دے بڑتا۔

گالھ کنوں گالھ نکل دی اے۔ پچھلے ڈینہیں اللہ ڈوائے نال
عجب تھیے۔ اوندا ننڈھا پتر سعودیہ اچ پیسہ پیا کمینڈے۔ کوئی تاں وت
اے وی آہدے جو او عربیں دی مال زکوٰۃ وی گدھی رکھدے تے مسیتیں
دے در تے کھر تے نمازیں کنوں پنڈا وی ہے۔ کورٹ سچ اللہ کوں پتا۔ پر
بیلی پیسہ اول تے یسنہ آنگوں پیا وٹینڈے۔ ہیں چندر دی ڈو جھی کوں پیو
کوں پیسیں دی پوری جھل پٹھی اس تے اکھوا پٹھیں "ابا! انہاں کوں
کتھانیں کم چالا" پیو اوندا شد اعقل اچ ہے تاں میں آنگوں تھوڑا۔ ایہا ہوار
کچاری اچ کڈھ پیٹھے۔ ول تاں ساپیں اللہ ڈیوے تے بندہ گھنے۔ صلاحیں
دی اینر کھل گی اے۔ کہیں آکھیے پھٹیں دا وپار کر۔ کہیں آکھیے دھوڑ چھانی
دی ہٹی کھول۔ کہیں آکھیے بھیدیاں رکھ۔ کہیں آکھیے بکریاں پال۔ کہیں
زمین دا پارہ دھارن دی صلاح ڈتی اے تے کہیں گھر کوں نواں نکور بنڑاوں
دی نصیحت کیتی اے۔ منشی نور مند شہر اچ پلاٹ گھن سٹن دا مشورہ
ڈتے۔ ماسٹر حمید پراز بانڈ گھنن دی صلاح ڈتی اے پر مولوی صاحب
جینرٹک ڈتے جو اے کم شرع شریعت دے خلاف اے۔ مامے گا نور دھی
دے ڈاجھ واسطے چھلہ گاڑھاں بینڑاوں تے زور ڈتے تے آکھیے:
"گالھانہ تھی۔ سونے کوں بڑینھوں بڑینھ بھالگدی ویندی اے۔ ہن موقع

ای۔ کوئی ستمل بدھ جا۔“

اللہ ڈوایا صلاحیں دے ایس جھراج وینڑاں تھیا ودا ہووے
تے کوئی دگ نہ لبھس جو کیرھے کھم ایج ہتھ پاوے تے کیرھی ذات
سڈاوے۔ آخر اے راند ایس مکی جو اوہار قم اونڈے ماسٹر لباس لاتے گھن
گدھی۔ تے ایس اللہ ڈوایے کوں صلاحیں ڈیون آلیں دے ڈیوے آن
وین۔

صلاح ڈیون اوہتھ چھوڑنگالہ اے جیں واسطے کوئی ابگا پچھانی
سوچنڑاں پوندا۔ بس کنیں تے ہتھ رکھ تے صلاح دی کوک مار چھوڑیندن۔
جیں کوں ڈیکھو صلاح ڈیون دی کوہاڑی موندھے تے چانی ودے۔ تساں ذرا
مشورے دی لامڑی ہلاؤ چا وک ڈیکھو کینویں صلاح دی کوہاڑی دھو
کڈھیندے۔ بلکہ ایجھے لوک صلاحیں دی غلوی نکل ایج لڑکائی وڈن۔ تساں
صلاح سانگوں سوئے آئے تے انھاں مشورے دا غل چھکے ایج پاتے تو
ایڈی عقل دی اکھ ایج ٹھک کڈھانے۔

فی زمانہ جینویں ہر شے ترقی دا ترلہ پی کریندی اے۔ اینویں
صلاحیں ڈیون دے شغل دا وی ترقی آ لے پاسے منہ اے۔ سائنس دے
سرٹھے، بشکی جو، سائنس دے پڑھیے آہدن، صلاح ڈیون ہک سائنس بن
گی اے پر جیرھے میں آنگوں سائنس مردود کنوں پناہ منگ دن تے
آرٹس ایج آن کھریاں مریندن۔ او صلاح ڈیون کوں ہک آرٹ سمجھ دن۔
بلکہ کئی تاں مارشل آرٹ چاتی وڈن تے جے صلاح گھنن آ لے کوں انھاں
دی صلاح ہتھ نہ لگے تاں اونکوں مارشل آرٹ دے ہک ڈوہتھ لاوی

چھوڑیندن تاں جو اونکوں اگیتے واسطے سبق آونجے۔ آج کل لوک جاہ جاتے جوڈو کراٹے، ہیں سانگوں تاں رکھدے پن جو کل کوں جیرھا انھاں دی صلاح ناں منے سے۔ اونکوں کالیں پیلین بیٹھیں ناں ہکے سن تے اوندا دون جاپانیں آنگے کوٹے سن۔

مکدی گالھ کوں ایس مکی جے جو صلاح ڈیون ہک چھڑکھم اے تے صلاحیں ڈیون آ لے اینویں لولی مریندن۔ جینویں کمانڈراچ رگڈرورٹ دن، جینویں پھٹیں راج تیلیا لگ ویندے، جینویں لوسن کوں جیت پے ویندن۔ صلاحیں دی ڈکھن گھل پوے یا مشوریں دا ابھالہ پوے تاں اسیڈا ساہ منجھ ویندے۔ ۶ بجیں صلاحیں کوں اسان پرے کنوں سلام کریندوں جیرھیاں چانٹ جوگا نہ رکھن۔ اصلوں سر رکھن و پن۔ جھگا مسیت کر چھوڑن۔

(۲۳ ستمبر ۱۹۸۸)

مُل مہانگ

جیندے مُنہ نال کن لئو ایہا بڑ بڑووا کریندے جو ہر شے
کوئل مہانگ دامکالا اے۔ لون، تیل اچ ہتھ پاؤ بھانویں سوزی، ترکاری
گھننٹ ونبو۔ پالیں دیں کپڑیں دی تانڑی و نڑو بھانویں مایو دی دوا داروں دا
ترول کرو۔ کوئی ستر بناون ڈا ترلہ کرو تے بھانویں پلاٹ مکان دی گنتری
کرو۔ ہر شے دامنہ مہانگ آلے پاسے ہے۔ کلھ انھاں دا مل تے تے
وہندا پیا ہا۔ اچ ڈیکھو تاں چھولیاں مریندا پے۔ فریں ساری بھک پور
ڈیوے تاں پتانی۔

نکلدے سیالے دی گالھ اے۔ اللہ وسائے کوئل ننڈھے
پتر دی شادی کیتے سمنل بدھڑاں پے گیا۔ سمان گھننٹ کیتے شہر اچ پہہ گیا
تے ہک لون پروں دی ہٹی تے ونج چڑھیا۔ چیزیں دا بھا جو پچھنٹ پے گیا
تاں پچھدیں پچھدیں نہ جان جو چنگاں لفظ لنگھ گیا۔ ول دل اچ گویر کی ٹس جو

جھلار

بیلی کھیسے اچ جیرھے، گنڑیے مُنڑیے پیسے چسی وداں انھاں نال کیرھا
 کیرھا سو دا نہ گھناں تے چوکھا سمان چھوڑو نجاں۔ ایس سُنڑو نڑتوں واندا تھیا
 تاں سو دا گھنن پے گیا پر ڈیکھے تاں کیا ڈیکھے جو ہن جیں شے دے مُونڈھے
 تے ہتھر رکھے۔ ہٹی آلا اوندا امل ڈو ترے روپے ودھاتے ڈسے۔ اللہ وسایا
 پہلوں تاں وبل گیا۔ ول دل بدھ تے ہٹی آ لے کنوں پچھ گدھوس۔
 "کا کا! خدا نہ بھلاوے تاں تائیں انھاں شہیں دا امل ہنڑیں کجھ گھٹ نہ ڈسیا
 با۔" ہٹی آلا مسک پیا تے آکھیس۔ "بھراوا، تائیں سوچ وچار اچ امی تاں
 اتناں ویلہ لنگھا ڈتے۔ بھلے مانس آ، اے بھان، انھاں کول ہر ہمیش بجا
 لگی رہندی اے۔ اے ونڑ کوئے نی جو ہکی جاہ تے کھڑے رہ سن یا زناور
 کوئے نی جو کھلے تے بدھ کھڑاؤں۔"

ایسویں لگدے جو امل مہانگ دے وی ماسم بنڑیے
 ہونڈن۔ رمضان شریف دا نیک مہینہ شروع تھیا نی تے ہٹی آلیں
 بھرا نویں امل مہانگ کول ودھایا نی تاں جو ایس بخت بھرے مہینے اچ بے
 عمیق بخت کما گھنن۔ او اپن بھل اچ وڈن جو ایس مہینے اچ جینویں لٹ
 کھو بیجے۔ اونڈی اگول کوئی پچھ پریت کونا تھی سے۔

بجا دے پلانگھاں مارن دا پیا سو نھراں ویلھا سینویں آلی عید
 ہونڈی اے جو ماہ رمضان دے شرم شرم اچ بے آگھ اچ کوئی کھوٹ واوہ
 رہ گی ہٹی تاں اونکوں عید دا چندر ڈہدیں امی پورا کر ڈینڈن تاں جو خوشی
 دے ایس موقعے تے غریب غربا آپنی حد کنوں اگیتے بناں ودھن۔ او نہ
 ہووے جو انھاں دے پال نویں کپڑے پاکھڑن، کھید کھڈا نوڑے چاکھڑن

یا جلیبیاں فلوو دے کھا کھڑن۔

مُل مہانگ او شے ہے جیرھی بکر آلی عید تے اسیکوں بکرا
بہڑا ڈیندی اے۔ ایس موقعے تے حلال ڈھوریں دا مل ودھ ویندے تے
قربانی دی خوشی حرام تھی ویندی اے۔ صدقیں کیتا بک بکرا وی فی گھنج
نگیندا تے حق حلال دی کھائی گتویندہ دی ستویں ونڈھی واسطے وی پوری فی
پونڈی تے جے ہیں پھیرے ٹسا کوں قربانی کرن دا شوق لبجا چڑھیا

کھڑے تاں ول ڈال دے زیور تے ہتھ رکھو۔ کیا آکھیے وے؟ گاڑھاں
ٹساں پہلوں گلا کھڑو۔ بلا پہلے او بھسی۔ ول تساں وی قربانی کیتی۔ بس ہن
ہوں ویلھے دی بجال ایج رہو جڈاں قربانی دے زناور قسطیں تے مل سن پر
بیلی سچ پچھوتاں اے سارا ترول کرن دی کیا لور اے؟ جینوے ٹساں ساری
مد گوشت کھاؤن کوں سبکدے رہ گيو او نویں ٹساں بکر عید تے وی سبکدے
رہوتاں چنگاں فی۔ گوشت کھاگدھو وے تاں گوشت کھاؤن دی سبک لہ
ویے تے سیانڑے آہن سک کوئی وی ہووے لہنڑی فی چاہیدی۔

مُل مہانگ دے کھمب کڈھن دا ہک موقع وت رنج سرکاری
ہوندے۔ ایس موقعے سرکار دے بجٹ آون دا جھلا جھلا ہوندے۔ بجٹ
آون توں پہلے ہٹی آ لے بھرا سو دا سو و پین تے ہتھ ہولا رکھیندین۔ جن
شہیں دے مل ودھن دی ہوار ٹکل دی اے۔ انھاں کوں پیشیں ایج رکھ تے
کوندیں کوں جنڈرے چا مریندین، کلھوٹیں ایج پاتے چا پڑ کوں لیپا چا
ڈیندین۔ گھر دے اندر لے کوٹھے ایج مال دی رورھی لار کھیندین تے، ہیں
بجال ایج رہنڈین جو کڈوں بجٹ دا ہوکا تھیندے۔ ول آگھ سر چاتا تے

انہاں ککھوٹھیں دا چا پڑ چاتا۔ قیمتیں آپ بولیا تے انہاں پوریں دامنہ کھولیا۔

ہک پنجاواں موقع وی ہونڈے جدّاں مل دے سراج مہانگ دا "پنچم" لگدے۔ جدّاں سیالا مکلینڈے تے انہالا سر چینڈے تہّاں پکھے تے کولر، نملل تے لون تے برفیں تے ثمر بتیں دیاں قیمتاں اہلی رن آنکوں اُتے چڑھ ویندین تے ولا سارا سال ہوں ڈاکے تے کھڑیاں رہندین۔ تے لہن دانان فی گھنڈیاں۔ بھانویں اسان جو تر لے کروں تے بھانویں سرکار جو تڑیاں ڈیوے۔

مل مہانگ دا ہک پیا موقع بھل نہ ونجے۔ جدّاں انہالا پگھروہا وہا تے جج ماروینڈے تے سیالے دے اُچلے تنہن پے ویندین۔ ہوں ویلھے ریشمی تے اونی کپڑے، چانہ تے آنھے، میوے تے منگ پھلیاں تے ہیٹر تے سویٹر دے بھاکوں بھانگ ویندی اے۔ ایس موقعے تے وی چیزیں دیاں قیمتاں منہیں تے چڑھ ویندین تے ہٹی آلے انہاں دے ڈاکے کپ گھنڈین۔ ولا انہالا پیا سکے تے بھانویں سیالا پیا سڈکے۔ قیمتاں ہوں ٹوش تے چڑھیاں رہندین۔ تے لہ ننگدیاں۔ جینویں منڈا منہیں تول فی لہ ننگدا۔

مل مہانگ دے ایھے جھی موقعے کوے فی جدّاں قیمتاں پھتک پھتک تے اگیتے نکل ویندین، جدّاں اسیکوں چیزیں دی کوئی کھمب کھمباٹی ہتھہ فی آندی، جدّاں نانی اسیدانک فی دھونگدی پے وی

ڈھیر بلا موقعے آندین جڈاں چیزیں دے اگھ دھرو کڑھی مارتے رکتھانیں
 دے رکتھانیں وینج نکلدن تے اساں ملازم لوک اپنے ٹخالی گودے ہاں نال
 لاتے اُتھانیں دے اُتھانیں کھڑے رہندوں۔

پک بھانڈانی۔۔۔

اسیڈھی دھرتی وی عجب جاہ ہے کیرھا ویلھا اے جو ایس وچ
اُچ جھک فی آندی۔ سویر شام زیاں تے نقصان دامنہ ڈیکھنڑاں پوندے۔
تنگی ترشی دے اتجھے ویلھے کوئی اسیڈھے نال چنگسی تے خوبی نال پیش
آوے، وقت سر حماستی بمنڑے، ویلھے بے ویلھے کم آوے۔ اسیڈھی
تکلیف کوں اپناں ڈکھ رنج سمجھے تاں کجھا سوہناں لگدے۔ انساں اونکوں
بھج بھج تے جیسیں آہدوں۔ سر اکھیں تے پلہیندوں۔ اپناں وڈا سمجھ
دوں۔ جھک نوائی نال پیش آندوں۔ اونکوں چھک چھک تے کولہوں
پلہیندوں تے اوندی پک پک گالھ تے ساہ پے ڈیندوں پربیلی جیرھا بندہ
اوکھے ویلھے کم نہ آوے۔ من دار بن تے آپنے گھر اچ بیٹھا رہے۔ ڈکھ
سکھ وندن کیتے کہیں دے در تے لنگھ نہ ونجے۔ اونکوں سارا جگ کھی تے

کو جھا آہدے۔ اونڈی کوئی عزت نی کرندا۔ کوئی عزیز نی چاٹڑا۔ یار بیلی
 اول کنوں پاساڈے ویندن۔ عزیز رشتہ دار اول کنوں کنی کتریندن۔ اے
 تھی سنگدے جو اونڈے سامھیں اونڈا منہ مکھ چھوڑن پر کندوں پچھوں اونڈی
 گلا تھیندی اے۔ پاپیے دی لوڑ پوے یا ونگار ڈیون ڈا ویلھا ہووے انھاں
 کوں کوسا چڑھ ویندے۔ ویلھا ہکی جاہ تے کھڑا نی رہندا۔ جڈوں آپنی
 ضرورت آپ پوری کر گھنی جے۔ واہی رادھی دی مدک ونجے۔ واٹرونگار
 دی کوئی لوڑ نہ رہے تاں ہوں ویلھے مطلب دے یار آن شکلاں ڈکھیندن۔
 سلام دعا واسطے سویر شام بھیج پوندن۔ مل مل تے کپڑے پھاڑ ڈیندن۔ ہن
 پھراوی بن ویندن۔ سچن بیلی وی سڈیندن۔ تے وسدے ہمانے وی
 اکھیندن۔ ابھے لوکیں واسطے سیانے آہن ہک بھانڈا نی ڈوجھا آ سویر
 بہندے۔

اسیڈے تل اچ خوشی داوڈا ویلھا او ہوندے جڈوں دھی کوں
 ٹورن ڈا ویلھا آندے یا پتر کوں پرناون ڈا وقت آندے۔ سارے نکے
 وڈے، وسدے ہمانے تے اپنے پرائے رہیں موقعے تے کٹھے آن
 تھیندن پر اے سارا کٹھ آپوں آپ کڈا ہوں جمع نی تھیندا بلکہ شادی آلے
 کوں کسی حیلے تے تر لے کرنے پوندن۔ کئی رشتہ داروت اپنے پرائے
 ڈکھ تے کھتھیاں شکایتاں ٹب اچ ماری وڈے ہوندن۔ شادی آئی تے
 انھاں داسہا پاشروع تھیا۔ جینویں دیہاتی پھرا آپنی بیماری چپ چپاتے
 پوری رکھدن تے اول کوں اندر ای اندر پالی رہندن۔ ظاہر ہوں ویلھے
 کریندن جیں ویلھے بیماری سر گھن ویندی اے۔ روٹھے رشتہ دار شادی اچ

لنگھتاں آندن پر دُون سُجائی رہندن شادی آ لے کنوں پرے پرے ترٹھے
 رہندن جو انھاں نال رل گیو سے تاں اسیڈے رس رنج دا پروٹوکول و نیج
 ویے۔ پر کھاوٹ ویلھے دیکھیں دے چار چدھاروں آ بہندن۔ مانی دیاں چھپیاں
 تے بھاجی دے کٹورے بھر بھر کھانڈن۔ نیندر دا یک روپینہ کھیسے کنوں نی
 کدھیندے پر چاول گھنن واسطے تغار تے تھال چائی کھڑے ہونڈن بلکہ
 جھلاں وچا بہندن تے آہن "اوا! ڈاہ سیر پلا گھر آلیں کیتے وی تول ڈے"
 ا بھیں رشتہ داریں واسطے سیانڑے آہن جو ہک بھانڈا نی ڈوجھا آ سوری
 بہندے۔

خوشی غمی ڈوہیں چاڑیاں بھینڑیں ان۔ جیں گھر اچ اچ
 شادی دے دول تغارے تے بیناں پیاں وچدین اتھانیں فریں ڈکھیں
 دے سڈکارے تے موت داروواٹ ستریندے۔ اسیڈے اوہے سجن بلی
 جیرھے جھمڑاڑی اچ جھلیندے نی تے شادی اچ بھج بھج تے کولہوں آن
 بہندن۔ کیجھے تے کوجھے ویلھے سونے نی بنڑدے۔ شالا کوئی کم نہ پووے
 انھاں کول کو سا چڑھ ویندے۔ کوئی سوال چا پاوتتاں دُون بچ ویندے۔
 حرام جو کھیں دیر سوری پکرن پر خوشی دا کوئی سانگہ قدرت ولا چا بنڑاوے
 تاں او ولا اول حاضر ہونڈن۔ سیانڑے سچ آہن ہک بھانڈا نی ڈوجھا آ سوری
 بہندے۔

دیر سوری آ بہن آ لے سنگتی اپنیاں کھیاں تے کمزوریاں
 زبان دے زور نال پوریاں کیندن۔ آپنی خیر خواہی تے عزیزت داری
 دے قصیدے پڑھدن تے اتجھے افسانے گھڑیندن جو رات کول ڈینہہ بنڑا

چھوڑیندین۔ اینویں لگدے جو انہاں توں ودھیکت سچن بیلے تے سینگا سکا
 اسیڈا بیا کوئی چایانی پر بیلے گالھ حق دی اے جو اے لوک مل مل تے تاں
 کپڑے پھاڑ بھیندین پر گھر دی صلاح فی مریندے۔ سیانے سچ آہدن ہک
 بھانڈانی ڈوجھا آسور بہندے۔

گجھ ماڑھوں وت سنجھ سویرے، نور حضور دے ویلھے آ
 نازل تھیندین تے شام تائیں سر کھادی رہندین۔ او اپنے آپ کوں ہر کم
 داستری سمجھدین۔ معاملہ جیجھا اوکھا ہووے او صلاح ڈیون واسطے تیار ان۔
 ریکی دی گالھ ہووے بھانویں لہنڑیں دی چمک چھپیر ہووے۔ پڑھانی دی
 راند ہووے بھانویں وٹے سٹے دی اڑاند ہووے۔ نوکری دا قضیہ ہووے
 بھانویں پلے دی دھرک بھج ہووے۔ انہاں دی صلاح بناں ملھ دے حاضر
 اے۔ اے ہر معاملے اچ آپنی جنگھ ضرور اڑیندین بلکہ انڈیاں مریندین۔
 بیمار بچے تے بھانویں مرے اے اپنے آپ کوں ہر بیماری دا داروں
 سمجھدین۔ ۶ بھیں واسطے سیانڑے آہدن جو ہک بھانڈانی ڈوجھا آسور
 بہندے۔

گجھ بے فکرے وت اتجھے ہونڈین جیرھے کہیں بے علاقے
 اچ ونجن یا بے شہر کوں جھٹی مارن تاں ڈوچار سنگتی ساتھی اپنے رلے
 ضرور گھن ویندین جو سائیں شغل میلہ رہے۔ ول کہیں سرائچ نہ تھاک سن۔
 ہوٹل اچ نہ رہن۔ کہیں چان سنجان آلے دے گھر دی گول پھول
 کریں۔ تے اول کئے ویں وی اتجھے محل جو ادھی رات لڑگی ہوے۔ اے
 وی نہ کریں جو رستے اچ کتھاوں مگر کھا گھنن۔ بکھے تراہے سلام آن

کر لیں۔ اے نوٹروی نہ کریں جو گھر آلا شدا اتجھے ویلھے روٹی ٹکڑا ترول
 کر لے کینویں۔ کھڑا پتھاری کتھوں آنے سے۔ غریب پال بچن دار
 قرصنیں تاں نہ تھی ویسے۔ اتجھے آن چتوانے مہمان ہک دفعہ کہیں دے گھر
 ونج لتھے۔ گھر آلا ہوں ویلھے ہا کو نہ۔ کتھوں پھروں ودا ٹلکدا ہا۔ اونڈے پتر
 مہمانیں کوں اندر پلھایا تے بہر نکل تے پیو کوں سڈ مارئیں۔ "ابا! ایڈے
 گھر آ۔" پیو ولدی ڈتی۔ "وونے خیر ہے۔ کیا گالھ اے؟" اول جواب
 ڈتا۔ "ابا! خیر کوئی نی۔ گھر اچ مہمان آگن۔" ۶ بھجیں مہمانیں واسطے
 سیانڑے سچ آہدن جو ہک بھاندانی ڈوجھا آسور بہندے۔

وستیں اچ گجھ نینگرا اتجھے وی پلدے پن جیرھے کم دے نہ
 کار دے ویری اناج دے۔ ہڈ حرام بن تے سارا ڈینہ ہٹی تے پیٹھے
 رہنڈن۔ نہ آپ کوئی کم کرینڈن تے نہ ہٹی آلے کوں کوئی کم کرن
 ڈینڈن۔ اونڈی گاہکی تے وکری اچ گھاٹا پینڈن۔ ہتھوں دوکان داریاں
 شہیں وی چگدن پیٹھے۔ کہیں ویلھے تلونگڑیاں چاگدھیاں۔ کہیں ویلھے لاجی
 وانہ ٹنگ گدھا۔ کڈا ہوں پلائی کوں ہتھ ماریا۔ کڈا ہوں تل شکری دے دید
 بھنوائی۔ کہیں ویلھے منگ پھلیں دی مٹھ بھر گدھی۔ ناتاں ول طوطے آلی
 کار چنڑے پیٹھے چلیے۔ اوڈوں ریڈو پیا وچدے ایڈوں اے پاوے تے ہتھ
 پیٹھے مرینڈن۔ اینویں سمجھہ طلبہ پیٹھے وچینڈن۔ ہیں واروں اسیڈے ہک
 سنگتی آپنی دوکان ۶ بھجیں گاہکیں سمیت وچنڈن دا ہوکا ڈتے۔ ۶ بھجیں گاہکیں
 کنوں خدا پچا وے۔ ہک بھاندے نی ڈوجھا آسور بہنڈن۔

جھلار

(۴ فروری ۱۹۸۵)

پابندی

پابندی کومی وی ہووے بندے کوں ہو کا چھوڑ بندہ اے۔
گھر اچ ڈیکھو تاں پابندی دیاں قظیراں لگیاں ہوندین ”ونجو، سودا گھن آؤ
ڈینہ چڑھیا ویندے۔ بہو، پالیں کوں حساب سمجھو، چھٹیاں مکن آلیاں
ان۔ گنڈی کھر ٹکی اے بہر ڈیکھو کوں اے؟ ہن اٹھو وی سہی، ڈوپہریں
کوں اتنی دیر تائیں ڈگھرے پے رہندو۔“ بہر نکو تاں اتھ و نکو و نک دیاں
پیاں پابندیاں ڈینجھوں آنگیں ڈنگیندین۔ رستے اچ کجھ نہ کھاؤ۔ اے
شریف لوکیں واکم کوئے فی۔ پک پاسے تھی تے ٹرو جوٹاں بندے او
کوئی موٹر کئے ناوے۔ اے نہ کیتا کرو جو کوئی یار بیلی مل گے تاں ”آؤ
سائیں جام صاحب!“ آکھ تے بجا کل چا پاتا۔ سرک دے ادھر اچ تھی کھڑا
تے چکل داہال وندن شروع کر پاتا۔ کاراں موٹراں ان جو سچے کھتے پاسا مار

تے لنگھیاں پن پر انہاں کول کوئی پروانی۔ بزار اِج رُکَل ونبوتاں اُتھاں
 وِت پیاں پابندیاں اسیڈا ہتھ ڈیکھدین۔ جیرھا سوڈا گھنڑاں ہووے ہوندی
 کول بھٹ تے ہتھ رکھو۔ بکھیں آنگے ہر شے تے گھلے نہ تھیے کرو۔ بزخ
 تے چپ چتھ نہ کیتا کرو۔ اے زوے بندے دی شان کولے نی۔ ہٹی اِج
 جو پہو ہر پاسے ہتھ نہ ماریا کرو جے ہٹی آلے کیرھا چا کیتا تاں عزت ہتھ
 اِج آویے۔ دفتر اِج وِت نولکلیاں پابندیاں اسیڈی بھال لبھیندین۔ افسر
 اسیکول ڈھدیں ای منہ اِج سوڈو چا پیندے تے اپناں دون کلاک آلے
 پاسے کریندے جو اساں کتنے منٹ تے کتنے گھنٹے دیر نال آیوں۔ ول
 دفتری صابٹے دیاں پابندیاں اسیکول کھل آنگوں ویڑھویندین جو سنگتیں
 سا تھیں کول دُعا سلام نہ کرو۔ انہاں نال حال شال نہ وندو۔ آپنے ڈکھ سکھ نہ
 سُنڑاؤ۔ بھانویں کل رچھ کتیں دی بھڑاند جو ڈیکھ آیوتاں اوندی وی
 سنگتیں دے اگول ہواڑ نہ کڈھو۔ بس آندیں ای کم کول چپ ونبو۔ کم ای
 کرو پیٹھے تے سہکوا ای پیٹھے۔ ئساں آپ انصاف کرو جو ایتھے دفتر اِج بندہ
 کتنے ڈینہ جتر ننگدے؟

اِج کل دے دفتر وِت ایں ان جو پک ڈینہ کوئی اللہ دا
 پانہاں میڈے سنگتی دے دفتر اِج وڑ آیا۔ ہس کوئی اپناں کم۔ سلا بلا اندر
 پیٹھا گیا تے ولیا جو سہی تاں افسر کنوں پنے دی چھیکڑے اکھر مروا آیا۔
 آتے میکول آکھیں "سانیں! ایں تے تھپی لاڈیو"۔ میں ہوں ویلھے کہیں
 بے خیال اِج پیٹھا ہم۔ جینویں جو ملازم لوک دفتر اِج کہیں بے خیال اِج
 پیٹھے ہوندین۔ حتی گالھ اے جو آپنے منہ دھپان تھیے پیٹھے ہوندن۔ میں

تپ تے آکھیم۔ "اندھاتاں کنیں نائیں او پی ٹھپی۔ آپ لاگھن "او ٹھپی لا
تے بہر نکل گیا۔ لٹھے بعد میں ڈیکھاں تاں کیا ڈیکھاں جو ٹھپی کوئے نی۔
میں ڈاڈھا وینڑاں تھیم۔ گالہ۔ افسر تائیں ونج پہنچی۔ افسر میکوں سڈ تے
پچھیا "کڈا ہوں سبیل دیں ماٹیں کنوں پانی پیتی؟" میں آکھیا "جیا سائیں!
کئی پھیرے پیتم۔ ہنڑیں پچھلے خمیس کوں خانگاہ شریف ویندا پیا ہم۔
ذخیرے دے نال آلی سبیل توں ڈھیر سارا پانی پیتا ہم۔ تے ثواب
سانگوں پال کوں وی پلایا ہم۔ "انھاں آکھیا "اتھاں تائیں ڈٹھا ہوسے جو
گلاس زنزیر نال پدھا ہوندے جو کوئی پانڑیں کوں ڈکار ڈے تے گلاس
ٹپ نال ناں لسی ونجے۔ اگیتے توں آپ سوچ۔ لو کیں دے پال سیا پانڑیں
توں آپ سیا پانڑاں۔" اے گالہ میڈے ہٹھ لگی۔ میں آون سیتی نوں ٹھپی
کوں لغام چا پاتی ام۔ میر نال پدھ سٹیم۔ جیں ڈینہ دی ٹھپی تے اے
پابندی لاتی ام۔ حرام جو او ولا و بچی ہووے۔ ہن میڈیاں اے تجویراں ان
جو آپنے قلم تے رومال کوں وی لہنویں ڈانوں پاتے لانہہ کر چھوڑاں۔

کیرھی کیرھی پابندی کوں رووی جے۔ اسان تاں پابندیں
دے گوٹھے پیوں۔ اسیڈے پال آپ ٹرنی ننگدے تے بستے آپنے وجود
توں بارے چاتے ٹرون۔ ٹرویں ہونیں انھاں دیاں جنگھاں ولہڑوین۔
کتا بیں دا تھپا چسی وڈن پر پچھو چاتاں االف کوں رکلی تے بے کوں بندر
آہن۔ کاپیں دی گنڈھ پدھی وڈن پر لکھو او چاتاں اینویں گیر بگیڑوں
لکھن چینویں کو یلیں دی جنج آگی ہووے یاوت مکوڑیں دی شناختی پریڈ
ہووے۔

میکوں پال پڑھاوٹ دا کجھ تجربہ اے۔ اتھاں وِت اے

پابندی اے جو پالیں کوں جیندیں جاگدیں پڑھاؤ۔ کلاس اِچ جاسیاں نہ
ڈیو۔ مدر سے اِچ غافل نہ تھیوو۔ سکول اِچ نندر دیاں گھلاں نہ گھنوو۔ بس
پالیں کوں پڑھاوٹ اِچ جیسے رہو۔ ڈس بلی! اسان مدر سے اِچ اتنا متھ ماروں
تاں ول گھر اِچ ٹیوشن پڑھن کون آسے؟ اسان آپنے نصیبے کوں آپ
کھلے ماروں؟ لبجھا گھلا سمجھیسے وے۔ دھور پوے ابھی پابندی کوں۔

میڈی وستی دے ڈاکدار کئے ڈگری تاں کوئی کوئے نی جو او

انگریزی کوں حرام سمجھ دے تے ظاہر ظہور اے جو ڈاکدار می ڈگری
انگریزی اِچ ہوندی اے۔ ہیں سانگوں اوں ڈگری گھننٹا کوئی تروں نی
کیتا۔ بس آپنے ہتھ دی سدھٹی نال گاہک ولسی رہندے۔ گالھ مہار دے
ترے نال کھم ترپسی رہندے۔ دوا داروں آلے پاسے او ڈھیر دھیان نی
ڈیندا جو اوندا ابگا پچھا ظاہر تھیندے۔ بس پرہیز دیاں ونکو ونک پابندیاں
لسی رہندے۔ اٹھ جہارے تائیں خیر نہ آوے تاں ول امی او بیمار نال گویٹ
کریندے تے اوں بھلے مانس کنوں منوائی کھڑا ہوندے جو توں بندہ بشر
ایں۔ ضرور دوا داروں اِچ کڈا ہوں بھل گیا ہو سیں۔ ہیں واسطے کو سے توں
خیر نی آئی۔ ہیں سانگوں بیمار اِن جو اوندی ہٹی تے وٹیندے پن تے
اوں کنوں تھی تے بعد اِچ مولوی صاحب کنوں تویذ پھل گھنن۔

کیرھی جاہ اے جتھاں پابندی کوئے نی۔ آپڑے ہیں

ریڈ و کنوں کیوں نہ ساہ پاؤں۔ اسان پڈمار تے لکھ ویندوں۔ انگوں مضمون
دیاں سطر اِن لپور تے اسیکوں رگس کلا کر چھوڑیندین۔ ولا آہن تاں کیا

آہدین۔ "سائیں! تساں پوہریاتاں سو نہڑاں کیتے پرایں کوں اوں چا کرو
تے اوں کوں ایس چابنڑاؤ۔ قلم تاں ہتھ ایچ چانی بیٹھو، ہک ورقہ ودھسو چا۔
سو نہڑی گالھ اے ہے جو ولا چا لکھو۔ بس ٹھیک اے۔ ہن سدھے تھی تے
پہوتے بندے بن تے پڑھو۔ اتھاں تو ایڈا کوئی سنجانڑوں کوئے نی۔ ہیں
سانگوں مائیک دے اگوں کھنگورے نہ مریجو۔ بت بت نہ کریجو تے گیتاں
وی نہ ڈو۔ بس اللہ کوں یاد کرتے آپنی تقریر کوں ہکلی ونجو۔ "ڈسو، سلی،
جتھاں اتنیاں پابندیاں ہوں۔ اتھاں اسیڈا ساہ گھٹی جے کہ نہ گھٹی جے۔"

زبان

لوک ہر ہمیش میں توں اے سُوال پُچھدین۔ ”ہاں سائیں!
اے تاں ڈساؤ، تو اے ڈمی زبان کیرھی اے؟ تاں آپنے گھر اچ کیرھی
بولی بولیندو؟ اچھا بھلا تو اے ڈے پیو مادی بولی کیرھی اے؟“ او میں توں
اے سُوال ہیں سانگوں پُچھدین جو میں جیجا جواب ڈے ساں او میڈے نال
اوجھا ورتی رن۔ جے میں اکھاں ”میں ہیں تل داں۔ انہاں داوسی بی آں۔
ست پیرٹھیں توں انہاں دی بولی پیا بولینداں“ تاں ول ”ست زبم اللہ“
آکھ رن ”جی آیاں نوں“ کرے رن۔ ”خوش آمدید“ پے پو لے رن۔
چپک چپک تے بھا کل پے رن۔ رن رل تے کپڑے پھاڑ ڈے رن۔
صدقے گھولے پے تھی رن۔ سو سو داریاں پہ کرے رن۔ تے جے میں
اے ڈس بہاں۔ ”میں اروار دانی پارداں۔ ایس تل دانی پے وسیب داں۔

میڈے پیو ڈاڈے دی بولی پی اے پر میں سکھ پڑھتے تو اے ڈھی زبان دا
 لبجھا مستری بن گیاں جو اے میڈے پیو ڈاڈے دی بولی لگدی اے۔ میں
 اے جواب ڈینواں تاں سند کی تریہہ ویرن۔ ڈھیر کنھاں دی چھر کی رنکل
 ویے۔ او اڈر کا کھاتے پرے ونج کھڑن۔ میڈی چھک نوانی کول سکڑیں
 چائے سن۔ اُنس محبت کول اصلوں نہ کھنے سن تے اپنے دل اچ گوڑ
 کریں جو یارو اے اسیدی بولی تے جتنی وی پکڑ پاؤنچے رہے تاں ولا ای
 بیگانہ نا؟ اسید اسینگا سکا تاں نہ تھی ویے۔ اسید ا بھیتی تاں نی بن سگدا۔ ول
 دل اچ طے کریں جو ایں کول در کا ڈو بچے۔ آپ توں پرے رکھی جے
 تے ایندیں لہریں اچ نہ آوی جے۔

کچھ لوک اپنے پیو ما دی زبان کول ایں لو کیندن جینویں او
 آپنی پچھلی غریبی کول لو کیندن۔ او کہیں کول نی ڈسیندے جو او پچھوں
 فلا نے خویش قبیلے دے ہن۔ انہاں دے پیو ڈاڈے کڈوک دے کنگلے ہن۔
 پاریں تے ترے ترے من دیاں گونڑیاں کنڈ تے چیندے ہن۔ شادیں
 تے او کھلی مولھے نال ساریاں چھڑیندے ہن۔ جھراچ مہیں دے اجڑ
 چریندے ہن۔ ریاست دے پانے ونکار کیتے وٹھن ہاتاں او بیریں تے
 چڑھ ویندے ہن یاوت بوٹیں اچ لک ویندے ہن۔ چھلاں انہاں دیاں
 جھگڑیاں بوڑ ڈیندیاں ہن تے اے ٹلے بدھ تے سارا ساون پانی اچ
 لڑھدے ہن۔ منجن آباد اچ اے انگریز کرنل دی گھوڑی دے اگول
 دھر کیے ہن۔ چنی گوٹھ اچ اے ریل دی لائن تے کمتے ہن۔ چاچڑیں اچ
 خواجہ فرید دے اٹھیں تے پار لڈیا ہانے۔ بہاول پور اچ مراد شاہ دے اگول

کنڈیریں تے نگاہ گھایا ہانے۔ دیر اور اچ اے دولا سرکار دے انگوں روپے
ہن۔ آپنے پیو ڈاڈے دا اے ظہیر حال او کہیں کوں نی ڈسیندے تے ایس
فراں مریندن:

”اساں ذات برادری اچ سب توں اچے ہاے۔ جدی پشتی رئیس ہاے۔
اسیڈے وڈے گھر آنے کوں وانگاں ڈیندے ہن۔ دنیا اسیڈے دریں تے
پکدی ہئی۔ اسیڈی نپک ہر ہمیش توں اچی ہئی۔“

آپنے رگندیں دے آبهوں لکاون کیتے او سو ترے
کریندن۔ موئے پیو ڈاڈے دے ناں بتلیندن۔ ذات برادری پی ڈسیندن
تے آپنی ما پولی کوں ایس لوکیندن جینویں پہاچ آپنے کر توت کچیندی
اے۔ جینویں گھی آپنے ہتھ پیر لکیندی اے۔ اے بن پولیں اچ آپنے
ہتھ پیر مریندن تے بن زبانیں اچ ونج کھریاں رگننن۔

کوئی سنگتی وت پیو مادی پولی کوں اینویں چنبرٹ ویندن
جینویں لورے دی تازی گلٹ ہتھ کوں چنبرٹ ویندی اے تے جان نی
چھوڑیندی۔ جینویں کرڑی شہتیر کوں چنبرٹ گھت ویندی اے تے اصلوں
نی ڈیندی۔ جینویں بلٹیر رچھ دی زینی وٹھ گھندے تے ولا چھراووں ہلاک
ہوندن۔ اے آپنی جانے جم دی پولی کوں پگھا چا پیندن تے ایجھے گرجے
ڈیندن جو اوندا ساہ ماندا کر ڈیندن۔ موقع ہووے بھانویں نہ ہووے۔ کوئی
انہاں دی زبان بولے بھانویں نہ بولے۔ انہاں دا مطلب کہیں دے پلے
پوے تے بھانویں نہ پوے۔ انہاں آپنی زبان دی مرلی ٹھیک وچا نورٹی
اے۔

گجھ پلکاروت زبان بتالن اچ بکھے ہوندرن۔ اوپک توپنی تے
 پی توپی زبان اچ ایسویں بتلکدرن ویندے جینویں موڑ دھر گدی اے تے
 اونڈے گیر بتلکدرن ویندے۔ جینویں امیر امراء آپڑیاں پوشاکاں بتلیندرن
 - جینویں غریب غربا آپڑیاں خواہشاں بتلیندرن۔ جینویں فقیر فقرا
 آپڑیاں دعاواں بتلیندرن۔ اوہنڑیں سراسیکی والاپا مرینڈے کھڑے ہن۔
 ہنڑیں پنجابی داگھا کپینڈے کھڑے ہن۔ ہنڑیں اردو داگھا گھینڈے کھڑے
 ہن تے ہنڑیں انگریزی کول ٹھونگے مرینڈے کھڑن۔

لوکیں داہک بنوداے ہے جو او آپت اچ جیرھی زبان

وی بولن پر آپڑیں پالیں نال اردو بولیندرن تے آہرن جو ایں اسیدے پال
 اردو سکھ ویں۔ اے زرا منول اے۔ تاں آپ توں ساہ پاؤ۔ تاں آپ
 جدہاں پیومادی بولی اچ پت پت کریندے تے اردو اچ گیتاں بڈیندے
 سکول دے ٹاٹ تے وچ پیٹھے ہاؤے۔ تو اے کول اردو سکھن اچ کیا
 اوکھوائی تھی ہسی؟ ہاں دے سوچلے نال آپوں آپ ٹر پے ہاؤے کہ کونے
 نہ؟ پیومادی بولی جیرھی پال کول پناں پیسیں دے پی بلدی ہووے۔
 جینڈے سکھن اچ ہک کسیرہ وی نہ لگے۔ او فیشن بنڑا تے نویں نسل توں
 چھک گھنوں۔ پالیں کول آپنے تل اچ پے تل دا کر ہوں۔ آپنے وس
 وسیب توں بیگانہ کر ڈیوں تاں اسان کیارا دھو سے تے کیا چا تو سے؟

اساں ہک پی بولی وی بولیندوں جیرھی اساں وچوں کہیں

دی زبان کوے نی پر اساں وچوں ہر کوئی ایں تے ہتھ سدھا ضرور
 کریندے۔ اے کہیں کول ستھری بولن ڈاہ فی آندی پر ایں وچ جھلیندا

کوئی فی۔ اے زبان انگریزی ہے۔ تے جے اے ترسلا ہووے جو انگلاوی
 انگریزی اچ آساں آنگوں بھگن اے تاں ول اوں کوں تڑمی ڈیورٹیں
 ہووے، دھکا ڈیورٹاں ہووے، مندا کڈھڑاں ہووے تے بھانویں ڈین
 افسری دارعب سٹراں ہووے۔ آساں ہتھ مریندوں انگریزی تے۔ تے
 جے آساں انگلے توں انگریزی اچ لے ہوووں تاں ول آپنی انگریزی دی
 فلاسی ویڑھ تے اُردو دی تڈمی وچھا پھندوں۔

اچ اتھاں کوئی پیوما آلیاں پولیاں چائی وڈن، کوئی اُردو کوں
 پرچائی وڈن تے کوئی وت انگریزی کوں ہاں نال لسی وڈن۔ کوئی فارسی کوں
 علم دا ذخیرہ آہدن تے کوئی عربی کوں ثواب دا ذریعہ ڈسیندن۔ ون ون
 دیں ان کاٹھیں نال میں آپڑاں چھاند تڑ کینویں کچاں؟ کیرھے پیتن تو
 تراں؟ کیرھے گھیر تو گھراں؟ کیرھی ذات سڈانواں؟ کیرھی بولی
 بولاں؟

علاج

سچ پچھوتاں اَج کل دا اے بنو میکوں ذرا نی بھاندا جو بندہ
ذری بیمار تھیانی تے ڈاکدار دے بھنّانی۔ نزلہ ویہہ پوے۔ زکام گل گھن
ونجے۔ موہ نکل پوے۔ مُرچہ مُڑونجے۔ وچھوں ڈنگ گھتے یا لکھ سنگھ ونجے
تاں اَج دے نینگز دھرک رکھیندن ڈاکدار آلے پاسے۔ ڈس بیلی جتے تئیں
کوسا ودھے نہ پھاری پکے نہ۔ تکلیف ہر نہ گھن ونجے۔ درد چلنڑ نہ
ڈیوے۔ بندہ سچ بیچ تے گیا نہ تھی ونجے۔ اُتے تائیں ڈاکدار دے ونجن دی
کیا لوڑاے؟ مَرَض پک گیا ہووے۔ آسرا الہہ گیا ہووے، دوا کنوں زیادہ
دعا دا آسرا ہووے، وسدیں ہمائیں کنوں مُکلاون دا ویلہ ہر تے آگیا
ہووے، کھڑے توں چاتے پٹڑے تے سُماون دا نقشہ اکھیں اَج تر دا کھڑا
ہووے، دوا داروں دا جھلا جھلا ہووے، رشتے داریں دا آونج تار بدھی کھڑا

ہووے تے وارث دُعا نیں دی کڑا کٹ لئی کھڑے ہوون جو کدوں مکے سو
تے اسال مال مڈی ونڈے سوں۔ ہوں ویلھے ڈاکدار دے ونجی جے تاں کجھ
چس وی آندی اے۔ ول ڈاکدار دے علم دا ازموتا بھنیدے جو ہن ڈس
لالہ! آپڑیں ڈاکداری دی عزت کینوین پچے سیں۔

علاج مُعالجے کوں ہتھ دیکھاوَن دا پیا طریقہ اے ہے جو کوئی
تکلیف تھیوے تاں پہلوں اونکوں جتڑی رکھیا۔ اے سمجھی رکھیا جو اے
چھوٹا موٹا قصور اے آپے ہک ڈینہہ حج بار تے بھج ویلے۔ کہیں کوں شاختہ
نہ کیتا جو متاں او علاج دی کوئی سبیل کدھیندا ہووے۔ درد کوں لیلہ سمجھ
تے پچکار ڈیندا رہیا تے بیماری کوں پالیں آنگوں پلیندا رہیا۔ جس ویلھے
ازار سیالے دے کو سے آنگوں ویڑھ ونجے۔ ول سنگتیں یاریں کوں کجھ
ہوار کدھی۔ جیجھامنہ او جھی چاٹ۔ سنگتی ڈو ہتھ اگیتے نکل دن تے ۶ بجھیں
بندیں دیاں گالھیں سُنڑیندن تے مخول بہہ کریندن چنہاں کوں اے
مرض تھیا ہا۔ بیلی انھاں کیا کیتا ہا؟ انھاں اک دا کھیر پیتا ہا۔ گٹے تے
سنبالوں بدھا ہا۔ والوں دی ٹگور رکیتی ہئی۔ اسوں دے تیل نال مالش کیتی
ہئی۔ لوہے دی کوئی چیز سیرانے تلے رکھی ہئی۔ اے نواں پھتا بیمار
لوکیں دیاں اے صلاحیں سُنڑ تے جھولے لال کر ڈیندے۔ اے فی
سوچیندا جوہیں دھوڑ چھانی نال انھاں کوں شفا وی تھی ہئی یا کوئے ناں۔
انھاں تجویزاں دی برکت نال اول دی بیماری ودھتاں نہ گی ہئی۔ ایں
جنتر منتر دے بعد اوہاں تے تاں نہ پٹیندا ہاتے اے کیرھی کتاب اچ
لکھیل اے، کیرھے پیر فقیر ڈسائے جو اول بندے کوں جیرھی بیماری

ہستی، ایس کول وی اوہو قصور اے۔ بس ہاں دا سو جھلا بہن نی ڈیندا۔ بناں
 نل دیاں صلاحیں آرام نی کرن ڈیندیاں۔ بندہ بن موقعیں تے تاں اے
 مشورے جترو وی ویندے پر جیں ویلھے درد پاسا نہ پھیرن ڈیوے۔ کوسہ تانہ
 مارے۔ نمونہ سینے کول ویڑھ وچے۔ یرقان زشار تھی وچے۔ ہوں ویلھے
 صلاحیں دیاں لیناں تے سکیں دیاں قظیراں بندے کول اینویں ویڑھ
 ویندین جینویں مرن آلی روح کول رشتہ داریں دیاں مریاں روجاں ویڑھ
 ویندین۔ ونکوونک دے مشورے بندے کول چھکیندن۔ ہک آپ دے
 چھکیندے جو اے میڈا شکار اے۔ ڈو جھا آپ ڈوں تنڑ دے جو اے میڈی
 سامی اے۔ جینویں حساب کتاب دے ویلھے جنت دے فرشتے آہدن۔
 اے اسیدھا مہمان اے تے اوڈوں دوزخ آ لے فرشتے ہکل مریندن "تکڑا
 تھیویں، بھجن نہ ڈینویں، اے اسیدھا پرواے"

پچھلے ڈینہیں جیرھی چھل آئی ہستی او میڈے مسات دی جھنگی
 وی لورٹھ گی اے۔ اول شدے ڈاڈھی دھرک بھج کیتی اے تے چیل چیل
 جیڈے پانی اچ گھر گھر تے سمان ونج پکڑیس۔ ٹھڈا مٹھا موسم ہستی۔ پُسا جو
 رہیے تاں کوسا آگس۔ ولا کوسا ہووے جو لے نہ۔ میں اونکوں ڈاڈھا آکھس
 جو ادا کوئی دوا داروں گھن۔ ہاسائیں کریندا رہیا تے ہک ڈینہ تنگ تھی
 تے میکوں آکھیس تاں کیا آکھیس "ادا! میڈی گالھ تو اے کول لگدی تاں
 تکھی اے۔ پر اے تاں ڈساؤ۔ دوائیں اسیدھے نال رادھی کیا کھرن؟
 ڈاکدار نئے اچ جیرھی دوا لکھدے۔ ہستی آ لے آہدن، اے دوا ہنڑ کوئے نی
 پی ہنڑ دی۔ اے ڈو جھی دوا گھن ونجو۔ اسان تھیوے رنج جاہل۔ اَلف کول

رکھتی تے بے کوں بندر چانڑ دوں۔ دوائیں دے انگریزی آلے کٹ مٹ
 ناں اسیدی عقل ایچ فی آندے۔ ہیں سانگوں دوا ہوندی کجھ اے تے ہٹی
 آلا پکڑا کوئی بی ڈیندے۔ کئی دفعہ تاں ایں تھیے جو دوا بشروں گھن تے
 وستی ایچ ماسٹر صاحب کوں جو آدھکائی اے تاں ماسٹر صاحب وت نویں
 شغان ماری اے جو ایں دوا دی میاد مک گی اے۔ چریا نہ تھیویں تے
 اینکوں نہ کھاویں۔ مر پوسیں۔ اینکوں اتھانیں وینٹ تے ونج، ڈس بیلی،
 میں تاں ایں دوا کوں ہالی کھاوانی۔ دنگی وی نویں نکور اے ول ایندی میاد
 کینویں مک گی اے۔ اے ماسٹر صاحب امی بس بھنواو اے۔ اے تاں
 اسیدیں خرچیں ایچ خوش اے۔ پال دے پاس تھیون تے ہیں پھیرے
 میں دانیں دی جھل جو نم ڈتی۔ ہن تاں میں سوہرے دی دوا گھناں یاس
 دی۔ حرام جو ماسٹر صاحب کوں دیکھا امی ونجاں۔ بس آپ امی جھولے لال
 کرتے پلائی رہندوں۔ گھٹ گھٹ پالیں کوں وی پلا چھوڑندوں جو انھاں
 کوں وی عادت پوندی ونجے۔ کل کوں آخر انھاں وی بیمار تھیونڑاں
 اے۔ دوا داروں دی دہشت تاں لتھی پی ہوئے۔

میڈا اما، جام لدھا، جیندا گھر ریت آلے کھوتے ہے گالھ

وڈی پکی کریندے۔ او آہدے "دوا داروں تے خرچہ کرن پاپیے دازیاں
 اے۔ جیں کوں ٹھیک تھیونڑاں ہوندے او آپوں آپ اٹھی کھڑدے
 تے جیں دے چھاڑے ربوں گے کھڑے ہوون او نکوں بھانویں سوکارٹھے
 پلاؤ کجھ نہ وٹی سے۔ ڈاکداریں دا بھانویں پیو اٹھی آوے کجھ فی کرسگدا"
 مطلب اے جو بیمار کوں اینویں رگڑیجھن ڈیو۔ درد آزار دی جس گھنن ڈیو۔

دوا داروں دے کولہوں نہ ونبھن ڈیو۔ چہاڑے ہو یونس تاں آپے سری
 پٹ آسے۔ ناتاں جینویں اللہ دی مرضی۔ حکم ربی۔ مامے میڈے دی اے
 صلح میں تو اے کوں مفت ڈیٹم۔ اگوں تو اے ڈی مرضی۔ ٹیکپک ایچ بدحو
 بھانویں وسار ڈیو۔

فیشن

جیڈے دید بھنواو اوڈاہیں بھج دھرک لگی پی اے۔ کتھائیں
کتھیں دی دورا اے تے کتھائیں ڈانڈیں تے بحث اے۔ کتھائیں اٹھیں دا
میلہ اے تے کتھائیں گھوڑے دھرکدے پن۔ پن ملکیں اچ وت موٹریں
دی دورا اے یا وت موٹر سائیکل دھرکئی وڈن۔ کتھائیں تاں چھڑے
سائیکل بھجئی وڈن پر اسال جیں بھج دھرک توں سہکدے وڈوں او فیشن دی
دھرک اے۔ باقی دوراں تاں کتھائیں بچ ویندین تے اٹھائیں مک ویندین
پر اے کلھی دورا اے جیرھی کتھائیں بچدی اے نہ کتھائیں مکدی اے۔
اے پانی دی اوڈا اے جیرھی ہر ہمیش وہندی پی اے پر اینڈا پیج کوئی۔ نہ
اڈسکدی اے نہ پارہ پیج دے تے فیشن لوک اوڈانڈان جیرھے اکھیں تے
کھوپے چارھی فیشن دی چکل دے چودھار ڈینہہ رات وہندے پن۔

جے فیشن دے رنگ ڈھنگ ڈیکھڑیں ہووِن تاں لوکیں
دے کپڑے ڈیکھو۔ انھاں دے وِکو وِک دے رنگ ہوئِن۔ کہیں دی
چھپائی نو یلکی ہوئِن اے۔ کہیں دی رنگائی پی طرح دی ہوئِن اے۔ کہیں
دے لباس دی تُرپائی او ہوئِن اے جو دید دے تروپے او دھڑن تے کہیں
دی پوشاک دا ڈیزائن لبجھا وِکھرا ہوئِن اے جو اوں کوں ڈیکھ تے سامھے
آندے دید رلاتے کھڑوئِن۔ کوہوں تریڈے ارکاں مریندِن تے اگیتے
ویندے وِل وِل تے بھن جو اے مخلوق رکتھوں لہ آئی ہے؟ کیرھی
دھرتی تے رہندی اے؟ کیرھے جندر اہ۔ دا اٹا کھانڈی اے؟ ایس مخلوق
دے پتلونیں دے پانچے اتے کھلے ہوئِن جو پجاما کیا غرارہ نظر دِن تے
امتحان ویلھے ٹیسٹ پیپر جنگھ نال پدھی رہن دِن۔ وِل ڈو چوں سالھیں بعد
ایسے پانچے اتجھے سوڑے تھی ویندِن جو انھاں توں جنگھ ترپاون اوکھا تھی
ویندے۔ اینویں لگدے ڈونالی بندوق تے کپڑا چارھیا گے۔ قمیصاں
اتنیاں نکیاں ہوئِن جو کھڑیں نیفا نظر دے تے کپڑا ہوں اتنیاں درگھیاں
تھی ویندِن جو رُویں پوہاری ڈیندِن۔ کپڑا ہوں اتنیاں پوہلیاں ہوئِن جو
سجل پال لگتی رہن تے کپڑا ہوں ابھیاں سوڑیاں تھی ویندِن جو سارنگی تے
غلاف چڑھائی وِوِن۔ رشلواراں اَج ڈھانی گز دیاں کفیاں اِن تاں فریز ڈاہ
ڈاہ گز دے لگھڑے اِن۔ بوچھن اِن جو کپڑا ہوں چادر آنگوں بکل مریندِن
تے پھٹیاں مچن کیتے کانے بن ویندِن تے کپڑا ہوں وٹ کھاتے مفرل تھی
ویندِن تے کھبڑی آنگے گل اچ گوگھا ڈیندِن۔ فیشن دے کھلے جتیں کوں
وی لگدِن جو اِن دے دوں کپڑا ہوں اتجھے کھلے تے پوہلے ہوئِن جو او کھیاں

نظروں تے کڈا ہوں اتنے سوڑے تے تیکھے ہوندرن جو مس راج پوڑتے اکھر
مار گھنوں۔

جے فیشن دے بنو لباس پوشاک تائیں رزین ہاتاں اسیکوں
عذرا اعتراض نہ ہسی پر ہن تاں ہر شے دے سونے راج فیشن دا کھوٹ رل
گے۔ اگے جو کوئی بلدا ہاتاں دگ تے چٹکا لفظ کھر ویندا ہاتے اتھائیں ڈکھ
مسکھ ویندا ہا۔ پر ہن تاں ہر کوئی اہلا تھیا وڈے۔ بھاکل تاں پی گالھ اے
ہتھ ای نی ڈیندا۔ پرے توں مرچا متھے تے چار کھیندے۔ یاوت ہتھ اتے
چا تے سلام کول اُلا چھوڑیندے۔ جینویں آہدا پیا ہووے "ہا سائیں ہا۔
میں تو اے کول وی ڈیکھ گھن ساں"۔ تے کجھ مار کاوت گالھ لوڈن کول وی
گیر سمجھ دین۔ او چپیں کول پچھیتے کنیں تائیں چا چھکیندین تے ڈندیں کول
اگیتے قظیر راج کڈھ گھن دین۔ اگلا سمجھ دے میکوں ڈیکھ تے کھل دے پن۔
ایں انھاں کول ڈھیر چل پل نی کرنی پوندی تے سلام دا کڈا وی رنل
ویندے۔

اے فیشن ای بس چالو چیز اے۔ درزی کوئی کپڑا ڈنکا کٹ
پئے، پٹھاسی چھوڑے، کتھائیں جیتا لہ و نچس، کتھوں اچلا کر پئے۔ ٹساں
عذرا اعتراض چا کرو۔ کجھ یاد چا ڈیواؤ۔ بھلی گالھ چا منواؤ۔ حرام جو منے وی
ہتھوں بلوچ آلی جنگھ اُتے رکھے سے۔ آکھے۔ "تو اے کول کیا پتا؟
اُج کل فیشن ایہو پیا چل دے"۔ رنگ برنگیں تھنگڑیں کول گنڈھوں چا
ڈیندے تے رنگی کیتے فراک سی گھن دے۔ ول آہدے۔ "اے فیشن اے"
شادی آ لے اسیکوں مٹھا پہلوں کھووا پلھیندین تے سلوٹراں بعد راج آ

نیندین۔ اسّاں اعتراض چا کروں تاں اے فی منیدے جو بھل گیوں۔ ایہا
تکڑ رکھیندین۔ ”آج کل رواج اینویں پیا چلدے جو چہرا بعد اِج کھاو“ تے ولا
گھر تائیں شوکدے ونجو۔ اینویں چاہنہ دا کوپ پلا تے اتوں پانی دا گلاس
پلیندین تے ول آہدن۔ ”ایہ تاں اچو کا فیشن اے۔“

فیشن دے نوں نکور نمونے پول چال اِج وی نظر آئدن۔
کوئی انگریزی اِج گالھ کریندین تاں آپڑاں مُنہ وِگاڑ ڈیندین۔ کوئی مُنہ سدھا
رکھیندین تاں فارسی دا لہجہ وِگاڑ ڈیندین تے جیرھے مُنہ تے لہجے ڈونہاں
کوں سدھا رکھیندین او آپنی ما پولی کوں وِگاڑ ڈیندین۔ کئی وت رُعب پاوں
کیتے سراسیکی دے پاند اِج اُردو دیاں گندھوں ڈیندین تے آپنی پڑھائی
دے تروپے اُڑیندین۔ ہک سنگتی آکھڑاں اے ہا۔ ”میڈا او نال کئی
سالہیں تائیں تعلق رہیے“ پر آکھیس اے جو ”میڈا اوں نال کئی سالہیں
تئیں تعارف تھیندا رہیے۔“

اینویں ہک ڈینہ میرن آپنے سنگتی کوں پیا آکھے۔
”بشکن! پی گالھ سُنڑی؟ جند وِڈہ مر گے!“ بشکن ولدِری ڈتی۔ ”ہا۔ میکوں پتا
اے۔ تیڈی بھجی ڈیے۔ پر یار او تاں پاپیے آلا ہا۔ او مر یا کینویں ہے؟“
میرن آکھیا۔ ”چریا، پاپیے آلے کوئے فی مردے؟ شدا فوت تھی تے
مریے۔“ بشکن ٹھڈا ساہ بھرتے آکھیا ”بس یار اِج کل بیماریاں وی ودھ
رگن۔“ اینویں ہک بھرا انگریزی کوں پیا وٹا مارے۔ ”خیر شاہ! پی گالھ
سُنڑی، ملک آلا پتر اٹھاراں جماعتاں پڑھ گے۔ سُنڑیے اُدے سال لیڈی
ڈاکٹر بن ویے۔“

اُج سینے تے، آپنے ٹسینے تے، ہتھ رکھ تے کون آکھ
 سگدے جوہر کوئی آپنے ٹکتے کراے کوں فیشن دی اوڈھ اِچ نی لو کسی ودا۔
 جے فیشن، فنون لطیفہ دی اگوائی اے تاں ایندے آپنے ٹکے ایں تے آکھ
 رکھی ودا۔ لکھاری جیرھا گیرٹ بگیڑوں لکھدین اونکوں نواں تجربہ آہدین۔
 کاتب توں مس ویج پوکے تاں اوں کوں پھل پوٹیں دی اوڈھ اِچ
 لوکیندین۔ نٹ بھولوں آنگے نچدین تے اوں کوں کتھک ناچ آہدین۔
 گانوں آ لے ڈوہڑے کیا گانڈین سرس دامنہ کوٹیندین۔ مِصوڑ، گگ دَام
 بِنڑیندین تے اوں کوں بندہ بشر ڈسیندین۔ مِستری گھر بِنڑیندین تاں اوں
 اِچ چالے مئی مسیت آ لے پاچھوڑیندین۔ ول ڈسو بیلی فیشن شدا بے چا
 تھیوے کہ نہ تھیوے۔

(۲۳ ستمبر ۱۹۸۶)

وٹ سٹ

"وٹ" آہدین ڈلہ، ڈکرے کوں یاوت سلہوٹے تے بھکل
کوں وی وٹ آکھ نگدوں۔ ایہو وٹ جے کہیں دے گھر اچ سٹ چھوڑوں
تاں اونکوں "وٹ سٹ" آکھوں۔ پنہاں دے گھر اچ اسال اتجھے وٹے
سٹیندوں۔ اتنے بھکل اُریندوں۔ ابھیال پھیکریاں مریندوں جو انہاں دیں۔
بیریں دانا سیں اچ ساہ کر ڈیندوں تے بیریں دارا کھی ٹھڈا ساہ بھرتے ڈکھ
کدھیندے۔ "اوا! جے سانگہ نہ کرنا ہاوی تاں میڈے گھر اچ وٹا نہ ماریں
ہا۔" ہیں وٹے سٹے کوں پڈھڑیں وت زنائی پوشاک پواتے سونہرا بھنڑا
چھوڑیے۔ انہاں دا آکھن اے جو کہیں کوں آپڑاں بازوں ڈیوتے
اونڈے عوض معاوضے اچ اوں کنوں سنگ گھنوتاں اوں کوں وٹ سٹ
آکھیا کرو۔ بطلب اے جو بھئی وٹ ڈٹانگے تے ولا وٹ گدھانگے تے ایں

بارٹروا حساب کتاب پورا کیتا گے۔ اے بی گالھ اے جو وٹے آپس اِج
وڑھ پون۔ انھاں دا ورتاوانہ تھیوے۔ ذال مٹس دی بمنڑ نہ آوے۔ ڈیوا
پلے بھانویں نہ پلے۔ بس وٹے دی وٹ اُچی رہے۔

نال دے بدلے نال دے ایس روسی طریقے اِج جے چوٹ
برابری لگے۔ سو دا بچالے آلا ہووے۔ سانگہ خیر خوشی دا تھیوے۔ ہر
کوئی آپریں گھر اِج جھمڑاڑی نال پیار ہے تاں کہیں کوں کیا عذرا اعتراض
تھی سنگدے۔ انھاں کوں کوئی کیرحانی کرنگدا پر بلی وٹے ہوں ویلھے منہ اِج
آن لگدے جیں ویلھے سانگے سینگے فی ہونڈے۔ پرار دی گالھ اے۔ اللہ
ڈتے آپریں دھی دا سانگہ کرتاں چھوڑیا۔ پر شادی آ لے ڈینہ پھٹ گیا جو
میں تاں وٹے گھن ساں۔ ساریں سمجھایا۔ "پھراوا! تیدا دھیریں دا اجر اے۔
وٹے آلی ریڑ چھوڑ" پر اللہ ڈتے دا اے رٹا۔ "واہ سائیں واہ۔ میں دھی جی
کھنڈ کھیر شے اینویں بھواں سٹاں؟ میں اِج آپریں وال تلوں ڈے بہاں۔
کل کوں کوئی اُج جھک تھی پوے تاں میڈے ہتھ کیسے پے ہوون۔ نہ
سائیں نہ۔ میں وٹے ضرور گھن ساں۔" برادری اکھیا۔ "اچھا جوان، تو گھن
وٹا پر اے ڈس کینہہ واسطے گھن سیں؟ تیدا نہ پتر نہ بھتربجا۔ تیدا گھر
تاں کوئی ز پکھی کوئے فی۔" اللہ ڈتے گالھ مکا چھوڑی "میں آپ
پر نیداں۔" آخر پر نالہ اتھائیں لگیا۔ کروڑی منڈھی اللہ ڈتے گڈیاں کھید دی
چھو کر می نال شادی کرتے اونکوں گھر گھن آیا۔ کنوار اوندیں دھیریں
کنوں وی چھوٹی ہسی پر کیا کرے معاملہ وٹے دا جوہا۔ اینویں تاں نہرٹناہا۔
اگیتے ٹور ایس ٹری جو اللہ ڈتے دی وڈی ذال پہاچے دے تک ٹور نے

شروع کر ڈتے تے دھیریں کوں آپڑاں ہم صلاح کر گدھس۔ ہک بے
 کوں منڈے تے پلو تے ڈیون روز دی راند بسنڑنگی پر ہک ڈینہ ہک بے
 دیاں بگتاں پکڑایں اڑو بٹ تھی گیاں جو چھڑاؤ ہلاک ہن۔ نوںیں ذال دا پیو
 انگریزیں دا فوجی رہیا ہا۔ پتا جو لگئیں بندوق چاتی بھناں آیا۔ اونڈے اگوں
 کوئی نہ آیا تے بچ بچا تھی گی۔ او آپڑیں دھی دی نلی پکڑ گھر گھن گیا تے
 ڈو جھے ڈینہ اند ڈتے دی اپنی دھی کاغذ دا چٹا چاتے پیو دے گھر آن بیٹھی
 تے وٹے سٹے دا او ٹرا جیرھا شادی ویلھے کہیں دی وٹھا اچ نہ آندا ہا۔ ہن
 جھیرٹیں دی چھتی بیراچ اڑتے لیراں لیراں تھی گیا۔

اسیڈے تل دے کجھ موبتی وت پی شادی کرن دیں خیالیں

اچ رہنڈن۔ انہاں تون پاپیہ منگو تاں جواب ڈینڈن۔ "اتنے پیسے ہوون ہا
 تاں ڈو جھی شادی نہ کر گھنوں ہا" رب سائیں، انہاں دیاں اے مراداں
 پوریاں کر ڈینڈے تے وٹے سٹے دی حکمت نال او آپنے گھر اچ ڈالیں
 اینویں کٹھیاں کر گھنڈن جینویں بکر وال بکریں کوں وارٹی اچ وڑینڈے یا
 گھر آلا لگڑیں کوں کھارے تلوں ڈھکینڈے۔ جیں ویلھے وڑو وڑدی کاٹھی
 ہکی چلھ اچ آن کٹھی تھیندی اے ول پہاچے دے گوہے دکھن پے وینڈن
 تے بالیں دے لگھ کانے سب تون پہلوں بھا پکڑینڈن۔ وندے ہمائے
 اے ون ڈے میچ روز ڈہنڈن تے ہر جھیرٹے کوں فائینل میچ سمجھ دن۔
 ہوں ویلھے جے ٹساں اتفاقی بہروں بگلی توں گزردے پے ہوو تاں گھر
 وچوں روٹیاں پکڑ دی آواز پی آندی ہوے یاوت تساں سوٹی نال کپڑے
 دھوون دے ٹھہکے سنڑ سو۔ جے ٹساں پچھ پریت اچ پے ونجو تاں حال

حقیقت اے معلوم تھی سے جو جیس کوں ٹساں روٹی پکاؤن دی آواز سمجھیا ہا
 او پالیں کوں کٹن دی آواز ہسی تے چڈاں تساں کپڑے دھوون دے ٹھہکے
 سٹریے ہن ہوں ویلھے وڈیں دی دھوانی پی تھیندی ہسی۔ استری کرن ڈا
 ویلھا بعد اچ آندے۔ مطلب اے جو انہاں دی نگر رات کوں تھیندی اے۔

گھلا گالھ کرے تے سیانا قیاس کرے۔ قیاس دی گالھ اے۔

ہے جو اسّاں آپڑیاں پیاں کو جھیاں عاداتاں سٹ گھتین جو وٹے سٹے کنوں
 ہتھ چا گھنوں۔ پک پے دا پانی چوری کے ناسے گھیندے۔ پک پے دیں

پاریں کوں بھا کے ناسے لیندے؟ پک پے دی ریس کے ناسے
 کریندے؟ کیا اسّاں ڈبے گھن اچ سوڈھے تھی گیوں؟ پالیں کوں سکول
 آپوں آپ پٹھن پے گیوں؟ روزی کماون کیتے پرے پرے تائیں نکل
 گیوں؟ یا اچ وی بیماری تے منڈھ بدھی وڈوں۔ اولاد کوں ابو جہل بنڑائی
 ویندوں۔ پیو ڈاڈے دیاں قبرال گل لسی بیٹھوں جو جیرھا رزق ڈیونڑاں
 اے رب سائیں اتھائیں ڈیوے۔ جڈاں اے ریتاں رسماں سٹ گھتے
 سوں۔ تڈاں وٹے سٹے کنوں وی ہتھ چا گھن سوں۔

حال حقیقت اے ہے جو رشتیں دامک چک اُتے آسمان
 تے تھی ویندے تے انہاں تے عمل تلے زمین تے آن تھیندے۔ رشتے
 سانگے دلیں دے سوڈے ہونڈن۔ چاہت دے معاملے ہونڈن۔ جیرھے
 دلیں کوں رلینڈن۔ انہاں کوں دوکان داری نہ بنڑی ہے۔ سوڈے بازی
 نہ سمجھی ہے۔ زیادہ گنتری نہ کری ہے۔ بس مقدریں دی کھید سمجھ تے تو
 گل تے چھوڑ ڈوی ہے۔

شاعری داہنر

ہتھہ اچ ہنر ہووے تاں پیسا چھکن اچ دیر فی لگدی۔ بندہ
رکتھائیں بہہ وکچے۔ کوئی دھندا شروع کر ڈیوے۔ روپے پیسے دی صورت
بن ویندی ہے۔ سو دا ویچڑاں ہووے یا پال پڑھا نورٹیں ہوون۔ کوئی
نو کرمی ملازمت ہووے یا کوئی وپار ہووے۔ ہر کھم اچ ہتھہ ڈیکھا نورٹاں
پونڈے۔ اونویں تاں ہتھہ ڈیکھن وی ہک وکھرا فن بن گے۔ ہک طوطا، ڈو
جنتریاں، کجھ سرٹے کاغذ تے پرائی میز کرسی لوکیں دا ہتھہ ڈیکھن کیتے
ڈھیر اے۔ پر اسید پاتاں اچ شاعر ہتھہ ڈٹھی وڈن۔ سویر شام آپڑیں شعریں
اچ ٹپیاں ڈینڈن تے جے سترن آ لے اچ ہالی وی ساہ ودا ہووے تاں
آپڑیں بھید جیڈی بندی چاکھولینڈن۔

اونویں تاں یار لوکیں ہر کم کوں سوکھا بھنڑا گدھے۔
 اونگوں نبیرٹن دے سورستے کڈھ گدھے نے پر جیرھا سلوک شاعری نال
 کتے نے او اصلوں وکھرا اے۔ اَج کل تاں جیں کوں ڈیکھو او ہو شاعر بھنڑیا
 وڈے۔ اَج کل دے شاعر قافیں دے اگوں ہتھ چاہدھیندین۔ رو یفیں کوں
 پیٹھ کیاں مرویندین۔ لفظیں کوں قطیر اِج کھڑا کر ڈیندین تے بحریں دیاں
 کنوڑیاں چا چڑھ ویندین۔ نہ کوئی خیال، نہ کوئی مضمون، نہ زبان، نہ بیان، نہ
 اثر، نہ تاثیر، نہ موسیقی، نہ چاشنی، نہ سوز، نہ گداز، تے انہاں دی غزل تیار
 اے۔ سماعت فریاد تے آپڑیں نصیبیں کوں روو جو اَج سویرے اٹھدیں
 میں کینہہ دامنہ ڈٹھم؟ میں کنوں کیرھی خطا تھی اے؟ اے کن گناہیں دی
 شامت اے؟

کجھ بھرانویں وت شاعری نال ہتھ کھیدپن کیتے کسی کتاباں
 گھرا اِج چار کھین۔ انہاں وچوں جیرھیاں کتاباں ڈھیر پرانیاں ہوون شعر
 لکھن سانگوں اتنیاں چنگیاں ان۔ ہک مصرعہ اوڈوں گدھا، ہک مصرعہ
 ایڈوں چھکيا۔ ہک شعر کوں پرلی کتاب توں زحمت کلام ڈتی۔ ہک شعر کوں
 اورھلی کتاب توں ادھار منگیا۔ اینویں چھک تان تے چندہ کر گدھا۔
 چندے نال تاں وڈے وڈے کم تھی ویندین۔ کسی کوٹھے بن ویندین۔ یاد
 گاراں قائم تھی ویندین۔ اے تاں شوم غزل اے۔ ایندی کیا مجال اے
 جو چندے نال نہ بھنڑے پر شرط اوہا اے جو گھرا اِج کتاباں ڈھیر ہوون تے
 پرانڑیاں ہوون۔ شعر جتنی پرانڑیں کتاب توں چھکے سواتناں تو ایڈے بد
 خواہیں کوں پتا نہ چل بے جو اے مال کیرھی منڈی دا اے۔ تازہ اے یا

پروتھا اے۔ اُروار دا اے یا پار دا اے۔ سچن دا اے یا دشمن دا۔ ول او
 اینکوں تو اے ڈاکلام سمجھ سن۔ ۶ بجھیں کتابیں کوں گولن کیتے لوک پرے
 پرے تانیں نکل ویندن۔ لاہور، کراچی کوں ہتھ لا آندین پرائیں توں اے نہ
 سمجھی جو، جو جیرھا لاہور، کراچی پیا ویندا ہووے او ضرور شاعری دا سمان
 گھنن پیا ویندا ہوے۔

کجھ شاعروں نصیبے دے اتجھے تکھے ہوندن جو کہیں پرانے
 شاعر دا ہتھ وار لکھیا دیوان انہاں دے ہتھ آویندے۔ این وچوں انہاں
 کوں آپڑیں شاعری کیتے اتنا سالہ مل ویندے جو اوں کوں عرصے تانیں
 ورتیندن تے آپنی روٹی کمیندن۔ جڈاں وی شاعریں دی نسل کشی دا کوئی
 صنابطہ بھنڑیا۔ اسل سب توں پہلوں اتجھے شاعریں دے ناں کمیٹی ایچ ڈے
 سوں تے انہاں دے گھر چھاپے مرانے پرائیں دیوان برآمد کرے
 سوں۔ تاں جو اے ہر دفعہ تاں مشاعرہ نہ لٹ و پن۔ مشاعرہ لٹن توں یاد
 آے جو ہک دفعہ میڈے سوتر مشاعرے ایچ آپڑیں غزل پڑھی۔ ڈاڈھی واہ
 واہ تھی۔ ہر پاسے بھل بھل پے گی۔ کہیں میڈے چاچے کوں خبر ونج
 بچائی جو "حاجی صاحب! اپنی گالھ سنڑھی اے وے۔ تو ایڈے پتر مشاعرہ
 لٹ گدھے۔ چاچا میڈا شدا پرائیں وقتیں دا آدمی۔ او سمجھیا جینویں چور
 ڈاکو گھر بار لٹ گھنن۔ کوئی ہٹی دوکان لٹ گھنن۔ لہری ویگن لٹ
 گھنن، کہیں دگ وٹو کوں لٹ گھنن۔ اینویں نہ جان جو میڈے پتر وی
 کجھ لٹ گدھے۔ انہاں سوچیا اے تاں وڈی نموشی دی گالھ اے۔ سوتر گھر
 بچدا گیا تے اے لہندی کھلانے آگے۔ او ہو جھاڑا تھی گیا۔ ول میڈا سوتر

اَج مُشاعرے اِچ غزل پڑھ سے۔

اونویں مُشاعرہ ہوندا وڈی کمال دی شے ہے۔ اے کیکر
 آلی کار ہونڈے۔ جو پن ساریں ونڑیں تے خزاں آوینڈی اے تے او
 آپڑیں پن لہا سٹینڈن تے ڈاڈھے کو جھے لگدن پر کیکر تے کڈاہوں خزاں
 فی آندی۔ اینڈے پن کڈاہوں فی سکدے۔ اے پی گالھ اے جو کیکر دے
 پن ہونڈے کیسے کم دے ان۔ بس چھڑھی ملامت ہونڈن۔ اینویں مُشاعرہ
 وی کیکر دی چھاں آنگے ہونڈے۔ کیکر تلوں بندہ رند کیتی تے پیٹھار ہے
 جو میں چھاں اِچ پیٹھاں تاں پی گالھ اے ناتاں چھاں ہونڈی رکتھاں اے؟
 اینویں مُشاعرے اِچ لوک رند کیتی تے پیٹھے رہن یا بحث مارتے پیٹھے رہن
 جو اسان ضرور بہنڑاں اے تاں انھاں دی مرضی۔ ناتاں انھاں کول
 اٹھاون کیتے شاعر سارے تر لے کریندن۔

مُدت کروں دی گالھ اے پے کوٹ اِچ پک شاعر رہنڈے
 ہن۔ ٹر دے جو ہن اے سُدھ نہ رہنڈی ہسی جو رکتھاں پے ویندن تے
 کینویں پے ویندن۔ پک ڈینہ آپنی گلی اِچ ٹر دے وینڈے ہن۔ حالت
 اے ہسی جو پک پیر نالی دے اندر رکھینڈے وینڈے ہن تے ڈوجھا پیر
 نالی دی پھک تے وینڈے رکھینڈے ہن۔ اگول پک نیاز مند نگر پیا۔ اوں
 ہتھ بدھ تے سلام کیتا تے طبیعت دا حال پچھیا۔ انھاں ولدی پڑتی۔ ”یار پی
 تاں خیر اے پر جیں ویلھے میں گھروں ٹریاں ہم میڈیاں جنگھاں پکو جیاں
 ہن۔ ایں گلی اِچ پہنڈا گیا تے جنگھاں ودھ گھٹ تھی رکن۔ بیں سانگول منڈا
 تھی تے ٹر دا وینڈاں۔“ بے دھیانی دی ابھی حالت ہووے جیرھی پے

کوٹ دے ایس شاعر دی ہستی تاں ول بندے کوں کوئی فکرِ فاقہ نی رہندا۔ او
 روزی دا ترکہ کرن توں بے فکر تھی ویندے۔ او آپ ای سارا ڈینہہ شاعری
 اچ غرق رہندے تے آپنے ڈان خان کوں وی پور چھوڑیندے۔

(۱۲۸ اکتوبر ۱۹۸۶)

شوقِ وائل

ہیں انہا لے دی گالھ اے۔ میڈے جوڑی وال پھٹیاں ویچ
تے ہک ہاٹھ واڈا ند گدھے۔ میں ڈانڈ ڈیکھن او ندے گھر کیم۔ اسال ڈانڈ
ڈیکھ وانڈے تھیو سے۔ او ند اپتر حقتے تے انگار رکھ آیا۔ میڈے جوڑی وال
حقتے واسوٹا بھرتے آپنی گالھ دادھواں ایں کڈھیا۔ ”سائیں! روپیہ تاں بنج
ہزار لگ گے پر ڈانڈ اوہ آن کھر ایم جو پرے پرے دے موہتی ڈیکھن پے
آندین۔ ڈانڈ ہالی خدمت دا کھتا پے۔ ہیں سانگوں رسا پیا نظر دے۔ میکوں
چار ڈیسہ ایندی داری تاں کرن ڈے۔ ول ڈیکھیں۔ ایں تاں بادشاہ آپنی
ٹور ای بتال و بنڑی اے۔ ”میں سند کی کوں سنگیں تے چاچا تم۔ ”جو انا!
چتے تائیں اے آپنی ٹور بتلے سے اے تائیں تیدیاں تاں جنگھاں ولہرن
پے ویسن۔ تیدی ماڑی موٹی جوگ پہلوں دی ہے پی۔ تیدیاہل پنجالی دا کم

ہو لے ڈاڈھے ٹر دا پے۔ ہن اے جہاز جو آن کھر ٹانی اینکو ہل کراس تے
 کیسویں بدھے سین جتے تائیں ایندا کوئی سنگستی نہ گھن آسیں؟ اے تاں
 ہے وی ہاتھی دا پتر۔ ول آہدیں خدمت دا وی کھتا پے۔ ایندی داری اچ
 تیدھے تاں درگے نکل ویسن۔ لو کیس دی بھل وو جو ان بھل تے آپڑاں
 گھر پھوک چھوڑی ہے۔ ایہو بنج ہزار کھیں چنگے چوکھے کم چالانویں ہا۔ ڈوں
 چوں کوں ونگار تے سڈتے بیگھوں آلی زمین سدھی چا کرانویں ہا۔ کماند
 کیسے کھاد گھن سٹیں ہا۔ پتریں دیاں سنتاں کرا چھوڑیں ہا۔ پیا کجھ امی نہ تاں
 ایہو پیا بنک اچ جمع کرا سٹیں ہا تاں اتھاں ودھے ہا پیا تے ڈکھ سکھ ویلھے
 کم اونچے ہا۔ فریں ایہو ڈاند مرپوی تاں اے تیدھے ذمے نہ لگ ویسے؟“
 میڈے سنگستی چھوڑی اے بگال بھری جو ”شوق دا کوئی مل نی۔“ میں اوں
 کوں ولا سدھی ستروائی۔ ”بھراوا! شوق دا کوئی مل نی پر بلی بندہ آپڑاں
 اگا پچھا وی تاں ڈہدے۔ شوق لبجھا تاں نہ ہووے جیرھا جھکا مسیت کر
 چھوڑے۔“ ول تاں میڈے سنگستی ابھی چھو چاماری جو میں جیرھا لفظ اوں
 نال جھنجھ پیٹھے ماریم۔ حرام جو کوئی ولدی ڈتی ہووس۔ بس میڈی لولی پیٹھے
 سترٹیس تے گکا پیٹھے او ڈیس۔

اچ دے نینگرو وی بن بادشاہ روح۔ انہاں دے شوق دا وی
 کوئی مل نی۔ پچھلے خمیس الاہو دا پتر ٹیپ ریکاٹ گھن آئے۔ آہدین پورا
 بھید جیڈا اے۔ میکوں ملیا تاں بھاکل پاتے مبارکاں ڈتیونس تے آکھن لگا
 ”اماں، میں ٹیپ ریکاٹ گھن آیاں۔ میکوں ایندا شوق کڈوک داہا۔ ستار مل
 پے۔ میں سانگوں جھولے لال چا کیتی ام۔ چار ہزار روپے تاں صدقے

کیتم پر چیز اوہ آن رکھی ام جو تل و سب بھل بھل پیا کریندے۔ اماں
توں ڈیکھ میں تاں خوش تھی وے میں۔ میں ولدی ڈتی۔ ”بھنڑیجا، میں
تاں تیکوں ڈیکھ تے وی خوش تھی وینداں پر بلی اے تاں ڈس۔ ایس
ٹپ کوں وچے میں کینویں؟ ابھیاں بلنیں تاں چلین بجلی نال تے
آپنی وستی اچ بجلی رادھی نہ جانی۔“

الاہو دا پتر کھل پیا تے آکھن لگا۔ ”ایہا تاں ایس وچ موج
اے جو برسر بجلی نہ ہووے تاں اینکوں گئیں نال وچاؤ۔ اتھاں اوندا پیو
بول پیا۔ ”ابا لیکھا کیتی؟ اے پیٹی دا پتر گئے چوکھے پیندے؟“ پتر جھٹ
ولدی ڈتی۔ ”سائیں بجلی آون دی وی تاں کسو کڑوا ہے۔ ماسٹر بشیر آندے
منظور تھی گی اے۔ کنڑکیں کوں سرکار ہیں تل دا دورہ کریے۔ کھمبے
پونے سے، تاراں چھکے سے تے ولا پک پک توں پچھ سے جو تائیں بجلی
گھنڑی اے؟“ الاہو گالہ مکھی جو ”بجلی آئی تے اسان کھٹیا کھاوا۔ بھلے مانس
آ۔ سرکار دے لہرے تے پر نیے وی کنوارے۔ تے بجلی کڈاہوں آوی
گی تاں اُتے تائیں ایندے گئے اسید ازین دا پارہ تاں پھوک ویس۔ پتر میں
تاں ولا آہاں جو ہالی وی ویلھا ای۔ وچ تے اے لوہا، لوہاریں دے گل مار
۔“

پچھلیں کیا ہیں جام سو بھے آپنے پتر دی شادی کیتی اے۔
ڈاہ کجا وے تاں چھڑے زنانیں دے بھریج گے۔ سنہیاں پھریاں ہنچ
گاڈیاں ڈاندیں آلیاں ٹریاں۔ نمبردار دی ٹیکٹر آلی ٹریلی وی بندیں نال
بھریج گی۔ پر ولا ای مخلوق ہئی جو ممدی نہ ہئی۔ جنج نال دول نغارے

وچدے رہیے تے جھمڑ تارٹی دا شغل میلہ رہیا۔ سو بھے خرچے وچ وی حد مکا
 چھوڑی۔ زردہ پُلا تاں این ہا جو کتیں پے کھادے۔ پھر اندر دیں مرنا نہیں
 کیتے لیلا کوٹھا گیا تے چنگلیں چو کھیں کیتے لگڑیں دی بھاچی پکی۔ چڑھوے
 بک دیگڑا شہری حلوے دا وی پکایا ہسی۔ کھادوے سے جو سہی سواد آ گیا۔ پڑتے
 کرنی پیا ڈے جو ایں حلوے کوں شہری لوک ”کسٹم“ آہدن۔ لو کیں شادی
 دی روٹی دنباراں ڈے تے پے کھادی پر نیندر ڈیون ٹیلے انہاں کوں برا
 چڑھ گیا۔ لو کیں دل اچ گوڑ کیتا جو سو بھے دا کوئی پیادھی پترتاں ہے کو
 ناں۔ ایہو پکو چھو کرا ودا ٹمکدے۔ اے وی شہر آ لے پاسے منہ کیتی
 ودے۔ سو بھے دے بعد اسیدے نال رکھ پا کینہہ کرنی اے؟ ہیں سانگوں
 نیندر دا پچر نہ پالوں تاں چنگاں اے۔ لو کیں دی ایہا گنتری تے سو بھا
 شدا مسج پے۔ شادی دا خرچا ہزاریں اچ تر دا گے تے نیندر سویں اچ ہڈنگی
 اس۔ میں سو بھے توں شادی دا حال پچھیم تاں اکھیں اچ منجوں آ گیونس۔
 آکھن لگا۔ ”ادا! شادی دا شوق تاں رنج رنج تے پورا کیتسم پر یار لہنڑیں اچ
 پوئج گیاں۔ حُن اٹھاں تاں اٹھی نم سنگدا۔ بہنداں تاں پہہ نم سنگدا۔“ اتجھے
 شوق دا کیا مل لئوں جیں وچ قرضیں دی کھکھر پالسی پوے۔

اسیدے وسیب دے کجھ شوق اتجھے سچے ان جو لہجیندے او

لہجیندے اوتے ہیں تل تے آن کھڑو۔ کہیں کوں حقہ پیون دا شوق اے
 تے کہیں کوں ساوی گھوٹن دا۔ کوئی اٹھیں دی وڑھاند کیتے منجھلا گوڈیں
 تائیں چسی ودے تے کوئی رچہ کتیں دی بھراند کیتے مونجھا تھیا ودے۔
 کوئی ڈاندریں دی ہاٹھ کیتے گھلا تھیا ودے تے کوئی نٹیں دے تماشے

سانگوں چریا تھیا ودے۔ کوئی کبوتر ودا اڈیندے تے کوئی بٹ کڑاک پیٹھا
 سٹریٹیندے۔ انہاں دے کیسے ڈوپہر، ہر ویلھے روٹی دی ویلھ اے۔ جے
 کوئی اُچ جھک چا سمجھی جے۔ عذرا اعتراض کرہی جے۔ تاں آہدن "شوق دا
 کوئی مل نی"۔ حتیٰ گالھ اے ہے جو اتجھے شوق دا کوئی مل نی۔ کوئی بناں مل
 دے جو ڈیوے ولا ای نہ گھنسی جے۔ دُھپ تے سُکڑیں چاسٹی جے۔ پرے
 بھالا چھوڑی جے۔ بیلی بندے اچ شوق ہووے کجھ کرن دا، کجھ کرتن دا، کجھ
 رہاؤن دا، کجھ چانوں دا، کجھ دھارن دا، کجھ جوڑن دا۔ اتجھے شوق اچ جتنا سر
 مریجے ترا اتنا اچا تھیندے۔ اتجھے نینگرتے پیوما صدقے گھولے تھیندن۔
 وسدے ہسائے "واہ واہ" کریندن تے اپنے پرائے "بھل وو جوآن بھل"
 آہدن۔

موسیقی

اسیڈے وجود کوں ہن تائیں باقی رکھن آلی غذا دال روٹی
اے۔ جیرھی ہیں مل مہانگ دی مد ایچ عزت نال مل ونچے تاں وڈی گالہ
اے۔ ناتاں کئی تون ماس گھنوتاں ڈاڈے آدم دا ڈاند کوٹھی پیٹھا
ہوندے۔ لیلے پکری دیاں بوٹیاں گھنوتاں لگدے ایس نسل دے نانے
ڈاڈے تے کاتی پھیری گی اے تے جے انگریزی لکڑ دا گوشت کھاوتاں
اینویں سواد آندے جینویں ہابیل قابیل دا کاں پیٹھے کھاندو۔ ریڑھی آلیں
کوں ڈیکھوں تاں اونگھے پھل چائی وڈن تے تازے پھل لو کئی وڈن۔ فرزیں
ایسے لکھے پھل گل ویرن تے ول انہاں کوں وکھو کیتی وڈے ہو سن۔ اے
تاں ہن اسیڈے وجود دیاں خوراکاں تے ہک غذا ہوندی اے روح دی۔ او
ہے موسیقی۔ جیندے سسرٹن نال اسیڈا دماغ جھمراں پیندے، دل پینگھیں

چرٹھدے تے رُوح کوں جھوٹے آندِن۔ پُراچوکی موسیقی شیطان پالیں آلی
کار بڑکا گھت ڈیندی اے۔ وچدی اے تاں اینویں لڑھ پے ویندے
جینویں زناور پہن نال دپے دا پانی لڑھ تھی ویندے۔ جینویں بھیدال تریں
نال رستے اچ دھوڑ تھی کھرڈی اے۔ جینویں سیالے کوں وڈے ویلھے کو سیر
تھی ویندی اے۔ ایں موسیقی دے سُر اتے اچے ہونڈن جو بوڑے وی
سُرڈن ویندے تے اندھے وی ڈیکھ دن ویندے۔ اینویں لگدے تال
موسیقی ناوے پے سُرڈے موسیقی تو اے کوں پی سُرڈی اے تے جے
موسیقی دی سُنک اچ سفر کرنا پوے تاں ول بندہ کینویں آواز تھی
ویندے۔ آواہو نکشا ڈیکھوں۔

اے تال مکی مکانی گالھ اے جو بندہ وس لگیں سفر فی
کریندا۔ جڈاں آپسی آن تے یا پے دی جان تے بن ونچے ول سفر دی
ہمت کریندے تے پنڈھ پُراے دا ہووے، پے شہر و پنڈھراں ہووے، زیٹا
تھی تے پُچراں ہووے تاں ہوں ویلھے ریل گاڈی دا ٹائم فی ہوندا۔ ریلیں دا
ٹائم ٹیبل گواہ اے جو انہاں دا ٹائم ہر ہمیش بے ٹائماں ہوندے۔ ویگن
دا ٹکٹ فی بلدا تے پھر پھرا تے لہری اچ آن کھرڈو۔ ہتھ پیر سنبھال تے
اگیتے تھیندو۔ سُرک سُرکا تے اگیتے ودھدے ویندو۔ آخر سیٹ ایں بلدی
اے جو ہک زنائی سبھنیں کوں مندے کڈھیندی، ڈلیور کوں بے غیرت
آہدی تے لہ ویندی اے کیوں جو اوندا گھر آلا پھیتے اڈے تے لہ کھرٹے
تے کوئی شے گھنن پے گے تے ایڈوں ڈلیور لہری چلا ڈیتی اے۔ تال
ٹھڈا شکارا بھرتے سیٹ تے پہ ویندو تے تو ایڈے نال بڈو پے وی پہ

ویندین جو اومانی تریں دی سیٹ تے کلتھی پیٹھی ہئی۔ منشی کھٹس ڈے تے
 بقائے واسطے آہدے "صبر کرو۔" یعنی نکھے نہ ہواے سبق یاد پیٹھے کرو
 "بقایا گھنڑاں اے۔ بقایا گھنڑاں اے۔" سفر لہری دا اے۔ متھے دا لیکھ
 بندے دے نال بچدے۔ بکھ سکھ ہوا اچ اوڈر دین تے موت فوت پھیتیں
 نال دھر کدی اے۔ دل آہدے سورتاں پڑھوں یا درود شریف دا ورد
 کروں۔ اچو کیں مسئلےں دا کوئی تروں سوچوں یا اگیتے دی کوئی گنتری
 کروں۔ پر ہوں ویلھے ٹیپ چل پوندے تے موسیقی دا منڈھ بدھنج
 ویندے۔ سستے گانے تے بزاری ڈوہڑے وجود اچ اینویں بھالا ڈیندین
 جینویں سستے پکوڑے تے بزاری کباب کھاؤتاں زبان شوکاٹ کریندی
 اے۔ کل ایں موسیقی دی آواز ابھی تکھی ہوندی اے جو سستے پال اٹھی
 پھنڈن، اٹھیے پال رو پوندن تے روندے پال پکاٹ گھت ڈیندین۔ اے
 ڈیکھ تے ڈلیور لہری دی ٹور پی تکھی کر ڈیندے تے اینویں لگدے جو لہری
 تے بندے چڑھے ویندین تے بندیں تے گانے چڑھے ویندین۔ ڈیکھو،
 کون پہلے بچدے۔

لہریں ویگنیں دا اے شغل میلہ کاریں آلیں وی شروع
 کر ڈتے۔ او کاریں اچ پیٹی جیڈے سپیکر رکھن پے گن تے انہاں کول اتنا
 تکھا ویندین جو کارکتھاؤں لنگھے تاں اینویں لگدے کارنی لنگھی کوئی گانا
 لنگھ گے یا مراسیں دی کوئی ٹولی ترپ گی اے۔ جیرھے طبلے طنبورے
 کول کٹی چئی ویندین۔ کہیں شادی اچ لنگھ ونبوتاں اتھاں گانے اتنی زور
 نال وچدین جو ہک بے دی گالھ فی سٹریندی۔ جینویں کہیں چلدے

کارخانے اچ آن ورٹیوں۔ اے چیکا پاکاسن تے دل آہدے آپڑیں کنیں
 دا بیمہ کراگھنوں تے جیں ویلھے لبجما موقع بنڑے بیمہ کمپنی توں کنیں دا
 نکان دھرواگھنوں۔

کجھ موہتی آپڑیں گھر اچ موسیقی سنڑون۔ دل لاتے ریڈیو
 و جینڈن تے اے سوچینڈن جو اسال آپڑیں کیتے جیرھی شے چنگی
 سمجھدوں اوہا وسدے ہمسائے کیتے وی سمجھوں۔ ہیں سانگوں ریڈو کوں
 پوری آواز نال چلینڈن تے ڈوپہریں کوں اسیدے محلے توں کوئی ترپے
 تال گلے دے ہک پاسوں جو گانا سنڑن پوسے تال گلے دے پارتائیں اوہو
 گانا سنڑ دا ویلے۔ حرام جو کوئی سر ترٹے یا آواز اچ ذری بھوری فرق
 آوے۔ ریڈیو دا ٹائم مکاتے اسال جہیں لوکیں سکھ داساہ گدھا پرہالی اسال
 آپڑاں ساہ گھنڈے وڈے ہونڈوں جو ٹیپ چلن دا ویلھا شروع تھی
 وینڈے۔ تے ولایں دے گن دا کوئی ویلھانی۔ کیشاں بتالی آتے سنڑھی
 آ۔ رادھی آتے چانی آ۔ ایں ٹیپ دے نال اوڈوں سپیکریں داوی انتظام
 کرگھنڈن۔ ڈو، وڈے وڈے، اسیدھی شامت دے مارے، پیٹی دے پتر
 سپیکر گھن آندن۔ جنھاں توں آواز دیہیں دی لکار آنگوں نکل دی اے
 تے جیں ویلھے او وچنڈن، محلے دا محلہ وچدے تے گلے دی گلے گم دی اے۔
 پال پکٹ گھت ڈینڈن، میریں پلو تے کڈھینڈین تے نکتے اتھوں بھج
 تے لنگھ دن۔

موسیقی سنڑن دا ہک گھریلو طریقہ شام کوں ٹی وی ڈیکھن دا

ہے۔ ٹی وی زور زور نال چلینڈن جو وسدے ہمسائے کوں وی پتالگے جو

اسیڈے گھر ٹی وی ہے تے جے اے شک شبہ ہووے جو آواز انہاں
 تائیں نہ پی پجدی ہو سے تاں ٹی وی کوں کوٹھے توں کڈھ اگوار اچ آن
 وچیندن۔ کوئی وہی وت اُتے چھت تے ونج چلیندن تاں جو اے پرتے
 پرتے تائیں مار کرے۔ ولابجیں ویلے پیشیں کوں ٹی۔ وی۔ دا منڈھ
 پدھیندے تے مفرل ویڑھیا بینار نظروے تاں اے پلتھی مارتے ایندے
 اگوں آن بہندن تے سستیں لوکیں جھنڈا ڈیکھ تے اٹھدن اُتے تائیں
 پچھوں آلی کندھی وی تپ ویندی اے۔

موسیقی روح دی غذا ہے ضرور پر بیلی اُج کل اے غذا اتنی
 ڈھیر تھی گی اے جو روح کو ابھیک اوں پے گی اے۔ ہیں سانگوں
 اسیکوں چاہیدا اے جو روح کوں موسیقی توں ڈانٹنگ کراوں۔ کجھ بکھ ترہہ
 ڈیوں تاں جو روح دا ہاضمہ ٹھیک تھی ونجے تے اے کجھ لسی (سمارٹ) تھی
 ونجے۔

(۱۲ اگست ۱۹۸۰)

اُستاد

جینویں نکلیں کوں چاہیدا اے جو وڈیں دالجاظ کرن۔ راہکیں
کوں چاہیدا اے جو بھتار دے آگوں خم کھاوین۔ پانہیں کوں چاہیدا اے جو
سائیں دا آکھیا مین۔ ہٹی آلیں کوں چاہیدا اے جو گاہک تے وساکھاوین۔
خطابیں کوں چاہیدا اے جو مولوی صاحب دی عزت کرن۔ اینویں لوکیں
تے واجب اے جو او اُستاد تے ترس کھاوین۔

تساں پچھو "میاں! اُستاد دی تاں عزت کیتی ویندی
اے۔ اوں تے ترس کھاوون دا کیا مطلب اے؟" ایندا مطلب اے ہے جو ہر
گالھ اُستاد دے ذمے نہ لاوے جے اِج کل دے چھو کرے ہتھرے تھی رگن تے
وڈے چھوٹے دالجاظ فی کریندے۔ شہر اِج لڈھ چکر مریندین تے آپت اِج
چپٹیں آویندین۔ پڑھائی توں پرے بھج دین تے امتحان اِج نقل کریندین

تاں ایندا سارا ڈوہ ڈیندن اُستاد تے جو اُج دے اُستاد دھیان فی ڈیندے۔
 کتاب ڈے توجہ فی کریںدے۔ پالیں کوں سبق فی پڑھیندے۔ سکول اِچ
 سیاست لڑیندن تے کلاس اِچ گھلاں کھانڈن۔ اُج کل تاں منڈی اِچ اتجھے
 اُستاد پے آئین تے جے کوئی کزانا اُستاد انہاں توں وکھری طبیعت دا
 آونجے تاں اووی پکے سال اِچ انہاں دارنگ پکڑویندے۔ ہوں سوادا بن
 ویندے۔ اونڈی عقل وی کھتسی اِچ آویندی اے تے اوں تے وی اُستادی
 دے چھلڑ چڑھ ویندن۔

جے اُستادیں توں پچھو۔ ”میاں! پرانے زمانے دے اُستاد
 تاں علم دا خزانہ حن۔ او عقل دا تمباحن۔ تاں وی تاں انہاں دے ولی
 وارث او۔ انہاں آنگوں پڑھایا کرو“ اے سُن تے اُج دے اُستاد ولدی
 ڈیندن۔ ”پرانے اُستادیں آپنے ہڈ بگال ڈتے ہن پر اوندا کھٹیا کیا کھادا
 ہانے؟ انہاں اتنا کجھ رادھا ہسی پر چاتا کیا ہسی؟ او علم دے اتجھے ڈیوے حن
 جنہاں داتیل روٹی مانی دی تنگی اِچ مک گیا تے او ساری عمر تنڑویں
 تنڑویں مر گے۔ پرانے اُستاد علم دے تاں بادشاہ حن پر باقی زندگی اِچ
 اصلوں فقیر حن۔ اُج اُساں علم اِچ تاں فقیر اوں پر باقی زندگی اِچ پورے
 بادشاہ اوں۔ ساریں کمیں کاریں کوں جیسے رھندوں پر پڑھاؤں دے نیرٹے
 ناسے لگدے کیوں جو اے گھماٹے واسو دا اے۔“

اُج کل دے اُستاد، شاگرد کوں فی ڈہدے اونڈے کھیسے
 کوں ڈہدن۔ چھو کرے دے عقل دماغ کوں فی ڈہدے۔ اونڈے اٹھن بہن
 توں گوپڑ کریںدن جو اے پیسے آلی سامی ہے یا کوٹے ناں؟ ایس اٹھ تے

کیجھا کجاوار کھیجے تے چوکھا پار لڈیجے؟ ایس منہ تے چوکھے زور دی چاٹ
 مرےجے؟ بیاتاں پیا، غریب چھو کریں تے وی چندہ رکھ بڈیندن۔ انھاں
 دے ملیشے دے کپڑے تے زنگ زنگ کریندی چپل تے وی ترس نی
 کھاندے تے اے فرمائش پیندن۔ "وونے چھو کرا! فرزیریں گھروں باجھری
 واڈوڈھا پکوانی آویں۔ اوں تے نگھن دا پیرا تیکے ودا۔"

جینویں اسان پلانویں پکھی کول چوگا بڈیندوں۔ اونڈے
 بدھ چھوڑ دا خیال کریندوں۔ اوں کول بچکار بڈیندوں تے بولن سکھیندوں۔
 اینویں کجھ استادوت پلانویں پکھی آلی کار ہوندن۔ انھاں شدیں دے
 کھمب کھو بیج ویندن تے او چونگے کیتے، ہک توں پی تے پی توں پی لامڑی
 تے بہندن۔ شام کول ہک گھر توں نکل دن تاں پے گھر اچ پہہ ویندن۔
 گھر آ لے انھاں کول بچکار بڈیندن تے اے پالیں کول بولن سکھیندن۔
 اینویں گھر گھر ویندن۔ گلی گلی پھردن۔ ست وستیاں رل دن تے بن دیں
 پالیں کول پڑھا پڑھاتے جھکی رات کول، جیس ویلھے گھر آن بچدن تاں
 انھاں دے اپنے ہال، گلی اچ کھید کھید تے، گھرول آندن تے ماتوں
 دڑکے کھا کھاتے ستے پے ہوندن۔

جینویں کہیں عورت اکھیا ہا جو میں جدھاں نوہہ ہم میکوں
 سس چنگی نہ ملی ہسی تے ہن میں سس بن گئی آل تاں میکوں نوہہ چنگی نی
 ملی۔ اینویں جدھاں اسان شگرد ہا سے تاں اسیکوں استاد چنگے نہ ملیے ہن۔ او
 آپڑیں "اسلامی سزائیں" اچ منیے ہونے ہن۔ سزا دا ہاں جھل اے
 کرویندے ہن جو "آمھے سامھے تھی کھڑو تے ہک بے کول بے مارو۔"

جیرھا چھک تے بجا نہ مارے ہا اول کوں اُستاد صاحب آپ رکھ تے بجا
 لیندے ہن۔ تے جے اُستاد صاحب کہیں موٹ اِچ پیٹھے ہوون ہا، کہیں کم
 اِچ رُوھے ہوون ہا یا کہیں آنے گے نال گالھ پیٹھے کریندے ہوون ہا تاں
 ول پیٹھ کیاں مرویندے ہن یاوت چنگاں لُحظہ کنوڑیاں چڑھ ویندے ہن
 تے جے چھو کرے کوں سختی بدھی کھڑی ہووے ہا تاں ول چھک تے
 چاٹاں مرویندے ہن۔ رَج تے کوٹیندے ہن تے سریندے دے تلھڑ بھور
 ڈیندے ہن۔

اِج اُساں آپ اُستاد بن گیوں تاں اسیکوں شکر دُستھرے نی
 ملیے۔ پَرھن تاں بلی سارا زمانہ بتل گے۔ شاگردی دی تابعداری قصیں
 کہانیں اِچ سُنڑیندی اے تے اُستادیں دی گٹ مار کتابیں اِچ رہ گئی اے۔
 بیاتاں بیا، اُستادیں دی اتنی ہِشمت وی نی رہی جتنی اسیڈے زانے اِچ
 مائیسٹری ہوندی ہئی۔ اِج کل تاں اُساں اُستاد، جماعت اِچ جو پھندوں تاں
 لڑکیں توں پہلوں اے بچھدوں ”عزیزو! کلھ تاں کئے نا پڑھیے ہاوے۔ اے
 ڈساؤ اِج پڑھو! لگدے اِج وی تو ایڈا پڑھن کوں روح کوئی“۔ تے او اگوں
 ولدی ڈیندین:

”سائیں! پڑھانی کوں لاؤ بھا۔ اِج کجھ کھاؤن پیوٹ کوں دل پیا کریندے۔
 اِج تاں تساں ہمت چا کرو تے آپڑیں ہیں پرید اِچ اسیکوں کنٹھیں گھن جلو۔
 اونویں وی کتنے جھاڑے تھی رگن تساں آپڑیں کھیسے کوں ہوانی لوانی۔“

ملازم

ملازم شد اتاں کن ٹمن ای کرسگدے۔ آپنی وڈانی دا ڈوہڑا
آکھنڑاں ہووے۔ بے وسی دی کافی گانورٹی ہووے۔ مل مہانگ دا ٹپہ
سنا نورٹاں ہووے تے بھانویں پالیں دے کو سے دی لولی مارنی ہووے۔
بس ہک واری اونگوں الو اوچا۔ ول ڈیکھو کینویں کن ٹمن گھت ڈیندے۔
میں تاں آپ ہک ملازم آں۔ میں کنوں کیا رگندیں دے آبھوں کڈھ
ویندو۔

ملازم نور حضور دے ویلھے اٹھی تے تیاری پکڑیندے۔ نماز،
قرآن دے نیرٹے نی لگدا جو بیگانی نوکری کوں چرک نہ رتھی ونجے۔ شیو
دھیو کر، دھاں پو، کپڑے پا، بچ بٹن تائیں تیار تھیندے تے گھر توں این
پھتریں نال رکل دے جینویں کوئی نمٹن دار دورے تے پیا ویندا ہووے

تے پیادے سوار اونکوں اگول ڈوجھے کوہ تے ونج رل سن۔ کجھ ملازم وت
 سوٹ پوٹ پاتے ایجھے تریڈنال روانے تھیندن جینویں اگول انگریزیں دا
 کوئی جلسہ پیا تھیندا ہووے۔ کوئی موہتی کرتہ پجامہ پاتے، نکل دن جینویں
 اکھیے جمعہ نماز پڑھن پے ویندن۔ ملازم اچ کل پھکاتاں خیرنی بدھیندے
 جو متاں اگول افسر ایہو پھکا انہاں دے گل اچ چاکھتے۔ پرچیں چیں کہندی
 جتی ضرور پیندن۔ اکھیں اچ کجھ تل توں کالا سرمہ، کن اچ خوشبودا پھنبا تے
 ہتھ اچ ریشمی رومال ہوندے۔ اینویں لگدے اے دفترنی پے ویندے،

رعید گاہ پے ویندن یاوت کہیں سنگتی دے ویسے تے زیٹے تھیے ویندن۔
 ملازم کنھاں رسمیں تے نسلیں دے ہوندن۔ میڈا مطلب
 اے فی جو انھاں وچوں کسی آریائی ہوندن تے کوئی دراورٹی، کسی حامی
 ہوندن تے کسی سامی، سامی کنوں چنگاں یاد آنے جو کسی ملازم وت آپ
 سامی بن ویندے تے کوئی پیا ملازم اول نال مک مکافی کرنگدا کیوں جو بے
 دی سامی کوں ہتھ مارن کھلیا تجاوزاے۔ تے کم کوئی وی کیوں نہ ہوے
 اوندے وچ شرم شرماتا تے ہک بے دلچاظ ضرور ہوندے۔ پرچیں ویلھے
 ایہو ملازم آپنے کہیں کم کار گیتے کہیں بے دفتر اچ ونج پھدے تاں اول
 کوں گھنن دے ڈیون پے ویندن۔ آپناں کیتا کرایا سامھے آویندے یا
 تاں او ویلھے ہا جو او بن کوں شکار کریندا ہا یاوت آپ سامی بن ویندے تے
 اووی پگی سامی۔

ملازم کوں دفتر اچ افسر دی جھاڑ پونڈی اے تے گھر اچ
 ذال دی مار پونڈی اے۔ اے کنزیک دا او دانہ اے جیرھا جندراہ دے

ڈوہیں پڑیں ایچ پھیندے۔ جے کڈاہوں دفتروں نروا آوے تاں ذال گوگھا
 چا ڈیندی اے تے جے کڈاہوں گھروں ہشاک تھی تے رے تاں آگول
 افسر تھیا چا پیندے۔ مطلب اے جو اے اوپی بھرتوں ٹھی مارے تاں این
 بھکت تے سری آن کڈھیندے تے جے این بھک توں شتون مارے
 تاں اوپی بھرونج نکل دے۔

ملازم شدا اصل گکڑ آلی کار ہوندے۔ جتھ بانگ ڈواوا،
 بانگ ڈیون کیتے گھمب چھنڈ کن پے ویندے۔ ٹی۔ اے، ڈی۔ اے،
 دے زور تے جیڈے ہکلی ونجو اوڈا ہیں ہکلیا ویندے۔ دورے معانے دے
 صدے جتھاں ٹکا چھوڑو، اتھانیں بھکت پونڈے۔ اینکوں کچلا جو کھوا چھوڑو،
 کھا گھن دے۔ ولا اے نی آہا جو غلطی تھی گی اے۔ آہدے چلو تجربہ تاں
 تھی گیا۔ اے ہے ایندا تجربہ جس تے مانہ دے اے آنگوں پھنڈیا
 رہندے۔ تے انہاں تجربیں کیتے اے ہر شے چھوڑن کوں تیار اے۔
 آپنے تل و سب دا سکھ ہووے بھانویں خویش قیلے دی اُفت، سکس
 سوہریں دی چاہت ہووے بھانویں پیو مادے صدے گھولے۔ بھینڑیں
 بھرانویں دی سڈک ہووے بھانویں پال بچیں دی محبت۔ اے سب توں
 منہ ڈے ویندے تے نوکری دے جھر ڈے ر پونڈے۔

کنھاں نوکریں کوں بندہ کھل سمجھ تے وٹھیندے تے او
 آگول رچھ بن تے چنبر ویندیں۔ اے چھوڑے تاں چھوڑنی سگدا جو اتنا
 تجربہ پھد تھی ویلے۔ جی پی فنڈ ماریا ویلے۔ نوویں نوکری ایچ پنجمی سال

پورے نہ تھیں۔ ابھیاں نوکریاں سوڑے دی گگٹ آلی کار چنبریاں
 رہنڈن تے ملازم انہاں تے لیکر دی چیرٹھ آنگوں وہنڈارہنڈے۔ گھر اچ
 جو مجبوری ہووے۔ وڈے چھوٹے کوں قصور ہووے۔ اماں کوں حکیم دے
 نیوڑاں ہووے۔ سچل ہال کوں ریکہ لو انوڑاں ہووے۔ اے کم تے ہروز
 ویلے۔ بھانویں جیٹھ ہار دی گرمی پی پوے بھانویں پوہ مانگھ واپالا پیا
 کرے۔ اکرس کپڑے لہاوے بھانویں اندھاری کپڑے اوڈارے۔ ساون
 دی کنٹ من ہووے بھانویں سیالے دی کوہیر ہووے۔ انہاں دفتر ٹھیک
 پچڑاں اے۔ پرے کیوں ونجوں۔ آپنے ہیں ریڈو کنوں کیوں نہ ساہ پاؤں۔
 سویر شام، ڈینہہ رات انہاں سیال، ریڈو وچدے کہ فی وچدا۔ ہیں سانگوں
 ایندے ملازم ہر ویلے کم اچ جیسے رہنڈن۔ انہاں دے آگوں چھٹی داناں
 گھنوتاں وینڑے تھی وینڈن۔ چھٹی دے لوٹ کوں چھٹی پڑھن۔ او ڈینہہ
 پرے کئے فی۔ جدّاں اے چھٹی دے معنے کیتے پوتھیاں پئے سن۔

ایڈوں ہک آساں ملازم اول۔ جنہاں کوں ساری مد چھٹیاں
 رہنڈن۔ محکمہ تاں اسیکوں چھٹیاں ڈے تے پرے تھی کھر دے۔
 گزارنیاں تاں اسیکوں پونڈین۔ اے اسیڈی ہمت اے جو گزار گھنڈوں۔
 اسیکوں کڈاہوں انہاں لے دیاں چھٹیاں ان، کڈاہوں سیالے دیاں چھٹیاں
 ان، عید برات دیاں چھٹیاں، بخار بخار دیاں چھٹیاں، کم کار دیاں چھٹیاں،
 اے اروار دیاں چھٹیاں، او پار دیاں چھٹیاں، سبھے چھٹیاں سلہاری
 رہنڈوں۔ او ڈینہہ پرے کئے فی جدوں آساں چھٹیاں دامنڈھ پدھی جنر دی
 خوشی اچ چھٹیاں مئے سوں تے ولا چھٹیاں مکن دے امسوس اچ چھٹیاں

کرے سوں۔

ہمسانی، میڈی ڈال توں ولا ولا پچھدی اے۔ "تیدے پئے
 کوں کوئی نوکری وی ہلتی اے یا کوناں؟ میں جیس ویلھے تیدے گھر آندی
 آں تیدے پئے اگوں سہماں پیٹھا ہونڈے۔" اوں شدی کوں، کیا پتا جو
 پروفیسریں دی، کیسی نوکری، ہر ویلھے روٹی دی ویلھا اے۔ نہ چھو کریں دی
 چھک چھیر نہ افسریں دی ڈوہ ڈوہ۔ جینویں سپاٹے آہدن جو بخت بندے
 کوں بہن فی ڈیندا تے چندرانی انسان کوں اٹھن فی ڈیندی۔ ہیں طرح پا
 پیسے دی تنگی انہاں کوں بہن فی ڈیندی تے چھٹیں دی آلس انہاں کوں
 اٹھن فی ڈیندی۔ انہاں چھٹیں دی وجہ توں استاد آپنے محکمے اچ وی اوپرے
 لگدن۔ سارا سال فالتو نظردن۔ کاہل تاں جائے جم دے ہن، بحر اکال بن
 ویندن۔

مکدی گالھ اے ہے جو ساریاں نوکریاں و نکوونک دے
 ویس ہونڈین۔ وں وں دیاں کاٹھیاں ہونڈین۔ ست چولھیں دیاں بھاچیاں
 ہونڈین نے ہر ویس دا اپناں رنگ اے۔ ہر کاٹھی دا اپناں دھواں
 اے۔ ہر بھاچی دا اپناں سواد اے پر ظاہر ظہور اے جو ملازم کوں جیرھا
 سواد چھٹیں آلی نوکری اچ آندے او ابھی بیگانی نوکری اچ فی آندا جیس وچ
 چھٹیاں گنتری دیاں ہوں۔ آواز اترتھی تے ملن۔ بندے کوں بے مہتا کر
 چھورن۔

کرائے دار

کوئی منگے تے بھانویں نہ منگے اساں آپنی صلح ٹکاتے
ڈیندوں۔ سر نہ گھن ونجے تاں اسید پاناں وٹا چھوڑیجو۔ اللہ ڈتے دی زمین دا
پاراہیں صلح وکایا جو زمین ویچ تے پھٹیں داوپار کر۔ وپار کھٹیا نہ کھوایا تے
زمین وی گی بخ مریندی۔ کرموں ماچھی دی بکری اینویں موئی۔ کہیں شغان چا
ماری۔ ”اوا! تیدی بکری اچ کماٹری کھڑی اے۔ ایندے وات اچ سر بہم
دا تیل گھت۔“ سر بہم دا تیل سنگھ توں لہندا گیا تے بکری پکاٹ گھت
ڈتے۔ اینویں لحظہ وی نہ گزریا تے اوں تے کاتی پھرگی۔ حاجی بشکن دے
گھر کوں بھا اینویں لگی جو کہیں اوندی ڈال کوں صلح ڈتی۔ ”ہیں پھیرے
سیالے حد مکا چھوڑی اے۔ کتی دے مہینے اچ پوہ دا پالا پیا پوندے۔ توں
پالیں کوں سی اچ نہ مار۔ چلہ اندر بنڑا۔“ اوں گھلی چلہ پٹ اندر ساٹھ اچ چا

بسنڑائی۔ شام کوں چلھ اچ بھابالی۔ او مینھ ڈوہن بہرگی تے ہال اندر چونیں
نال کھیدن پئے گے۔ آپت اچ وڑھ جو پے تاں نہ جان جو کوئی چنڑنگ
اڈرتے چھپر اچ ونج پی۔ بس ول لگھ کانیں وچوں کیا بچنڑاں ہا۔

اسیڈیاں ساریاں صلاحیں حق حقیقت ان تے اے گالھوی
کھتی اچ چا پاؤ جو جیرھا سواد کرائے دے مکان اچ آندے او آپنے مکان
اچ فی آندا۔ جینویں بندہ ہکے جس دی روٹی کھا کھاتے اک ویندے۔
اینویں ہکے مکان اچ رہ رہ تے وی تھک ویندے تے او ڈوں کرائے دے
مکان اچ رہن آ لے کوں ڈیکھو تاں اوندی کوئی ریس نی۔ او اڈا پکھی
ہوندے جیرھا اچ ایں ونڑتے الیکھڑاں بسنڑائی پیٹھے تے فریں او بی لامڑی
تے چیکدا پیٹھے۔ اچ ایں جھگڑی اچ ترپڑ وچھانی پیٹھے تے کل او بی سالھ اچ
پلتھی ماری پیٹھے۔ اینویں جاہ جاہ تے دیرالسی رہندے۔ بلی آنگوں ست گھر
پھر دے۔ نالے دے سبھے گھیر گھر دے۔ او ہک جاہ تے ہک تے نی
بہندا۔ بیں سانگوں وسدیں ہمائیں کوں وی فی کھنڈا۔ وستی آلیں دی
پروانی کڈھنڈا جے ڈیڈھی اچ روڑی بن ونجے تاں اوندا کیا؟ او بلا لگھ ولا
تے اتوں لگھ ویندے۔ آہدے "میڈا کیا۔ میں کیرھا اتھاں پکارسنڑاں
اے۔" مینھ دا پانی کھر ونجے تاں او منجھلا کج، تپاشیں تے پیر رکھیندا اگیتے
لگھ ویندے۔ کوئی تکرار تھی پوے تاں او ڈگ وٹا ویے۔ اینویں سکھڑیں
بندے جو کھرے ہوون تاں ولا ای گلگی تو سر نویر پائے توں تکھا تکھا لگھ
ویے جو متاں کہیں کوں سلام کرنا پوندا ہووے۔ کوئی کٹھ دا موقع بسنڑے او
آون تو بہانہ کر ویے۔ بندے اڑوہٹ تھیں پیے ہوون تاں او رستہ بتال

ویسے۔ ایس کرائے دار محلے دے بہتری بڈندیں اچ زبان آلی کار سمورا رہندے۔

کرائے دار بہنڑن کوئی پالیں دی کھیڈنی۔ ایس کیتے عقل تے وقوف دی لوڑاے۔ کرائے دار بہنڑن کیتے لازمی اے جو بندہ کرائے دار نظر آوے۔ منہ توں مسکینسی ترمی پی ہووے۔ بڈو چھاڑے دا بکھا نظر آوے۔ پر بلی آپڑیں مسکینسی تے ہتھ ہولار کھی جو۔ اے نہ جوٹساں ونجو تاں کرائے دار مکان بڈیکھن تے انگوں مالک مکان، فقیر سمجھتے، ٹساں تے گتے بچھا ڈیوے۔ مالک مکان نال گالھ جو کرو۔ ادب آداب دا خیال رکھو۔ اونڈے سبھنیں شعریں دے قافیے اچ آپنی "جی جی" دی رویت رلائی ونجو۔ جے او شاہی گھنن دی "غزل" آکھے تاں ٹساں مہانگ دیاں چیکاں مریندے ونجو۔ جے او اپنے مکان دا "قصیدہ" شروع کرے تاں ٹساں اونڈی آپنی "مدح" شروع کر ڈیو تے اوہالی "تشبیب" نہ ترپے تے تاں اونڈے "حسن طلب" توں "گریز" کرتے "دعا" تے آونجو۔ او پہلے کرائے دار دی "ہجو" کرے تاں ٹساں وی اپنے پیشرو کوں بنج ست جڑ چھوڑو۔ پر خیال کریجو، ہیوتاں ٹساں وی اُہلے، ایس ہجو اچ مالک مکان کوں نہ ولھیٹ گھنی جو۔ مالک مکان دی واری بعد اچ آندی اے۔ جڈاں تاں مکان اچ پہ ویسے۔ تے جے مالک مکان بڈے جو پہلے کرائے دار اونڈے مکان دا جشتر نشر کر چھوڑیے تے ول او اپنے مکان دا "مرثیہ" آکھے تاں ٹساں بڈو چار پکاٹ کر چھوڑو۔ ول اُمید اے جوٹساں کرائے دار مکان گھن ویسے۔

مکان منگن رشتہ منگن توں وی اوکھا کم اے۔ رشتہ کرن اچ
 تاں فی زمانہ چھڑا چھو کرا ڈٹھا ویندے جو پڑھیا لکھیا اے، شریف اے، کماؤ
 اے۔ ایندے پیو ما دیہاتی ان، غریب ان، تاں اسیکوں کیا؟ اساں رشتہ
 چھو کرے کوں ڈیورٹاں اے تے چھو کرے شہر اچ رہنڑاں اے۔ پر مکان
 گھنڈیں چھڑی آپنی کھائی، سٹھرائی تے چنگسی کم فی آندی۔ مالک مکان
 سارا خویش قبیلہ ڈہدے۔ ذات برادری پچھدے۔ انکا پچھا ڈہدے۔ گنڈیں
 دے آبهوں کڈھیندے۔ ولا ای مکان دا مالک اے۔ ہیں سانگوں آپنی
 مرضی دا مالک اے۔ پتانی کیا عذر اعتراض کر ہے۔ جے تہاں چھڑے او
 تاں ول تو اے کوں مکان اگلے جہان اچ مل سے۔ اتھاں کوئی ایند کونے
 فی۔ کیوں جو چھڑے مکان اچ آندیں ای ہر پاسے دید بھنوںین۔ گتھے
 گتھے توں جھاتی پیندن تے آپنی تن ٹون اچ لگ ویندن۔ تہاں مالک مکان
 کوں ڈسو جو میڈی شادی تھی گی اے تے جے کہیں بشری کمزوری سانگو
 اے نہ آکھنگو جو میں پر نیاں ہو یاں تاں ول ڈسو جو میڈے پھرا دی شادی
 تھی ہوئی اے۔ اے مکان اونگوں لوڑا اے۔ اول میکوں پٹھیے میں اوندا
 بانہاں آں تے جے رب تو اے کوں کوئی پھرا وی فی ڈتا تاں ول پیو دا
 ناں ورتاؤ جو میڈا پیو پر نیا ہو یا اے تے میں اوندا سبالا ہاں۔ او اتھاں رہے
 تے میں اوندی داری کریساں۔

مالک مکان کوں ریجھاؤن کیتے پالیں دی حد مقرر کوئی۔ کوئی
 آہدن پال ڈھیر ہوون تاں مالک مکان دل اچ خوش تھیندے جو اے یک
 دفعہ پھس پیا تاں ول ایں گاری توں نکلن فی نگدا۔ آپنیں پالیں دا لکھ

کتھاں گھن ویے؟ تے میں مکان دا بھاڑا ہر چھی ماہی ودھائی رکھ ساں۔
 کوئی وت آہدن بال ڈھیر ہوون تاں مالک مکان دا دون سج ویندے۔ او
 آہدے۔ ”تو ایڈے پالیں دا اجر کدھیں تے لیکے مرے۔ تا کنیں دے
 شیشے ترورے سے۔ دروازے بھنے سے تے لڑھ مار مار تے ساڈا سر کھا
 ویے۔ میں اے مکان تو اے کول جو ڈینواں ایں توں چنگانی جو کہیں
 سکول کول چا ڈینواں۔ جتھاں بال ول ای مانیٹر دے ورکے ایچ ہوندن۔
 ماسٹر دی ہشمت کول منیدن۔

کجھ عرصہ پہلوں سٹریا ہسی، مالک مکان کول ترانے بال
 بھاندن۔ پر انھاں ایچ وقفہ ضروری اے۔ آج کل ڈو پالیں آلا گھر سوکھا
 سڈیندے۔ پک وڈا تے پک نکا۔ اُبھل کنوں جاڑے نہ جنٹر کھی جو۔ پیوما
 کول وستی ایچ چھوڑاوتے، بھینٹیں بھرانویں کول ہوسٹل ایچ چاسٹو۔ آپنے
 بچدے بال کتھائیں پلانویں تے چاڈیو تے ذال مٹس آپنے ڈو چوڑویں
 پالیں نال کراے دے مکان ایچ لنگھ آو۔ ول ول آہدے مالک مکان تو
 اے کول کجھ جھاڑے جتر ویے۔

راہک

میڈھی تاں سائیں ہر کہیں دے انگوں مجال اے۔ کوئی
آپڑاں ہووے تے بھانویں اوپرا۔ رکا ہووے تے بھانویں زروآ۔ سُجھان
ہووے تے بھانویں ساوا۔ چنگا ہووے تے بھانویں چندرا۔ میڈھی ہر کہیں
دے انگوں زاری اے کیوں جو میں ہاں ہک سُجھان راہک۔ سچے راہک توں
تساں اے نہ سمجھی جو جو شاید پاپیے آ لے راہک وی ہونڈن۔ جیرھا پاپیے
آلا ہووے اونکوں چھتے گتے پٹھے جو او راہک بھنڑے تے جیرھا راہک
ہووے اونڈے گھر اچ مجال اے جو پاپیہ پیر پا ونجے۔ اے پی گالھ اے
جو پیو اونڈا ناں ”امیر بخش“ رکھیا ہووے۔ ما اونکوں ”رئیس احمد“
سدھندی ہووے۔ نانکیں توں اونڈا ناں ”نواب دین“ ہووے تے ڈاڈکے

پاسوں "حاکم علی" جنرٹینڈا ہووے۔ اے تاں اوہا گالھ اے جو اِنف کوں
 کھلی تے بے کوں بندر جائڑے تے ناں "محمد فاضل" اے۔ گالھ اینویں
 کریندن جو رس ول دا ڈھک پلا چھوڑیندن پر ناں پچھوتاں "مٹھے خان" رکھی
 وِرن۔ ساہ چیرٹی جیڈا نی لبھدا تے سڈینڈے "رستم خان" ان۔ چاٹ
 اُریجے بے کوں تے ڈھہ اے پوندن۔ گوڈیں اچ ساہ نی تے ناں "قوت
 علی" اے۔

راہک سبھ اُبھریے توں لائے ڈینہہ لٹھے تائیں آئے کم کار
 اچ روہا رہندے ولا ای کم کار توں واندا نی تھیندا۔ او آرام ہیں سانگوں نی
 کریندا جو آرام دی عادت نہ پے ونجے۔ وڈے ویلھے توں ہل پنجالی دے
 شغل اچ پے ویندے۔ ڈوپہریں کوں گاہ گھاوَن اچ جُپ ویندے۔ پیشیں
 کوں درو گرا ڈیندے جو ڈوہلے بن وِچن۔ شام کوں بے چھلیندے جو ہتھ
 سدھا تھی ونجے تے رات کوں ڈیوے دی روشنائی اچ ڈھیرا بہہ وٹیندے
 جو حیاتی دی تند اینویں چھکیندی رہے۔ راہک رات ڈینہہ ہیں شغل میلے
 اچ رہندے تے جے کوئی پچھ ہے "لّالہ! اتنا کم کیوں کریندیں؟" تاں
 پہلوں تاں ساہ لبھا ٹھڈا بھریندے جو پچھن آ لے کوں منہ بھر تھی ونجے۔
 ولا آہدے تاں کیا آہدے "سائیں! کیا کروں؟ پرانی نی پوندی۔ گزارا نی
 تھیندا۔ غریب جو تھیوے۔ بال بکھے مردن"

راہک کوں آپنی فصل وِچن دی وِڈی اُبھل ہوندی اے۔
 پھٹیں ہالی پھل نی چاتا تے اے وپاری دے بھنائی جو میڈی کپاہ لکھ گھن
 تے میکوں رقم ڈے۔ کنزیک کوں ہالی آہوں نی آیا تے ایس ہٹی توں

وانڑیں دی جھل نی چاتی جو گھر دا اٹا مکا پے۔ پاجھری کوں رستا نی لگا، کماند
 کوں گٹولی نی پی، امبیں بُور نی چاتا، چنڑیں ہالی ڈلھیں اچ پن تے اے چوتا
 پدھی ودے انھاں دا سودا بنانوں کیتے جو اُھاریں دا گلا کجھ تاں سی
 چھوڑاں۔

اُھاریں توں یاد آئے جو راکھ دا جووس لگدے اُھار چسی
 رہندے۔ اپنے پرائے کوں ہتھ ماری رہندے۔ سکھیں تے سنگتیں کوں
 واہ لسی رہندے۔ یاریں تے رشتہ داریں کوں کوڑ ماری رہندے۔ آپنی
 آمدنی دے بارے اچ اُھار دے کھیلے کدھی رہندے پر جدوں ایندے
 لہنڑیں دے لہریں کنوں لوک اک ویندن۔ اُھار دے دگ تے لوک واپسی
 تقاضیں دے جھانے سٹنڑ پے ویندن تے قرصیں دیاں سبیلان سگن پے
 ویندین۔ ول واری آندی اے گھر دے مال تے سمان دی۔ کڈا ہوں لیلہ،
 کڈا ہوں گا با، کڈا ہوں جھوٹا، کڈا ہوں توڈا۔ کہیں ویلھے ذال دیاں بسندیاں
 تے کہیں محل مادیان مڑکھیاں۔ اینویں ضرورتیں دا پورا سیندے جے کوئی
 حتی گالھ چا کرے۔ "ادا! تائیں تاں گھر پھوکن تے منڈھ چا پدھے۔ تیدپی
 تاں اینڑ کھل پی اے۔" تاں اپنے دکھ اینویں روئدے جینویں ڈکھنڑ کھل
 پوے یا جینویں ابھالہ پوے۔ "اگوار کوں کوٹ ڈیورٹاں اے۔ رات کوں
 مال پدھر تے کھڑا رہندے۔ پارٹی، ٹورنی اے چھو کرے آلے چھاڑے
 منگدے کھڑن۔ ڈاند کوں قصور اے، اوندی دوا گھنڑی اے۔ ابا کھنڑے
 لگ گے اوں کوں شہر چا و پنڑاں اے۔" گھر اچ جو زوی شو پدھے،
 ہناں بہانیں، اوں کوں گساڈے چھوڑندے۔ جے اوں توں پیچی جے

"لآلہ! تائیں اے مسئلے مسائل پالیے کیوں ان؟ تے جے اتنے مسئلے اِچ توں پوتا پیا ہا نوں تان راہک کیوں بھڑیا ہا نوں؟ کوئی تمَن دار کیوں نہ لگیا ہا نوں؟" تان او وُلدی بڈندے جو اے تان او ہا مثال تھی جو کہیں دیس اِچ کال پیا۔ لو کیں روٹی کیتے دھاڑ گھوڑا گھتیا۔ ملک دی شہزادی حیران تھی تے پچھیا جو اِن کوں روٹی فی ملدی تان اے نِشری مُنگہ کیوں فی کھاندے؟

راہک او سُنجی رہی اِن۔ جیرھے دیہاتیں اِچ رہیندین تے وستیں اِچ کپیندین۔ زمیندار انھاں کوں پیریں نال دپھیندین تے کھڑے کماند آلی کار انھاں دے پاند لپور گھن دن۔ زمین دا انھاں کنے پک پارہ وی فی ہوندا۔ ہین سانگوں انھاں دی روزی اُڈ دے پکھی آلی کار ہوندی اے۔ اِج ایس وگھے کوں ویندے پن تے کل اوں ایکڑ کوں دُرگیندے کھڑن۔ اِج ملک صاحب دے پیر پیٹھے گھٹیندین تے فریں چام صاحب کوں مروڑے پیٹھے بڈیندین۔ اے ساری عمر اِن پنھاں دی فصل رہیندین۔ ہین سانگوں انھاں دی فصل پے آن چیندین تے اے آپ جے دے کھے رہیندین۔ جیرھے بن دی جھار ہکلیندین انھاں دی آپڑیں غریبی پک بڈینہ سٹاکڈھ کھڑدی اے۔

گجھ راہک وت کنال مرلہ زمین دھاڑ بہندین جو کڈا ہوں وستی نہ چھوڑنی پوے۔ ہوں جاہ کوں چنبرٹے رہیندین۔ پی جاہ ونج تے ہین سانگوں فی کھیندے جو رب ڈیورٹاں اے تان اتھائیں فی ڈے نگدا۔ پی جاہ

وا خُدا بھلا کوئی پیا اے۔ اَساں پیو ڈاڑے دیاں قبریں چھوڑ و نچوں۔ واہ
سائیں واہ۔ لہجھا گالھا سمجھیے وے۔

(۲۸ نومبر ۱۹۸۸)

مہمان

فارسی زبان اچ بہک گالہ مشہور اے "کتابنٹرا ڈینویں ہا پر نکا"
بہرا نہ بنٹرانویں ہا "سُنڑیے کتیں ہیں گالہ تے اعتراض کیتے جو اسیکوں
سو گھر کیاں ڈیو ہا۔ ہزار چنے تھی آکھو ہا۔ لکھ بے عزتیاں کرو ہا پر لبجما کھی
تے اتنا کوچمانہ بنٹراو ہا جو اصلوں نکا بہرا سمجھن پے گیو۔ ہیں سانگوں گتے
راتیں کوں اٹھی اٹھی تے رورڈن تے ڈینہہ کوں پیٹھیں پیٹھیں گر کدین۔
نکے بہرا آلی ایہا صورت بے وقتے مہمان دی وی ہوندی اے۔ صورت دا
تاں خیر کیا ڈکھ کدھیجے جو او اللہ سائیں دی بنٹریل اے پر بیلی سیرت تاں
دل چھکیندی ہووے۔ مطلب اے جو منہ دی شکل نہ ہووے تاں ذری
بھوری عقل تاں کھتھی اچ ہووے۔ اتنا وقوف تاں ہووے جو بے ویلما
مہمان نہ بنٹرے۔ بے وقتا بسی بان نہ سدھی ہے۔

چنگیں ویلھیں اچ مہمان گھر دی برکت پا۔ تڈاں مہمان

کوں ست سلام کریندے ہن۔ سر اکھیں تے پلھیندے ہن۔ صدقے
 گھولے پے تھیندے ہن۔ سئلے پلے نہ بچھدے ہن جو کینویں آيو۔ ڈو
 ڈینہہ داریاں کریندے ہن تے تریجھے ڈینہہ حال حوال دی تڈی وچھیندے
 ہن تے اگوں مہمان بھلے مانس وت اپنے حال دامنڈھ ترے سال پہلوں،
 ہوں جھاڑے توں بدھیندا ہا جس ویلھے ہک پے کنوں نکھرٹے ہن۔ گھر
 آلے "جی سائیں!" دا ڈھک بھریا تے مہمان حال دا واٹروہایا "کھیر مٹھاپی
 سائیں۔ گڈ آ لے حال ان۔ ہوں جھاڑے تباں گھوڑی تے چڑھ اللہ بلی
 تھیو وے۔ میں وت ریت آ لے کھوتے ول گیم۔ سو بھے کنوں سکی جوار
 دے گنڈھے گھنڑیں ہن۔ لوسن دا ڈوجھا پلو جو کوے ناں تھیا ہا ہوں
 سال۔۔۔" حال حوال دی ایھا ٹورتے کسی کسی راتیں لنگھ و بھن ہاتے جس
 ویلھے مہمان اپنے حال دے پاند اچ "اسیڈا حال ایہو۔ بیا خیر۔" دی مکدی
 گنڈھ ڈیوے ہاتاں میربان "خیر۔ شالا خیر۔" دا شوکارا بھرتے اٹھی
 کھڑے ہاتے پی رات میربان دا چھل آلا حال شروع تھیندا ہا۔ ہک ڈینہہ
 اے بہشتی میدھی ہک کتاب کوں ڈیکھ تے پچھیا "ابا! اے اتنی ٹھلی کتاب
 اے۔ ایندے وچ چھل دا حال لکھیل اے کیا؟" میں پچھیا۔ "سائیں! چھل
 دا حال کیا ہونڈے؟" تڈاں میں چھل دے حال توں کڈا ہوں نہ گھریا ہم۔
 ڈسایونے۔ "پتر! چھل دا حال ایس ہونڈے جو اتھاں چھل آئی۔ ول اتھاں
 چھل گی۔ اے پی دڑی تے پانی چڑھیا ول اوہی دڑی پسی۔ اے فصل پڈی
 ول او پار کڑھی" میربان دا اے چھل آلا حال کسی راتیں پور ڈیندا ہاتے ولا
 پنڈرہ ڈینہیں بعد اسال ڈہدے ہا سے جو مہمان چاچا اپنے گھر و بھن کیتے

گھوڑی سنجھنڈا کھڑے تے ابا لغام وٹھ تے ہالی وی تکر کیتی کھڑے۔ "اوا!
 ہیں پھیرے اُہل چا کیتی۔ پچھیتے دی آجھی تانگ ہوندی تاں ول نہ آیا کر"
 ہناں مہمانیں دے ڈو ترے پوترے ہالی وی جیندے
 وڈن۔ او جڈاں اسیڈے گھر لنگھ آندین تاں انھاں دا کئی کئی چھاڑے
 اسیڈے گھر کنوں و ہن توں روح فی تھیندا تے ہین سانگوں اسیڈا گھر اچ
 پہن کول دل فی کریندا۔ سیانڑے آہدن ہک ڈینہر مہمان، ڈو ڈینہر مہمان،
 تریجھے ڈینہر سی مان پر اسان کنے پندرہ ڈینہر توں گھٹ انھاں دی موبجھ فی
 مگدی۔ کلھے نہ آسن۔ ذال مڑس وی سکھڑیں نہ ٹرسن۔ پالیں والکھرنال لسی
 آسن۔ بھاگل ایجھے چھک چھک تے پے سن جو اگلے داساہ مسجھ ونجے۔ ولا
 ایں خبر دے ڈانوں نال اسیڈا منہ بدھیندن۔ "اساں سوچے ہیں سال
 پالیں دیاں چھٹیاں تاں کنے گزار آوں۔ پال کٹھے کھمید پسن تاں ہک پے
 دے سونھیں تھی ویسن۔ زنانیاں رل مل رہ سن تاں خوش پیاں تھی سن
 تے آپاں وت پرانیاں بندیاں پٹے سوں۔ چھل دا حال بہہ ونڈے سوں۔"
 اے آکھ تے اوتاں ٹانگے توں سماں لوھانوں پے ویندن تے اسان ذال
 مڑس ہک پے کول تکیندوں جو یارو ہن کیرھی ذات سبڈاوں۔

اسیڈے کئی مہمان وت مقدمے بازی دے موبتی ان۔ او
 جمع بندی دیں بوٹیں نال مانی کھانڈن تے خسرے دے پانی نال چانہ
 پکیندن۔ دعویں دیاں نقلان جتے تائیں سیرانڑیں تلوں نہ رکھن۔ انھاں کو
 زندر فی آندی تے نور حضور ویلھے مقدمیں دیاں مسلاں نہ پڑھن تاں انھاں
 دا ڈینہر اوکھا لنگھ دے۔ عدالت دیاں گالھیں انھاں دا ہٹ کڑاک اے۔

پیشی بھگتن انہاں دی پکنک اے تے تھانے کچھری او اینویں بھج تے
 ویندن جینویں مچھی پھتک تے پانی اچ وچ پوندی اے۔ انے مہمان
 اسیدے گھر شام کوں ایں آن لہندن جو جتی کچھ اچ تے خچی دا تھیلا ہتھ اچ
 ہوندے۔ اسال پچھدوں۔ "خیری آیو سائیں؟" خوشی تو ٹرہک تے
 آہدن۔ "جیا، ہائی کورٹ اچ پیشی اے۔ تو ایڈے نال ملن دا سونھراں
 ساٹا بنڑنگے۔ ایں پھیرے کوئی زواو کیل کر ڈویجو جو ڈو جمعہ پیشی اچ اپیل
 خارج تھی ونجے۔" میں کڈا ہوں ولدی فی ڈتی جو اے اپیل تان زواو کیل
 ڈو جھی پیشی تے خارج کراڈے سے پر پنہاں مقد میں داٹساں کیا کیتے؟ ہیں
 سیالے ڈاندیں دی ہاٹھ تے جیرھا جھیرا تھیا ہسی او نال کینویں
 بنڑیووے؟ نکلدے انہالے پانی دے وارے تے جیرھی بھڑاند تھی ہسی
 اوندا کیا بنڑا یووے؟ پر بنڑ چھلن تے جو اڑو پٹ تھیے ہاوے اوندا راضی نامہ
 کیوں ناوے ڈیندے؟ پرار پاریں کوں جیرھی بھالگی ہسی اوندے پنچا پتی
 فیصلے تے کیوں نہ کھڑووے؟ اے دے وقتیں دے شوئے ہالی تئیں
 ٹوری ویندو۔ انہاں کوں گے سو کہ کائے نان گے سو؟ لگدے اباں
 تو ایڈیاں اینویں داریاں کریندے رہوں تے تساں آپننیں دعویں کوں
 اینویں پلیندے رہو۔ تے پک ڈینہ تساں کھٹ تے پہہ ویسو پر تو ایڈے
 ٹورے اے دعویں اینویں رو دے رہیں۔

اسیدے مہمانیں دی پک جنس او ہے جیرھے بیمار کوں
 شہر چا آندن۔ جڈاں بیمار کھڑے لگ ویندے ول کھٹ موندھی کر،
 بیمار کوں اول اچ سمھا، چار چوڈھار ٹنگو لولی چا کریندن۔ اگلے دعائیں تے

زور رکھیندن تے پچھلے مُکلا پہنڈن۔ شہر بچدِن تاں ہسپتال توں پہلوں
 میڈے گھر کوں ہسپتال وار تہہ ڈیندن تے ڈو چار ڈینہہ بیمار دی داری دا
 موقع ڈیندن۔ بیمار دی خدمت کرن وڈی نیکی اے پر میں بندہ بشر آں۔
 ہوں ویلھے وِپل وینداں جڈاں کے ڈینہہ کئی کئی نیکیاں میڈے گھر کٹھیاں
 آن تھیندین۔ بیمار تے دوا داروں اثر نہ کرے۔ شفا تھیندی نظر نہ آوے
 تاں ولا ڈوہ ڈیندن میں تے۔ ”سائیں! تہاں کوئی تکر اڈا کدار نہ لبھیا۔“

”ڈسو بلی! ڈاکدار تکر ا کینویں ہوندے۔ تو ایڈا تاں اپناں

بیمار تکر ا تھیا پے۔ بیماری کوں تہاں آپ پلیندے رہ گیو۔ جیں ویلھے او
 بیمار کوں چھتے جھانجھے آنکوں چنہرنگی اے تے اوں دے وجود کوں لیراں
 لیراں کر چھوڑیس۔ ہوں ویلھے تہاں گھروں نکتو۔ اسیڈے گھر مہمان آن
 تھیو۔ اتہاں تو اے کوں ملیوں۔ تو ایڈا حال گدھے سے۔ اسیڈا حال ایہو، پیا
 خیر۔“

(۵ دسمبر ۱۹۸۸)

میرزا بان

اونویں تاں بندہ جیرھا وی "بان" ہووے سر اکھیں تے۔
مہربان ہووے تے بھانویں ساربان۔ دربان ہووے تے بھانویں گلہ
بان۔ پر جیرھا میرزا بان ہوندے اونداوت اللہ نگہبان ہوندے۔ کیوں جو
قدرت خدا دی نال اوندا کجھ کچا بستہ بچ ونچے تاں پی گالھ اے ناتاں مرزا
اونکوں مسانوڑا پورا ترہ کریندن۔ اینویں سمجھ دن جو انہاں کوں کوئی
سامی ہتھیں آگی اے۔ ایندے گودے توں جو نکل سکے کڈھ گھنوں تے
جو وارا لگے ایندے گھروں چا گھنوں۔ میڈا مطلب اے فی جو مرزا نہیں چوریں
دا جو ٹھاکھا دا ہوندے۔ اے گالھ حقیقی وی ہووے تاں میں نہ اٹھیاں کیوں
جو میں وی ویلھے سویلھے مرزا نہیں کوں منہ پھکا نورٹاں ہوندے تے انہاں
دیاں داریاں کرنیاں ہوندیں۔

میڈی گالھ تو اے کوں سمجھ تاں گھٹ آندی اے کیوں

جو میگوں سچ آکھن دی عادت اے تے تو اے کوں سچ توں لگدین مرچاں۔
پر میں ول ای باز نم آندا۔ میں ہک مثال نال گالھ سمجھینداں ولا اوندا نتارا
وی کڈھے ساں۔ تھی نگدے جو تو اے کوں مثال و سرونچے تے نتارا یاد
رہے۔ جینویں گھوڑی بھج ونچے تے اوندی لغام ہتھ اچ رہ ونچے۔ نکدے
انہالے دی گالھ اے جام سمار میں کنے مرمان آن تھیا۔ اے میڈے کیتے
کوئی نویں گالھ تاں کئے نی۔ اوچڑاں وی ایڈے دا پھیرا مریندے رات
کھن میں کنے ضرور نکدے۔ بھانویں کہیں پیشی تے آوے تے بھانویں
کوئی بیمار چا آوے۔ سودا سود گھنڑاں ہووے یا وپاریں آلا پھیرا ہووے۔
میگوں پہلوں چتویندا ضرور اے۔ ”ادا! میں فلاںے فلاںے ڈینہہ آندا پیاں
تے میں ہک رات رہساں یا بلی ڈورا تیں بگساں تے میڈے نال فلاںا فلاںا
بندہ وی ہوے۔ اسیڈے کیتے روٹی ٹنگر تے کھڑے پتھاری دا ترول کر
رکھیں یا وت ہیں پھیرے میں اباہلا آندا پیاں۔ کھڑیں پیریں ول وے
ساں۔“ اوندی ہیں عادت دی وجہ توں میگوں کڈا ہوں تنگی نی تھی۔ میں
آپناں سمل پہلوں پدھر رکھینداں پرہیں انہالے تاں جام سمار وی کمال چا
کیتے اے۔ جینویں سیانے آہن نا جو کہیں ویلھے ہکو گناہ بندے دیاں
ساریاں نیکیاں لوڑھ ویندے اینویں جام سمار وی بناں ڈستیں، بناں
چٹوانیں، اجر بندیں دا ہکل تے ستیں لوکیں میڈے گھر بھگ آن
کیتیں۔ انہاں کوں روٹی مانی کینویں کھواواں؟ ہٹی دوکان، کیا سارا ہزار بند
تھی گیا ہئی۔ میڈے گھر وی ہوں ڈینہہ قصور ہئی۔ ہیں سانگوں گھر آلی وی
مانی نہ یکانگدی ہئی۔ وسدیں ہمسائیں کوں زندروں اٹھاتے انہیں دیں

زنانیں کوں روٹی پکاؤں کیتے آکھن وی چنگاں نہ لگدا ہا۔ دل تاں ولاولا آہدا ہا
جو ہن سوٹی چا چانواں تے انہاں کوں پار پچا آنواں یاوت اے تجویز دماغ
اچ آندی ہسی جو انہاں ان چتوانیں مرزانیں کوں مرزا ظاہر دار بیگ آلے
تاریخی چنڑیں کھوا نواں۔ بس لالہ نہ پچھو جو میڈے نال کیا گزری؟ سائیکل
تے چڑھ لہریں دے اڈے توں کنجیر روٹیں دا گدہم تے بھاجی دی دیگرٹی
سٹیشن توں ونج ملی۔ ایس ان چتوانیں مرزانیں کوٹکر کھوا ہم۔ انہاں دا کھڑا
پتھاری اندر اگوار اچ نہ کرنگدا ہم جو اتھاں میڈے اپنے پال بچی ستے پے
ہن۔ بہر گلی اچ کھڑیں دی قطیر چالاتم تے میڈے مرزا سمہیں ای
پک تھی گے۔ کہیں کوں کہیں شے دی سدھ نہ رہی۔ وڈے ویلھے کوں
انہاں دی اکھ جو کھلی تاں ڈیکھن تاں کیا ڈیکھن جو کہیں دی جتی کئی۔
کہیں دا پٹکا گم اے۔ کہیں دا سیراٹہ نی لہدا تے کہیں کوں چولہ ہتھیں نی
آندا گلوں او گھاڑا پیٹھے چھا۔ مرزا ان جو دھاڑ گھوڑا گھتی وڈن۔ ایسے مرزا
میکوں پہلوں چتوا چھوڑن باتاں میں انہاں کیتے جاہ ٹکانے دا ترول کر کھڑاں
ہا۔ انہاں آس چا کیتی۔ گھن سائیں آں چا آکھی تے میڈی وی نموشی
کرایونے تے آپ وی جھل خوار تھیے۔

کچھ لوک آپریں بالیں کوں گھر اچ تاں کٹ کٹ تے سڑ
بھڑاں چھوڑ بندن۔ وڑکے ڈے ڈے تے انہاں دا ساہ پی گھنڈن۔ ہیں
سانگوں انہاں دے پال آپریں گھر اچ حرام جو کوئی شیطاگی کرو پن۔ پر
جیں ویلھے او مرزا بن تے میرزاں دے گھر اچ آن لہنڈن تاں اتھاں
انہاں دے پیو ما بالیں کوں کھلی چھٹی ڈے ڈنڈن جو اتھاں تاں جو مرضی

آوے کرو۔ چیزاں جینویں ودے بھنوں۔ گنڈھیں تے لیکے لاؤ۔ کتاباں
پھاڑو۔ رسالے گالو۔ تھاں سٹو۔ جو بھن ترور کرو تو اے کول کوئی جھل
ول فی۔ مزانیں دے پال ایں موقعے توں پورا پورا فائدہ چیندن۔ کہیں
شے کول آپڑیں جاہ تے سسی لامت فی رہن ڈیندے۔ میربان اے سب
کجھ ڈہدے پر چپ کرویندے یاوت ذال مٹس ہک پے کول لاچارمی نال
ڈہدن یا میربان ہوگیں پالیں کول کوٹریں اکھیں نال ڈہدے پر پال اوں
کول کھنیدے ای فی تے گملا بھن تے ہن مکر اے دے پچھوں لگے کھڑے
ہوندن جوہیں کول پکڑ تے جھوٹے کھاندوں۔ اے ڈیکھ تے گھر داسائیں
پانی توں وی پتلا تھی ویندے تے ٹھڈے ساہ بھرن پے ویندے۔ ول
مرمان اوں تو بچدے ”ادا! خیر ہے؟ کیوں ٹھڈے ساہ پیٹھے بھریندو؟“
میربان اگول چھڑا ایہو کھشکدے۔ ”بھراوا! میں آپڑیں مکسوم کول پیٹھا
رونداں۔“ مرمان اوں کول ایں ورلیندے۔ ”سائیں! تیکوں کیا دی فکر
اے؟ پارھاں تیرھاں سوروپے تو اے ڈھی تنخواہ اے تے کھانوں آلے
چھڑے نو بندے او۔ سوروپے بندہ گنڑیجے تاں ولا ای ترے چار سوروپے
بچا گھنڈے ہو سو۔ ہیں سانگول مہینے پنڈراں ڈینہیں پچھوں اسال ذال پال
نال ٹساں کنے لنگھ آندوں۔ اسیڈے ڈوچار ڈینہ رہن نال ٹساں خوش تھی
ویندو۔ ٹساں تاں اللہ دا شکر کیتا کرو۔ ٹھڈے ساہ نہ بھریے کرو۔“

ہن ٹساں آپ انصاف کرو جو میں اتجھے مرمان کول کیا
ولدی ڈینواں تے اونگول کیا ڈساواں جو میں انھاں دے آون نال کینویں
ظہیر تھی وینداں۔

پال

سیانڑے آہدن کوئی چیز نہ بکھی نی جسی۔ ہیں اکھان کوں سچ
چا سمجھوں تاں ول پال ای بے کار نی چئے۔ انہاں داوی کوئی فائدہ ضرور
ہوے۔ اے پی گالھ اے جو اسیکوں سمجھ نہ آوے یا نظر نہ آوے۔
اونویں سچ پھوتاں اسان پی کیرھی گالھ نہر پدھی اے یا اسیڈی دیدتے
چرھی اے جو اے گالھ سمجھ آویں۔

گالھ پی تھیندی ہسی پالیں دی۔ ایں کوں تاں پالیں آلی
گالھ نہ سمجھی جو۔ ہیوتاں تاں وی بلانویں روح۔ جے اسان پالیں دی
تریف کروں تاں ایں آکھنگدوں جو پال ایجھے پلونگرے ہوندن جیرھے
اسیڈیں شامتیں کوں پیدا تھیندن تے اصلوں ساہ فی کڈھن بڈندے۔ جے
تاں آپڑی سوزھیں عمر نوکری تے ماتحتی ایچ گالی اے تاں ول پال کوں
تاں افسر سمجھنگدو۔ جینویں پال دی ضد تے جینویں افسر دی ضد۔

کہیں گالھ تے اڑ جو وِچن تاں حرام جو ہوں ڈا کے تولہ ای وِچن۔ گھر پون
تاں دریا گھریے وِسن تے جے کھڑ وِچن تاں گٹے گٹے جیڈے پانی توں
وی ترے کھڑے رہن۔

میں اپنے ہال توں کیوں نہ ساہ پانواں۔ جیں ڈینہہ او
مہربان ڈھیر سارا پانی پیستی ودا ہونڈے۔ شام کوں بزار توں گنے دارس پی
تے رات کو سیون اپ دی بوتل کوں چھیہہ ڈینڈے تے ولا سمدیں ویلھے
کھیر داوڈا کٹورا پی تے بسترے تے سمدے تے توں اونڈی ہند ہونڈی اے
جو آج میں ابے نال سمدے ساں۔ اونڈی ہند دے اگوں ماہر وینڈی اے تے
میں مجال آہداں تے ہالی میں آپڑیں کھیں کاریں تو وانداتھی تے چیل
سدھی کرینداں تے شور، رورو، دی آواز آنڈی اے تے میڈے کپڑے
تے کمل جھینج وینڈن۔

پالیں دے وقت گزارن دا ہک وڈا مشغلہ روون ہونڈے۔
روون کیتے او جاہ یا ویلھے دے مستحاج کونے فی۔ جتھاں بہنڈن تے جیڈوں
بہنڈن روون دی مری وچا بہنڈن۔ کسی واری تاں ایں تھینڈے جو او روون
کیتے بس ٹینٹیں تے چڑھیے پیٹھے ہونڈن۔ کوئی موضوع ملیا فی تے انہاں
روون تے زور لاتا فی۔ پر روون ویلھے وی او اپنے معاملیں توں غافل تھی تے
فی روندے بلکہ ہشیار تھی تے روندن۔ کوئی کھم دی گالھ چل پوے۔ انہاں
دے مطلب دا کوئی معاملہ نکل آوے تاں اے آپڑیں روون کوں اتھائیں
جکل تے (ہولڈ آن کرتے) گالھ سٹرنٹ پے وینڈن۔ گالھ مکدی گی تے
انہاں روون دامندھ اتھاوں بدھا جتھوں ترٹا ہا۔ تے ہن ساہی نکل گی اے

ہیں سانگوں ولا اتجھے تکھاج نال روئدین جو ان کوں اے وی بھل وئدے جو
کیری گال تے روئدے پن بس ہاں دے سو جھلے نال آپنے روون ڈا کھوہ
گیر پھندین تے ہنجوں دی اڈوہا پھندین۔

کوئی پال وت آپڑیں گھر کوں پھاٹک سمجھدن۔ اوہر ویلھے
ایں تن وٹن اچ رہندین جو گھر دا دروازہ کھلے تے اے بہر بھجن تے بہر ای
ولا دھرک رکھیندن سڑک آلے پاسے۔ سڑک دے ادھ اچ وچ کھڑدن
جینویں انھاں دا پیو ٹریفک آلا سپاہی ہووے تے جے سڑک دی پک پک
تے وی کھڑسن تاں جیں ویلھے موٹر نال آتے تریڈی پی ہو سی۔ اے
اوندے اگوں بھج تے سڑک پار کرے سن۔ تے موٹر دا ڈلیور شدا جھلا جھلا
کرنڈارہ ویلے۔

کچھ ہشیار پال وت پیو مادی آونج تے اکھ رکھیندن۔ ما چادر
پاتی تے انھاں چاتا جو او خدا دی بندی کتھانیں ویندی پی اے۔ اے پچھو
لگ پے جو اتساں وی نال وے سوں۔ پیو عینک چاتی تے انھاں سمجھ گدھا
جو معاملہ بہر و بھن دا اے۔ اے پچھوں تھی پے جو ”ابا! اتساں وی رلے جل
سوں“۔ ہیں سانگوں سیانڑیں پیو عینک گودے اچ پاتے نکل دن تے
سیانڑیاں مسیریں چادر کچھ اچ لکاتے نکل دین تے گھروں بہر آتے اے
چیراں پیندن۔ جے کوئی زنانی بہر گلی اچ چادر کھڑی وڑھیندی ہووے یا
کوئی جو ان عینک ہتھ اچ چاتی کھڑا ہووے تاں انھاں کوں چور شور نہ سمجھی
جو۔ پالیں دامار یا پیو ما جنڑی جو تے نکٹ گھنی جو۔

ط ووٹر

چار چدھاروں دید بھنواؤں تاں ونگو ونگ دے بندے
 وسدے نظر دین۔ نور حضور دے ویلھے توں جو ڈیکھن شروع کروں تے سبھے
 تائیں بڈھے ونبوں بندے ان جو مگدے فی۔ کوئی پھونڈے گنے آنگوں
 ٹھلا بھتار اے تے کوئی سگے کانے آنگوں پتلار اہک اے۔ کوئی آرٹھتی ان
 جو ڈڈھ ودھسی ویندین تے کوئی انہاں دے منشی ان جو اصلوں لسی دا اٹکار
 ان۔ کوئی افسری دی پھوں پھان ایچ پھوکیے ودین تے کوئی نوکری دی
 مستحاجی ایچ پوتے پن پر جڈاں دامارشل لاجھر آلے پائے منڈے گے تے
 ملک ایچ جمہوریت دا جھلا جھلا اے بندیں دی ہک بی جنس وی نکل پی اے
 تے اوہن ووٹر۔ تے ہن ووٹر ان جو جاہ جاہ تے کھمبیس آلی کار جا آین۔
 جڈاں الیکشن دے بڑینہ ہوندین۔ تڈاں ووٹر دی رات ہونڈی ہے۔ او مانہ
 دے اٹے آنگوں آکڑیا ودا ہونڈے۔ کسی نخ کڈھینڈے تے سو منول بہہ

کریندے پر اُیندوار ان جو اول تے صدقے گھولے پے تھیندن۔ او جو فرمائشاں پاوے پانگدے۔ جو بنود کرے کرنگدے تے اگول اُمیدوار ان جو "ہا سائیں! جیا سائیں!" کریندے فی تھکدے پر جیں ویلھے جلسیں جلو سیں دی مُدک ونجے۔ الیکشن دی تاریخ تَرپ ونجے۔ ووٹ دا ویلھ لنگھ ونجے۔ ووٹر پرچی تے تھپی لا آوے ول ایں جہاں نچماتے سُنچاں کوئی فی ہوندا۔ ول اُمیدوار آپنے پانے کون اشارہ کریندے جو ووٹر کول ڈھیر لہن نہ کھنڈاون ٹڈے۔ ایں کول ہن ڈرگا ڈے۔

بک دفعہ کہیں اُمیدوار آپنے ووٹر توں پچھیا "سائیں! تہاں آپناں ووٹ میکوں ڈے سو نہ؟" ووٹر ولدی ڈتی۔ "خلق دے زور تے۔ تہاں میڈے نال رادھی کیا کھڑو جو میں آپناں ووٹ تو اے کول ڈے ساں؟" اُمیدوار اے سُنریا تاں ہکا بکارہ گیا تے آکھن لگا۔ "سائیں! تہاں کمال دی گالھ پے کریندو۔ تو ایڈاہاں سرک دے ٹھیکے کیتے بھج بھج کھڑا ہا۔ بلدا نہ ہس۔ میں اونکوں ٹھیکہ گھننا ڈتم۔ تو ایڈا چا کھادوی ابجنسی کیتے ٹکراں مار مار کھڑا ہا۔ ابجنسی منظور نہ تھیندی ہس۔ میں او ابجنسی منظور کرا ڈتم۔ تو ایڈے پیو دی پنشن دا کیس لہجھاو گڑیا ودا ہا جو کسی سالہیں توں اوندا سر منہ نہ لہدا ہا۔ میں او کیس ٹھیک کراتے پنشن جاری کراہم۔ تو ایڈی ڈال دی ڈہویں اچ شاہی ڈویشن اے۔ میں کنہاں دا حق حقوق مار تے اونکوں سکول اچ اُستانی لو اڈتم۔ تو ایڈا وڈا پتر کسی سالہیں توں نکماں پھر دا ودا ہا۔ میں اونکوں ڈپلوے اچ داخل کراہم۔ ہالی وی آہدو جو میڈے نال رادھی کیا کھڑو۔ تہاں بھلا منحول تاں ناوے پے کریندے؟" اے ساری کانگ سُنر

تے ووٹر اگوں آکھیاتاں کیا آکھیا "بھلے مانس آ۔ اے ساریاں گالھیں حق
 ان۔ میں انھاں وچوں کہیں گالھ توں پھر دا نم پر میدا سوال ہالی وی اتھائیں
 دا اتھائیں کھڑے جو تساں، میدے، کیتے کیا کیتے؟" جے ووٹر ابھجا چٹا تھی
 کھڑے تاں امیدوار اونڈے اگوں بت بت نہ کرے تے گیتاں نہ ڈیے
 تاں بیا کیا کرے؟ اے تاں اوہا گالھ تھی جو کماؤ بھرا دو۔ سی توں ولے تاں
 پیو کیتے بنج سورہ، ما کیتے مصلیٰ، بھینڑیں کیتے جوڑے تے بھرا نوں کیتے
 جتیاں گھن آوے تے اگوں ووٹر جہا بھرا اولامی اعتراض دا ڈکا بھن کھڑے
 جو "بھراوا! اے سارا سماں تاں برحق اے پر اے ڈسا میدے کیتے کیا گھن
 آئیں؟"

جڈاں دے الیکشن ول ول آنون پے گن تڈاں دے ووٹر
 وی پچھ اکراون پے گن۔ یکھے ووٹر آپنے نال سارا موضع رلا گھن دن تے
 یک مٹھ تھی تے آہدن "اساں ہیں پھیرے ووٹ دے گانے ہوں دے
 گل ایچ پے سوں جیرھا اسیڈے فلانے فلانے کم کرڈے سے۔" ڈسو: بیلی،
 امیدوار شدے بھلا ہیں کم کیتے رہ رگن جو او کم کراون۔ اے تاں ہرن دی
 کند تے گھا دا گنڈھا رکھن آلی گالھ اے۔ مچھی دے گل ایچ پٹہ پانوں آلی
 مثال اے۔ پر امیدوار شدا کیا کرے۔ کورٹا ڈھک بھرتے وعدہ کر
 چھوڑنڈے تے کھنگورا مار تے آہدے۔ "ہا بھراوو! میں تو ایڈا مطالبہ سن
 گدھم۔ بس ہن ہک وازی میکوں ووٹ ڈیو چا۔ ول میں تو ایڈے اوہ کم
 کرے ساں جو سارا جہان ڈیکھن آلا ہو سے۔ ہک پھیرے میکوں توڑ پچاؤں
 چاؤں میں۔۔۔۔"

پچھلے الیکشن تے جدّیاں ووٹیں آلا ڈینہہ سرتے آگیا تاں مخدوم صاحب کئی سالہیں بعد اپنے حلقے دے دورے تے نکلتے۔ اسیڈمی وستی ایچ آئے تاں جیپ توں لہہ تے باہر تھی کھڑے۔ کئی تائیں مائیں جسے چدھار کٹھے تھی گے۔ مخدوم صاحب پچھیا "میاں، ملک مولا بخش کتھاں اے؟ اوں کوں اسیڈے آون دی اطلاع کرو۔ او اسیڈے پیو ڈاڑے دے وقتیں دا حمایتی اے۔" کہیں ڈسپا۔ "سائیں! او تاں پچھلے سال رُنا تھی رکن" مخدوم صاحب افسوس کیتا تے اتھائیں دعا خیر دی پڑھی۔ ول آکھیوس "اچھا جام گھلو کوں سڈو۔ او اسیڈا پرانا خدمت گار اے"۔ کہیں ولدی ڈتی۔ "سائیں! اونکوں مرے ایچ تریجھا سال مگدا پے"۔ اوندی دعا خیر کیتے ہتھ چاتے گے۔ اینویں ہت ہت کرتے کئی دعا خیراں پڑھیج گیاں تاں کٹھ وچوں ہک نینگر بول پیا "مخدوم صاحب! تہاں پھیرا مرے سو ولا بنج سال بعد تے اسیڈمی وستی ایچ پے وی کئی بدٹھڑے بیمار رہنڈن۔" تاں دی دعا خیر وی پڑھی ونبو۔

کوئی ووٹروت کھاویار ہونڈن۔ او ہر کہیں کوں وچن ڈتی رہنڈن جو میں تیکوں ووٹ ڈے ساں۔ سویرے مخدوم صاحب دے لنگر توں لنگر کھانڈن۔ پیشیں کوں ملک صاحب دے تمبو ایچ لگڑ حلال کرنڈن تے رات کوں رئیس صاحب دے چاول ونبج کھانڈن۔

”ڈاکٹر ہوریں دیں انشائیں ایچ اسید اوس و سب ساہ گھندا پے تے سرا سیکھی دی نوں نثر
اونگر دی پی اے۔ ہیں سانگوں میگوں یقین اے جو جھلار لکھاریں ایچ سوکھڑی بن سے تے
اگیتے آپڑاں حصہ ونڈے سے“

ڈاکٹر مہر عبدالحق

”سائیں ڈاکٹر سلیم ملک دا انشائیہ اساطی اجوکی ادبیات دا بھرم رکھن سانگے فکری، ادبی تے
ثقافتی پروج اساطا بانہہ بلی اے تے انھاں دے ادبی مقام کوں کوئی لوڈا کوئے نی۔“
محمد اسماعیل احمدانی

”ڈاکٹر سلیم ملک دے انشائے آپڑیں دھرتی، آپڑیں ثقافت تے آپڑیں وسپ دے
ہتھوں وجود ایچ آندن۔ دماغ دیاں تاکیاں کھولیندن تے دل کوں باغ و بہار کرندن۔ بس
ایں سمجھو جو ڈاکٹر ہوریں انشائے لکھدے کائے نی، انشائے انھاں تو لکھج وندن۔“
پروفیسر دلشاد کلانپوی

”ڈاکٹر سلیم ملک دے انشائے دی وڈی خوبی انہیں دا اسلوب بیان ہے جیرھا پہلی واری
سرا سیکھی نثر کوں نصیب تھیے تے ۶ بھیں اسلوب دی سرا سیکھی زبان تے ادب کوں لوڑھوی
ہے۔ میگوں امید ہے جے ’جھلار‘ دا خوشی دیاں جھمراں نال سواگت کیتا ویسی۔“
ڈاکٹر طاہر تونسوی

جینویں جھلار مسکی رنڈاٹ دھرتی کوں روڑیں جوگا کرندی اے۔ ایندی رسار وچ وہندا ہویا
پانڑیں رڑھ رہی دا سمل بن وندے۔ اینوں میگوں یقین اے جو ایں ’جھلار‘ دیاں لکھتاں
نال سرا سیکھی نثر دی زمین اُتے نویاں انگوریاں جمن۔

نصر اللہ خاں ناصر

”جھلار ۶ بھی کتاب اے جس کوں بہاول پور دی سرا سیکھی ادبی مجلس وڈے مان نال چھاپے۔“
سید دین محمد شاہ